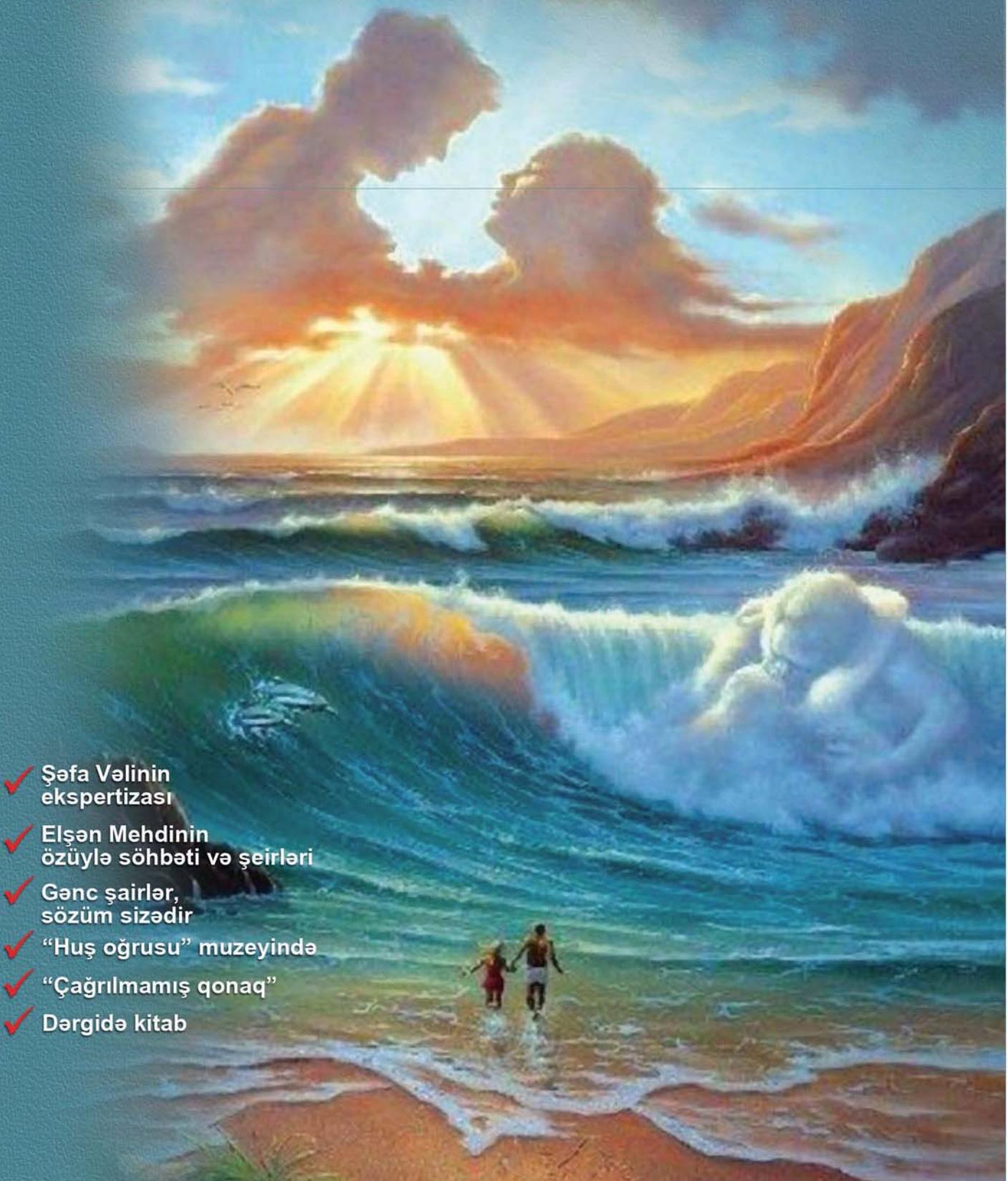

ULDUZ

№07 (590)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ İYUL 2018

- ✓ Şəfa Vəlinin ekspertizası
- ✓ Elşən Mehdinin özüylə söhbəti və şeirləri
- ✓ Gənc şairlər, sözüm sizədir
- ✓ "Huş oğrusu" muzeyində
- ✓ "Çağrılmamış qonaq"
- ✓ Dərgidə kitab

BU SAYIMIZDA

3

Şəfa VƏLİ
Soyuq başla...
isti qeydlər...

8

Elşən MEHDİ
özüylə səhbəti
və şeirləri

10

Vaqif YUSİFLİ
Gənc şairlər,
sözüm sizədir...
(VI məqalə)

23

Tural TURAN
Adəmdən sonra

26

tərcümə
saati

29

Vüqar RAHİ
qəzəl de ki...

16

Allahşükür AĞA
şəir vaxtı

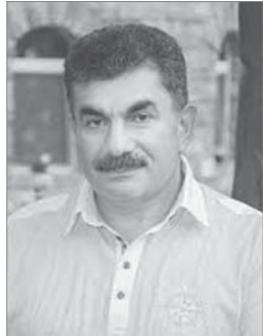
31

Rahid ULUSEL
sayrışlar

qısa fikirlər
xəzinəsi

19

34Baloğlan CƏLİL
qürbət yazıları**36**Ülviyyə
ƏHMƏDZADƏ
Xoşxinna**39**Aləmzər
SADIQQIZI
“həyatı örtün
üstümə”Skripkaçı qız
sənət**42****46**Səməd
HÜSEYNOĞLU
şəir vaxtı**48**Fərid HÜSEYN
“Huş oğrusu”
muzeyində**56**Şəfəq SAHİBLİ
Səs**59**Fazıl SƏNAN
Nəzir qutusu**63**Fərid
MÜSLÜM
debüt**64**dərgidə
kitab**Baş redaktor**
Qulu Ağsəs**Redaksiya heyəti**

Tərənə Vahid
(Baş redaktor müvənni)
Həyat Şəmi
Elçin Mirzəbəyli
Xəyal Rza
Səhər
Xanəmir
Rəsmiyə Sabir
Elxan Yurdoglu
Nurana Nur
Anar Amin
Elmar Vüqarlı
Ələmdar Cabbarlı
Qılıman İman
Hafiz Hacxlal
Nisəbəyim
Fərid Hüseyn
Məshati Musa
Elşən Əzim
Seyfəddin Altaylı
(Türkiyə)
Xaqani Qayıblı
(Estoniya)
Baloğlan Cəlil
(Başqırğıstan)
Saodat Muxammadova
(Özbəkistan)
Nilufər Şixli
(Rusiya)

Bədii redaktor
Ədalət Həsən

Ünvanı: Az-1000, Bakı,
Xaqani küçəsi, 25
ulduz_dergisi@mail.ru
dursul@mail.ru
www/ayb.az

Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 13.07.2018
«Ulduz» jurnalı redaksiyasında
yığılıb səhifələnib.
«Apoliqraf LTD» MMC-də
çap olunub.

Sifariş №29, Tiraj: 300
Qiyməti: 2 man.

1967-ci ildən çıxır**Şəhadətnamə № 238****Nömrənin eksperti:**
Abid Tahirli

**«AZƏRMƏTBuatYAYIMI»
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMİYYƏTİ**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «Mətbuat yayımı» şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«QAYA»
MƏTBuat YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «QAYA» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«EKSPRESS»
MƏTBuat YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «EKSPRESS» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

Jurnalın

1 aylıq abunə qiyməti – 2.00 man.

6 aylıq abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılmış istəyənlər:

440 – 27 – 85

440 – 39 – 83

440 – 46 – 94

564 – 63 – 45

598 – 35 – 22

556 – 67 – 13

564 – 48 – 96

437 – 28 – 10

408 – 17 – 51

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 2 AZN

Soyuq başla... isti qeydlər...

(“Ulduz”un iyun sayı haqda)

Şəfa VƏLİ

“Yazı mədəniyyəti” deyə bir anlaşış haqqında az-çox bütün qələm əhli məlumatlıdır. Yazının özünü insanlığın mədəni inqilabı kimi qəbul etsək, bəhs etdiyimiz anlaşışın psixoloji izahını vermək elə də çətin olmaz. “Yazı mədəniyyəti” individual xarakterlidir; biri istədiyini yazır, biri hiss etdiyini, biri dünəni, biri sabahı... Nəticə intellektdən və daxili mübarizənin qabarma-çəkilməsindən asılıdır.

Günümüzün yazı mədəniyyətini müşahidə etmək üçün “Ulduz” jurnalını oxumaq, burdakı yazıları analiz etmək, idraki əlkədən keçirmək bəs edir. “Ulduz” gəncliyin yazı meydanıdır. Bu meydana hərə öz hünərini göstərmək üçün atılır.

İyun ayının “Ulduz”u Nərgiz Cabbarlinın “Hər şey söz naminə” adlı ekspert rəyi ilə açılır. Yayın birinci ayında Nərgiz xanım isti duygularla yazır: “Ulduz” estetik görünüşü ilə, zövqə yalnızca mətnlə deyil, estetik görüntülüyə də təsir gücünə malik olması ilə, layihələri ilə, ən əsası isə, təqdim etdiyi seçmələri ilə həmişə fərqlənir”. Razılaşmamaq mümkün deyil ki, ədəbiyyat öz estetikası ilə bəşəri duyguların aşınmasının qarşısını alır. Və baş redaktor

Qulu Ağsəsin komandası-jurnalın yaradıcı heyəti ədəbi estetikaya xidmət etməyi özlərinin ədəbiyyat tarixi qarşısındaki mənəvi borcları hesab edir.

Nərgiz Cabbarlinın ekspert rəyində bir həlimlik var; elə bil, o, heç kimin xətrinə dəymək istəmir. Əslində, düz edir, ədəbiyyat xətir məsələsi olmasa da, ədəbiyyata xatir bəşər övladının günahlarını bağışlamaq lazımdır.

Naxçıvanda yaşayıb-yaradan şair Elxan Yurdoğlunun “Özüylə söhbəti” praqmatik təsir bağışlayır. Şair olmanın əməli prinsipləri Elxan Yurdoğlunun öz-özünə ünvanladığı suallarda və verdiyi cavablarda boy göstərir.

- O zaman sənə qorxduğun bir sual verim: səs, yoxsa söz?

- Şair üçün susmaq şeirin hamiləlik dövrüdür. Doğuş isə ağırlıqdan qurtulmaqdır...

Onun şeirlərində xüsusi nizam-intizam var. Müxtəlif köhnə və yeni ədəbi cərəyanların bir-birilə toqquşduğu, rənglərin qarışlığı, xaotik abu-havada olan müasir şeir mühitində bu cür nizam-intizam hər müəllifə xas deyil. Məsələn; “Gilənar yarpaqları” şeirində “yarpaqlarıyla payızçın bəzənən”, “özünü

pəncərəyə çırpan” ağac “Yay axşamında darixmaq” şeirində də eynidir. Bu ağacı anlatmaq üçün Elxan Yurdoğlu heç bir əlavə uydurmaya, təxəyyül məhsuluna ehtiyac duymur. Əksinə, gilənar ağacının obrazının timsalında özünün müşahidə qabiliyyətinin itiliyini, duyğularını köçürmək bacarığını, darixmağını, təkliyini şeirə hopdurur:

*Saçının qoxusuna toxunmaq istəyirəm,
Gilənar yarpağında gəzdirərək əlimi...*

Yəqin ki, Elxan Yurdoğlunun “Bu gün sənlə doluyam” şeirindəki bəsitlek də onun öz şeir səliqəsinə sədaqətindən qaynaqlanıb. Şeirin I və II bəndində diləyatımlı, könüloxşayan ahəng olsa da, ikinci bənddəki duyğunun ifadə tərzi çağdaş oxucu üçün çıxdan adiləşib:

*Gəzdikcə məndən uzaq,
Ruhumda çatdırın ocaq.
Sinəm çalın-çarpaz dağ,
Sislə, çənlə doluyam...*

“Tanrı da şairdi” demək isə şairin cəsarətidir. Bu cəsarətə sahib bir qələm adamına yeni yaradıcılıq uğurları arzusuyla...

Kənan Hacının nəsrində Bakı kəndlərinin mənzərəsi olduqca dolğun verilir. “Gəmilərin vətəni” hekayəsində də yaziçi tanıldığı, bildiyi mühitdən danışır. Hər bir oxucu Kənan Hacının nəsrində tanıldığı adamları görə bilir: biri qonşusunu, digəri dostunu, hünəri çatan özünü. Hekayənin yeganə natamamlığı girişində Rəvan haqda oxucuya heç bir məlumat verilməməsidir. Çünkü Rəvandan bəhs edən cümlə ilə başlayan bir hekayə onun atası Rəhimdən danışır. Rəvanın kim olmasını oxucu Rəhimə hirsənəndən, yazıçı gələndən, gülləndən sonra bilir. Ümumilikdə isə, Kənan Hacı bu hekayəsiylə ədəbiyyatın həyatı bədii sözlə anlatmaq vəzifəsini bir daha xatırladır.

Mətləb Ağanın jurnalda iki şeiri yer alıb. Ard-arda oxunanda adama elə gəlir ki, birinci şeir ikincinin davamıdır. Yaxud, bu şeirlər əkizdirilər; şair ruhundan eyni vaxtda doğulublar, bir-birindən bir neçə saniyə fərqlə...

BU SAYIMIZDA

3 Nərgiz CABBARLI Har şey söz namına...	26 yazı masası	44 sorğu galmayanlar	62 Kitab Adam anim	Təsisçilər: Azərbaycan Yazarlar Birliyi və «Ulduz» jurnalının kollektivi
9 Elxan YURDOĞLU özüyla söhbəti və şeirləri	21 Matiab AGA iki şeir	46 Natiq MƏMMƏDÖL "Müqavva"	64 Saxavət KÖLBƏCƏRLİ şəir vaxtı	Bas redaktor Qulü Ağcası
13 Kənan HACI "Gamalın vatani"	30 Vasif ƏLİHÜSEYN şəir vaxtı	52 Şəhriyar SEYDOĞLU şəir vaxtı	65 Təbriz eli	Redaktori heyəti Tərənnü Vahid (Bas redaktör müəsseti) Hüseyn Elçin Mürəbbəli Xəyal Rza Səhər Zəminov Rəsmiyə Sahir Elxan Yurdoğlu Nurəm Nur Ara Güler Elmar Vüqarlı Əlişmər Cəhərli Qılıman İman Faiq Hacıyev Nisəhayim Fərid Hünəyin Məhəmməd Musa Əliyev Seyfoddin Altaylı (Türkiyə) Kağan Qayıblı (Ukrayna) Rəsulqulər Cəfər (Bərapəntstan) Səadət Məmmədədova (Otan) Nüfuz Şah (Rusiya)
22 qısa lükflər xoxinasi	32 Asif RÜSTƏMLİ Cümhuriyyət dövrünün ilk macməsi – "Gəncəl yurdur"	53 Alyan BAYRAMOĞLU Cümhuriyyət dövründə publisistika	68 Vahid MƏHƏRRƏMOV nəşr	Böyüklər redaktor Ədalət Hasan Dəvən: Az-1000, Bakı, Xəzər küç. 10 ulduz_dergisi@mail.ru dursulf@mail.ru www.ulduz.az Telefon: 050-72-43
29 Tomas MANN Əsl almanın ruhunun ifadəçisi	39 Əlcamal PAŞAYEV debut	59	72 Maryam AGAYEVA debut	Cəmi imzalanıb: 20.06.2018 «Ulduz» jurnalı redaktori yanında yığılıcılardan Tələliy Arifzadə, Əliyev Nüfuz Şah, Əliyev Nüfuz Şahadətnamə № 238 Nömrənin eksperti: Təyyar Salamoglu
22 qısa lükflər xoxinasi	39 Tomas MANN Əsl almanın ruhunun ifadəçisi	59 Əlcamal PAŞAYEV debut	76 dargida kitab	

Mətləb Ağanın şeirlərində oxucunu çasdırmaq cəhdidə var. Bunu müəllifin yaradıcılıq manevri kimi də qiyətləndirmək olar:

Ya yazın son aiyyidi,
Ya iyulun əvvəli...
...ya axırıydı hər şeyin,
Ya da yolun əvvəli...

Zamanın ənginliyində azan lirik obraz haqqında müəllifin danışdığı kiçik əhvalata bənzəyən bu şeirlərdə ən diqqətçəkən məqam ölümə olan sevgidir.

Cəlal Məmmədovun təqdimatında Albert Eynşteynin fəlsəfi deyimləri maraqlıdı: “Əgər içərimdə “dini” deyiləcək nə işə varsa, o da elmin aydınlaşdır bildiyi qədər Dünyanın Nizamına olan sonsuz heyranlığımızdır.”

“Ulduz”un maraqlı layihələrindən biri də “Yazı masası”dır. Bir yazıçının, ümumiyyətlə, taleyi yazıya bağlı adamın ən məhrəmi, ən qutsalıdır yazı masası... Bəzən səbr daşıdır, bəzən həmdərdi, bəzən şöhrət yolculuğunun səmt ağacıdır, bəzən öz içindəki çöküşün ilk çat verdiyi yer...

Bu dəfə Vüsal Nuru və Xanım Aydın ədəbi tənqidimizin qoca palidi Vaqif Yusiflinin yazı masasının ətrafında əyləşiblər. Yarım əsrən çoxdur ki, ədəbiyyata xidmət edən Vaqif Yusifli “Ədəbiyyat sizdən nələri alıb?” sualına da özünəməxsus cavab verir:

- *Bəzən tanılmış adamlara sual verirlər ki, siz yenə də bu sənətinizi seçərdinizmi? Mən həmişə düşünürəm ki, bəli, mütləq seçərdim.*

Bu qədər səmimiyyət, bu qədər fədakarlıq səxavətlə xərclənmiş bir ömrün cazibədar ştrixləridir... Vaqif Yusifli ədəbiyyatla həmahəng olan bir ruhun qocalmadığını, daim gənc olduğunu da dilə gətirir: “Deyirlər ki, 70 yaş qocalıq yaşıdı. Bunu qəbul eləmirəm. O zaman mən özümü qocalmış hiss edərəm ki, qələm əlimdən sürüssün”.

“Ulduz”un bu sayında poeziya nümunələri, sanki jurnalın ənənəsinə zidd olaraq, nəşrə nisbətdə azdır. Elxan Yurdoğlunun gilənar ətirli, payız leysanlı şeirlərindən sonra gənc şair Vasif Əlihüseynin real həyat mənzərələrini əks etdirən şeirlərini oxumaq üçün oxucuya

qısa antrakt lazımdı. Çünkü romantizm dən realizmə keçid bir az sərtdir. Vasif Əlihüseynin “Yeri, çəliklərin qoluna girsin” adlı şeirlərdə heç bir poetik tapıntı yoxdur. Müəllif, sadəcə olaraq, gördükleri haqda danışır. “Bax indi...” şeirlərdə “saat kəfkiridi o yürüyün də, ürək döyüntünə yellənib gedir” kimi maraqlı nüanslar olsa da, hansısa xatirəyə “köhnə” demək, onu “kirli paltara” bənzətmək oxucunun zövqünü korlamaqdan başqa bir şeyə yaramaz. Bir; xatırlanan xatirə həmişə təzədir, iki; şeir ən uca duyğuların ən ülvi şəkildə tərənnümüdür, gündəlik həyatda iyrəndiyimiz, ruhumuzu oxşamayan bütün eybəcərlikləri, pislikləri şeirə gətirmək elə şeirin özünə xəyanət etməkdir. Və, ayrılıq mənəvi əzabdır, mənəvi əzabsa insanı saflasdırır, arındırır, daha onu “sümsük itə” çevirmir”...

Gəncin “Ünvanını bilmirəm” və “Kürdəxanıda yaşayan gəncin etirafı” adlı mətnləri isə konkret olaraq əssedir. Məsləhət görərdim ki, gələn dəfə dəyərli gəncimiz əsselərini cümlələri sətir-sətir bölmədən yazsın.

Professor, filologiya üzrə elmlər doktoru Asif Rüstəmlinin “Cümhuriyyət dövrünün ilk məcmuəsi “Gənclər yurdu”” adlı yazısı olduqca qiyətlidir. Mirzə Bala Məhəmmədzadənin milli ruhlu azərbaycanlı gəncləri başına yığaraq çıxardığı məcmuənin cəmi 5 sayı işıq üzü görsə də, “Gənclər yurdu” yeni bur tarix səhifəsi idi. Bu şanlı tarixin unudulmasının qarşısını aldığı, Cümhuriyyət dövrünün ilk məcmuəsini gənclərə tanıtdırmağa çalışlığı üçün Asif Rüstəmliyə minnətdarlığını bildirirəm.

İlham Abbasovun təqdimatında “Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı laureatları” silsiləsindən bu dəfə Tomas Mann haqda geniş məlumat alırıq. Yazıçının dünya tarixinə bəxş etdiyi əsərlərdən əlavə, onun mənən yenilməzliyi də oxucuda rəğbət hissi oyadır. Ömrünün sonuna kimi mübarizəsini davam etdirmək, bu yolda rastlaşdıığı bütün maneələrə sinə gərmək Tomas Mannın yaradıcılığına da təsirsiz ölüşə bilməzdi, yazıçı öz fəlsəfi görüşlərini bədii əsərləri vasitəsilə bütün dünyaya söylədi. Əminəm ki, bu yazını oxuyan hər bir oxucu Tomas Mannın əsərlərini əl-əl axtaracaq.

"Sorağı gəlməyənlər"... Bu, çox ağır deyimdir... Soraq-soraqlamaq-soruşdurmaq-soruşmaq və nəhayət, soruşulana cavab vermək; uzun-uzun illərin o tayında itiyini axtarmaq kimidir. Bu dəfə Fərqanə Mehdiyeva illərin o tayından Əşrəf Veysəlli imzasını axtarır. Və... tapır! Ömrün 80 ilini geridə qoyan qocaman şair Fərqanə Mehdiyevanın suallarına şeirlə cavab verməyə çalışır, gah özünün şeirləndən, gah da başqa şairlərin şeirləndən misallar çəkir. Nəhayət, Qarabağ həsrətini dilinə gətirir: "Ən böyük arzum Vətənin bütövlüyüdür. Canım Qarabağ torpağındadır" – deyir.

Natiq Məmmədlinin monotamaşası çox heyrətamızdır. İç-içə keçirilmiş dörd zəncir halqası kimi bir-birinin içindən keçən dörd həyat hekayəsini anladan "Müqəvvə" müvəqqəti gündəm düşüncəsini alt-üst edir. Burada hər gün rastlaştığımızı sandığımız adidən adı görünən həyatların öz məna yükü, fəlsəfi çəkisi olduğunu anlayırıq. Və bu anlamaq sanki, bir ildirim çaxışıyla idrakımızda bərq vurur. Müasir ədəbiyyatda bu cür nümunələrin olması sevindirici haldır.

Daha bir gəncin-Şəhriyar Seyidoğlunun "Ana" şeiri olduqca səmimidir. Bu cür səmimiyyəti bir kənara qoymaq, şeirin alt qatında novatorluq, modern düşüncənin müxtəlif çoxüzlü problemlərinin həllini axtarmaq, ən azından, insafsızlıq olar. Axi, oxucu üçün bir səmimi şairdən daha ötdə ürək dostu kim ola bilər ki?!

Gəncin "Sərçə balası" adlı ikinci şeiri haqqında bunları demək olmaz. İlk oxunuşdanca müəllifin qafiyə uyğunluğu üçün düşüncəsindəki incə çalarları qurban verdiyi anlaşılır.

Professor Alxan Bayramoğlunun "Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə publisistika" yazısı da 23 aylıq müstəqilliyimizin əziz xatirəsi kimi qiymətlidir. Ayrıca, Alxan Bayramoğlu öz yazısında Ə.Cavad, M.Hadi, M.Ə.Rəsulzadənin, Y.V.Çəmənzəminlinin, Ü.Hacıbəylinin cümhuriyyət dövründə yazdıqları məqalələr, bu məqalələrin mahiyyəti, məzmunu haqqında dəyərli məlumatlar verir. Cümhuriyyətimizin yüz illiyi ərəfəsində 23 aya sığan bütün vacib məqamlara yenidən nəzər

salmaq bizim öz tariximiz qarşısında mənəvi borcumuzdur.

"Ulduz"un yaradıcı heyətinin ədəbiyyatımızın çəmənindəki hər bir kiçik tumurcuğa qayıçı ilə yanaşması qürurvericidir. Jurnalda VI sinif şagirdi Əlcəmal Paşayevin və IX sinif şagirdi Məryəm Ağayevanın ilk qələm təcrübələrinə yer ayrılması, bu yazıların redaktə süzgəcindən keçirilmədən təqdim edilməsi "mən yazıram" özgüvəninə yandırılan yaşıł işıqdır. "Ulduz"un bu cəsur qayğılarından sonra, hansısa məktəblinin, yaxud, hansısa bir gəncin öz yazılarını sandıqda gizləməyə, "mən yazıram" sözünü dilinə gətirməkdən utanmağa haqqı yoxdur!

Əlcəmal Paşayevin "Mənim təzə dostum" adlı hekayəsi aşağı sinif şagirdləri üçün sinifdən xaric oxu materialı kimi də istifadə oluna bilər. Üstəlik, mövcud olmayan yeni bir heyvanın-radiaktiv maddələrin təsiri nəticəsində mutasiyaya uğramış qanadlı kərtənkələnin obrazı o qədər dolğun yaradılıb ki, hekayənin müəllifinin bir şagird olduğuna inanmaq üçün imzaya iki dəfə baxmaq lazımdır.

Məryəm Ağayevanın hekayə-gündəliyinin toxunduğu mövzu maraqlıdır. Hətta sürətli inkişafa uyğunlaşdırılan həyat tərzlərini müşahidə edərkən, mövzunun aktuallığı da nəzərdən qaçmır. Lakin müəllifin yazmaq istəyinin gücü qarşısında acizliyini də görməkdə gecikmir; o, yazmaq eşqiyə yazır, yazır, bəzən cümlələrin sərhədini də itirir. Ümid edək ki, hər iki məktəbli, əgər tale onları qələmlə həmdərd etsə, uzun və əzablı yaradıcılıq yolunda usanmadan addımlayacaqlar.

Gülər Ələkbərqızının "Kitab adam" yazısı Bəhruz Axundovun vəfatının ildönümünə həsr olunub. Müəllif Bəhruz Axundovun, sözün həqiqi mənasında, necə kitabsevər olmasını diqqətə çatdırır, Azərbaycanda kitabçılığın inkişafındaki xidmətlərindən söz açır.

Səxavət Kəlbəcərlinin "Ötə bu günlərdən" adlı şeiri poetik çalarların zənginliyi baxımından "Mənim" şeirindən qat-qat üstündür.

Baxmayaraq ki, şeir bütövlükdə sevgi mövzusuna həsr olunub, "Minəm bir maşına,

sənə əl edəm, Önündə "Kəlbəcər" yazılı, "Gülüm" misraları şeiri oxuyan hər bir azərbaycanlının mübarizə ruhunu yüksəldir. "Saçlarına bağışla" adlı şeiri də ənənəvilik qanuna uygunluğunu qoruyub saxlayıb.

Pərvanə Məmmədlinin Rza Bərahəniyə həsr olunmuş "Mən daim qapalı ağızla hayqırıram" adlı yazısı Azərbaycan oxucusuna ünvanlanıb. Yazı İranda modern və postmodern ədəbiyyatın öncüllərindən biri olan Rza Bərahəninin həyat və yaradıcılığı, mübarizəsi haqqında ən lazımı faktları özündə cəmləşdirib. Ardınca da şairin bir çələng şeiri oxuculara təqdim olunub. Ümid eləmək olar ki, Rza Bərahəninin əsərlərini tezliklə doğma dilimizdə oxumaq şansımız olacaq.

"Dəlixanada şeir konfransi" hekayəsi dil və üslub baxımından məqbul sayila bilər. Lakin Vahid Məhərrəmov yaratdığı "şair" obrazının daxili təlatümlərini, şeir yazmaq üçün verdiyi psixoloji qurbanları tam mənası ilə açıb göstərməyib. O, sadəcə, öz obrazını oxucu ilə tanış edir. Bir müəllif kimi, İdris Ləpirlinin qayığını çəkmir, onun əzabına şərik olmur. Hekayənin baş qəhrəmanının təsvirini riyazi qrafikə bənzətmək olar. Lakin bu qrafikdə şkala sonadək üzüshağı millənir.

"Dərgidə kitab"... "Ulduz"un daha bir məraqlı və hər nömrədə həsratlə, həsədlə gözlənilən rubriksi... Bu dəfə rubrikanın qonağı "Yaxın doqquzluq" ilə oxucuların qarşısına çıxan Taleh Mansurdur. Gənc şairin bütün şeirlərini yan-yanaya düzülmüş qayalara bənzətsək, əminliklə deyə bilərik ki, bu qayaları sufizm küləyi yalayıb keçir.

Məsələn:

Kürəyimdə baş daşımı,
Çiynimdə baş daşımışam...

Yaxud:

Xəyalım sirdi, qaçıır,
Çox deyil, birdi, qaçıır...

Və ya:

Uzanırsan soluma,
Alırsan ürəyimi,
Dönüb ürək olursan...

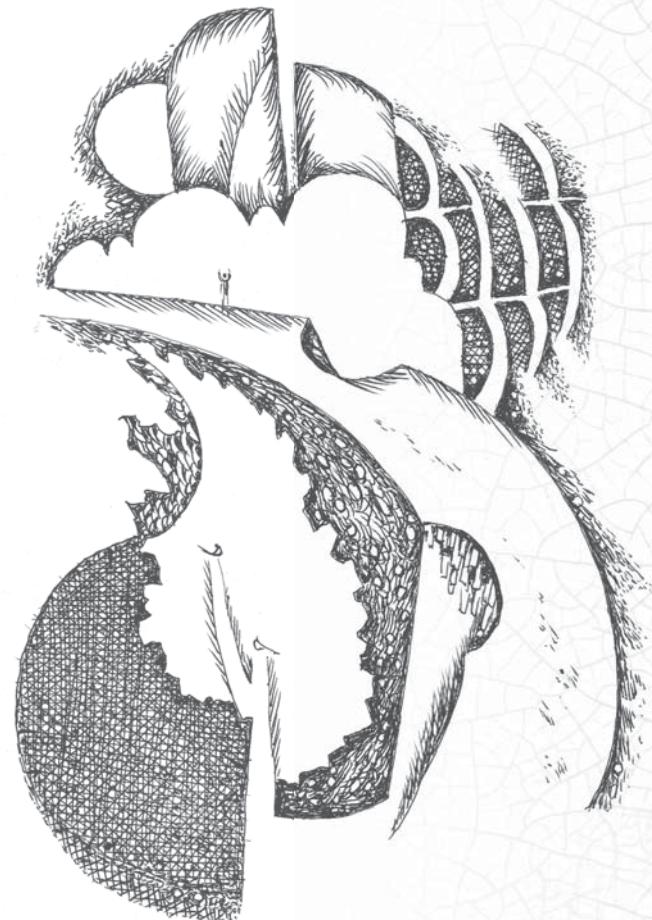
Gəncin "Anam və Allah" şeirində isə Vaqif Səməndoğlu təsiri açıq-aydın görünməkdədir:

Dil deyənim kim olacaq?
Kim susacaq?
Kim dərdini tamah kimi öz içində boğacaq?

Taleh Mansurun "evimdə bir şüşə xatirən qalıb", "yoluma bir öpüş qoy, çıxmı gedim", "bir qəbir şərab ola, Torpaq içə, Sən içəsən..." kimi misraları ilk oxunuşdan bəsit təsir bağışlaşada, hər bir oxucu sətiraltında özünü tapa bilər. Psixologianın fərdiliyi nəzərə alınarsa, gəncin öz istedadını ram edə bilməsi bacarığını qiymətləndirməmək olmaz.

Sergey Yeseninə həsr edilmiş "5 nömrəli şeir"ində isə gənc şairin empati bacarığı özünü bürüzə verir.

"Hər qazilan qəbrə bir söz basdırın" şeirinin şah misrası "Ruhun badəsinə söz söz, ölürlər..." misrasıdır. Elə təkcə bu misraya güvənərək gələcəkdə Taleh Mansurun yaradıcılıq nailiyyətlərinə ümid eləmək olar...

Elşən MEHDİ

özüylə söhbəti...

Səs sözdən uludu, boğaz dildən dərindədi.
Deməli, şeirimizin ahəngi mətn qədər də
olmasa bizdən nəsə deyir.

Gör bir nəyi unutmuşuq...

Ədəbiyyat dəqiq elmdi.

Poeziya canlıdı. Sözlər həm də müəllifi ifşa
edir.

Biz yazanda mənfi ya müsbət enerji
ötürürük. Və xeyirli sözün yanında bütün söz
illuziyaları puçdur.

Bunlar rabbitəsiz cümlələrdi, anlayıram.
Kiməsə cəlbedici gəlməyə bilər. Parlaqlıq, süni
ışık məni heç vaxt çəkmir. Şeiri musiqisiz və
soyuqqanlı, laqeyd səslə oxuyanda nə təsir
qoyursa, nə anladırsa, elə şeirin həqiqi qiyməti
odur.

Artıq göz boyamalar bitdi, söz oyunları
sehrini itirdi. Çesiav Miloş demişkən:
“Biciliyində-dərdlilik, arsızlığı-gülməli sonuncu
tayfayıq biz”.

Artıq bizim sözləri hərfi qəbul etməyə
bacarığı yetəcək ciddi nəsil yetişib...

...Və şeirləri

***

Uzaqda itlər hürür, sönür qızıl işıqlar
Otaq-otaq qaralır, divarı nəm daxmalar.
Analaların dizində mürgüləyir uşaqlar
Yataq otaqlarından başlayır darıxmalar.

Darvaza əllərini sixır öz sinəsinə
Pəncərə gözlərini, yumur hər gecə evlər.
Rəqqas pərdələr girir, çərçivə qəfəsinə
Bir evin səsin verir, bütün içə-içə evlər.

Təpələrdə səfillər, kafelərdə cavanlar.
Avaralar məktəbin divarlarının yazırlar.
İş başında yuxulu, gözlərini ovanlar
Bir də sevgililərdən, səliqəsiz yazılar...

Kimsə dua eliyor, deyir ki “inanacam”
Ney kimi eşidilir hardansa körpə səsi.
Külək çəkib aparır hava limanınacan
Dərin yuxuya gedir, Sabunçu qəsəbəsi...

***

Bizim bir kəndimiz varıydi orda
Dağlar buludlardan uca olardı.
Yoldaşı döyüsdə ölən qadınlar
İyirmi beş yaşında qoca olardı.

Nənələr varıydi – ağızı dualı
Yaylığı gül qoxan, üzleri nurlu.
Dərdi məzaracan özüylə gedən
Nənələr varıydi – kişi qürurlu.

Babalar yarıtmaz nəvələrinə
Kəndin dəlisini misal çəkirdi.
Kişilər atlara qamçı vururdu
Qadınlar belinə sığal çəkirdi.

O kənddə mollalar ariq olardı
Falçılar həmişə ümid verərdi.
Xəstəyə həkimlər baxardı ancaq
Hamının şəfasın “seyid” verərdi.

İndi nə o kənd var, nə o adamlar
Babam da səngərdən o yanda qaldı.
Dünyayla axirət sərhədi ruhun
Erməni sərhədi məzarın aldı..

***

Mən – sənin yorulanda
Ayağınam, əlinəm.
Neçə ildi evliyik
Hələ də sevgilinəm.

Küsəndə – qoca baban
Ağlayanda – qardaşın.
Evə qonaq gələndə –
Əziz həyat yoldaşın.

Kölgəyəm başın üstə
Səhərədək dayanan.
Darixanda atanam,
Xəstələnəndə anan.

Deməyə çəkindiyin
Sözün olsa, qəfildən.
Gözünü yum danışaq –
Mən də sənin rəfiqən.

***

Bu da bir yolu yedim gedilməliydi
Uzun, teldən incə ip üzərində
Bir az da, bir az da, böyümək üçün
Molladan, rahibdən soruşduğumu
Ağbirçək nənəmdən soruştırmalıydım.
Mən bu təkadamlıq gizli döyüşə
Bu cavan canımnan alışmalıydım.
Bu da bir yolu yedim gedilməliydi,
Biraz da bir az da böyümək üçün
Kiçik günahları böyütəməliydım.
Böyük günahlardan qorunmaq üçün
Əvvəl dalğaları sevməli idim
Dəniz sularında yuyunmaq üçün.
Əlfibanın sırrın öyrənmək üçün
Əvvəl “ğ” hərfinə vurulmalıydım...
Bu da bir yolu yedim gedilməliydi,
Bir qız sevməliydim beli çantalı,
Bir az da, bir az da böyümək üçün,
Sonra sakitcə tərk edilməliydim,
Sonra da mən onu unutmamalıydım,
Qocalar adları unudan kimi...
Zülmət gecələrdə yol azmamalıydım,
Xeyirxah divlər var, inanmamalıydım,
Küçə davaların uduzmamalıydım,
Məktəb yarışların qazanmamalıydım...
...Bu da bir yolu yedim gedilməliydi
Uzun, teldən incə ip üzərində...

Vaqif YUSİFLİ

Gənc şairlər, sözümüz sizədir... (VI məqalə)

Sözə başlanğıc: Bu gün Azərbaycanda – bu şeir-sənət məməkətində yeni bir ədəbi gənclik formalaşmaqdadır. Təbii ki, bu yeni nəsil artıq ədəbiyyatda öz sözünü deməkdədir, onların hər biri yüzlərlə imzalar içində öz imzalarını təsdiq-ləməkdə israrlıdır. İndi-müstəqillik dönməmində Sovet dövründəki qadağalar, ədəbi gəncliyə çox hallarda etinasızlıq maniəsi görünmür. Azərbaycan Yazıçılar Birliyində «Gənc ədiblər məktəbi» fəaliyyət göstərir, artıq sayca üç «Gənc ədiblər məktəbi» cavanların ədəbi sınaq meydanına çevrilib. Burada, heç şübhəsiz, Yazıçılar Birliyinin gənclər üzrə katibi Rəşad Məcidin fəaliyyətini qeyd etməliyik. Gənc şairlər, nasirlər bu «məktəb»də bir-birlərinin yazılarını müzakirə edir və əlbəttə, ilk növbədə, öz şeir və hekayələrinin necə qarşılandığını maraqla izləyirlər. Onlar ustad şairlərin, tanınmış tənqidçilərin məsləhətlərini dinləyirlər. «Azərbaycan» və «Ulduz» jurnalları, «Ədəbiyyat qəzeti», «525-ci qəzet», «Ədalət», «Kaspı» qəzetləri də vaxtaşırı olaraq gənclərə, onların yazılarına meydan açır. Nəşriyyatlar da gənc şair və nasirlərin kitablarını nəşr edir, hətta bu kitabların təqdimati keçirilir. Bir sözlə, hal-hazırda Azərbaycan ədəbi prosesində «gəncliyin ərazisi» xeyli genişdir.

2017-2018-ci illərdə ədəbi gəncliyin çap olunan şeir, nəşr nümunələri həddindən artıq çoxdur və müxtəliflik də bu çoxluqdan doğur. Gənclərin şeirləri bütün janları (şeir şəkillərini) əhatə edir. Heca şeirinin müxtəlif ölçüləri – qoşması, gərayılışı, sərbəst şeirlər, əruz vəznində

yazılan şeirlər (ən çox qəzəllər) diqqəti cəlb edir. Bəli, cavanların əksəriyyəti yaradıcılığa şeirlə başlayır, təbii ki, bu şeirlərin müəyyən qismi zəif və ortabab nümunələrdir. Bəziləri deyir ki, bunu cavanlara bağışlamaq olar, çünkü inkişaf prosesi bütün cavanlarda eyni olmur, bəzilərinin bir şair kimi formalşamışı tez, bəzilərininki isə gec başa gəlir. Amma bu fikirlə razılaşmamaq da olar, neçə illərin müşahidəsi göstərir ki, ədəbiyyata ötəri həvəs ucundan gələnlərin sayı daha çoxdur və illər ötdükçə onların heç bir poetik inkişafi ilə qarşılaşmırıq, onlar yaşa dolur, şeir kitablarının sayı da az olmur, hətta onların «yaradıcılığı» haqqında məqalələr də yazılır. Amma bütün bunlar ədəbiyyat hadisəsinə çevrilə bilmir. «Çalxalandıqca, bulandıqca zaman nehrə kimi, Yağı yağ üstə çıxır, ayranı ayranlıq olur» (M.Ə.Sabir). Ona görə də istedadı ilə az-çox diqqəti cəlb edən, sabahına, gələcəyinə ümidi yaranan cavanların şeirləri barədə söz açmaq daha məqsədə uyğundur.

Hər şey öndədir... Tənqidçi həmkarım Məti Osmanoğluunun Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində fəaliyyət göstərən «Söz» Yaradıcılıq birliyi üzvlərinin şeirləri və hekayələri barədə ümidverici sözləri («Ulduz», 2017, iyun sayı) həmin fraza ilə başlayır və Məti Osmanoğlu sonda yazır : «Ulduz»un oxucularının mühakiməsinə təqdim etdiyimiz yazıların səviyyəsi, onların müəlliflərinin yazı səriştəsi eyni deyil. Ancaq bir həqiqət var ki, əksəriyyətinin imzaları ilə oxucuların ilk dəfə tanış olduqları bu gənclərdə yaradıcılıq üçün ilkin şərt olan istedad var». Zərifə Həmzəyeva, Adilə Hacılı, Əliqulu Bədirli, Elnarə Talibova. Onların şeirlərinə ilk qucaq açan «Ulduz» oldu. Və mən Məti Osmanoğluunun «bu gənclərdə yaradıcılıq üçün ilkin şərt olan istedad var» fikri ilə şərikəm.

Sözlərdən və gözlərdən uzaqda
otağın bir küncündən sevirəm səni,
küncün
Ən çox toz yiğilmiş yerindən...
Balaca uşaqların oynayarkən
itirdiyi hesab etdikləri oyuncuqların
düşdüyü yerdən sevirəm səni...

Tapılıncaya
və ən sevimli oyuncaga çevrilincəyə
qədər gözləyərək...

Zərifə Həmzəyevanın şeirlindəndir bu misralar. «Sevirəm» sözünün «sözlərdən və gözlərdən uzaqda» necə mənə verəcəyini bütün hissiyyatı ilə duymağa çalışan lirik qəhrəman onu tapana qədər otağın küçünü fikrən gəzib-dolanır. Şeirin sonrakı misralarında lirik qəhrəman anlayır ki, sevdiyi insanın addımları onun getdiyi yeri dəyişdirir. Demək, «uzaqdan sevməkdir Sevgilərin ən gözəli». Hər halda, bu şeirdə izah olunan və bir qədər də izahi çətin mənalarla qarşılaşıraq. Buna yarımcərrəd şeir kimi də baxmaq olar. Amma tələbə şairənin qurduğu bu söz və göz «oyun»u maraqlı təsir bağışlayır.

Adilə Hacılınnın «Adsız şeirlər»ində isə ümidi-verici bir parıltı gördüm. O, mücərrədliyə, «söz oyunu»na meyil eləmir, çalışır ki, hislərini mümkün qədər təbii ifadə etsin.

Məndən çıxıb gedənəcən,
Yeni bir söz deyənəcən
Gözləyəcəyəm...
Ona görə örtmə mənim qapımı.
Birdən gələr,
Qoy ona da rahat olsun.
Külək, yığ öz soyuğunu,
Yorur daha bu üzütmə,
Dəymə mənim payızıma,
Seç içindən yaşıl qalmış yarpaqları,
götür, get.

Elnarə Talıbovanın da şeirlərində poetik istedadın cizgiləri nəzərə çarpır. «Mənim sevgim üfüqün rəngləri kimidir: Səhərin ilk müjdəsinə sevinər, parlayar, Gecənin qaranlığıyla sükuta vurular» və ya: «Mənim həyatım boğuldugum qara gözlərin kimidir: Uzaqdan sakit görünsə də, sahilləri də dərindir» – uğurlu təşbehlərlə qarşılaşıraq. Qızlardan fərqli olaraq Əliqulu Bədirli qoşma yazır. Pis deyil, tüstüsü düz çıxır.

Dözməz solmağına bülbül çəmənin,
Yaşayır eşqiyələ sünbül də dənin.
Dedim, ürəyimdə sənsən, bəs sənin?
Dedin ki, özgəsi var, gecikibsən.

Ümid edək ki, «Söz» yaradıcılıq birliyi yaxın gələcəyin yeni uğurlarından soraq verəcək.

Amma iki iradımı bildirmək istəyirəm, bunun həmin o cavanlara xeyri olar. Birincisi: Zərifənin, Adilənin və Elnarənin şeirləri deyiliş və ifadə tərzi baxımından bir-birinə çox oxşayır. Fərqli cizgilər var, amma şeirləri bir-birinin ardına oxuduqca elə bil bir qələmdən çıxıb – deyə düşünürsən. İkincisi: arzu edirəm ki, bu cavanlar eyni mövzuya qapanıb qalmasınlar. Ürəklərinin pəncərələrini geniş dünyaya açsınlar. Müəllimləri Məti Osmanoğlu demişkən, hər şey öndədir.

Hədiyyə şəfaqətin «Qapı»sı. Şeir həm də ruhun nəfəsidir. Ruh insanın psixi aləmi, onun hiss və duyğuları, əhvali-ruhiyyəsinin maksimal ifadəsi deməkdir və ruh deyəndə ən çox ürək-qəlb yada düşür.

Gənc şair Hədiyyə Şəfaqətin şeirləri məhz ruhdan gələn səsləri xatırladır. Onun «Qapı»sindən (şeirlər kitabının adıdır) içəri girib ruhunun səslərini dinləyək.

Dənizin sinəsində yanıb-sönür işıqlar,
Pəncərəyə çırpılır damcılar gecə yarı...
Axı sən nə bilirsən, yollar niyə uzaqdır,
Qadın niyə oyaqdır.
...Yer qarışib yuxuya,
Göy qarışib yuxuya,
Qadının nə eyninə...
Axşamların istisinə,
Gecələrin üstünə dərin bir ağrı enib...
Qadının göz yaşları yastığında göyərib,
Qadının göz yaşları
Ağ çıçəyə çevrilib...

Hədiyyə Şəfaqətin hər hansı şeirlində təbiətdən gələn və insan ruhu ilə harmoniya-vəhdət təşkil edən çox şey var. Çiçək, su, dəniz, ağ duman, axşam, səhər, çöl, alma çiçəkləri, göy, yer, külək, yol, yarpaq, kövşən, ay işığı, qış gecəsi, payız, tufan, sel, günəş, bulud və s. Doğrusu, Hədiyyənin yaşıdları arasında təbiətlə baş-başa verən ikinci bir şair görmədim. Amma təbiət atributları onun şeirlərində «fiziki» göstərici kimi iştirak eləmir, həmin o ruh dediyim nəfəslə, hissələ, duyguya qaynayıb-qarışır. Baxın:

Bəlkə,
Bir köynək qoxusudur sevgi,
Bəlkə,
Bir dəstə çöl çıçəyi ətri.

Sahil...
Üzü dənizə
Dayanmışam...
Gözeldir...
İnsanlar gəlib keçir,
İnsanlar gülüb keçir,
İnsanlar dənizləşib,
İnsanlar tərtəmizdir.

Onun şeirlərində ruhun təhtəlşür siqallarını eşidirsən. Səbəbsiz bir kədərlə ürəyin sıxlımasından baxışlar elə donmuş ki, min ilin yorğunluğundan boşluqlara yixılmış kimidir ürək. Bu ürək nigaran bir sevginin əsiridir, amma bu əsirlilik Leyli əsarətinə bənzəmir. Ağlamaq, hıçkırtı, göz yaşları – bunlar qadın sevgisinin kədərlə bəlirtiləridir, amma əbədi deyil bunlar. Çünkü:

Döyüntülər deyir ki,
Döyüntülər –
Hər şey gözəldir.
Nə qədər ki, son ağacları kəsməyiblər,
Dağıtmayıblar son sehrli xəyalları,
Qəlbimizdə kəpənəklər uçuşur.

İlk baxışdan Hədiyyə Şəfaqətin şeirləri «piçilti şeirləri» təsiri bağışlayır. Amma yox! Bu şeirləri hətta yavaşdan oxuyanda belə piçiltidən əsər-əlamət görməzsən. Qəlbin, ruhun müxtəlif səs çalarlarını xatırladan fəryadları, ahları, ağrılıları və bir də görürsən ki, sevinc tonqalları fış-qıran çırtıltıları eşidilir. Amma lap fəryad olsun, lap ah, lap sevinc qışqırtıları- qadın düşüncəsinin rasionallığı ilə də qarşılaşırsan. Bu şeirlərdə fikrin, ya hislərin-hansının birinci olduğu qətiyyən səni düşündürmür. Fikirlər hislərə, hislər fikirlərə qarışır. Baxın:

Ağac-ağac qanadlanıb cöl
Üfűqə sarı.
Üfűq yoxdur.
Başını qaldırıb göylərə yalvarır:
Qovuşdur, deyir, məni sevdiyimə.
Göylər neyləsin?
Gözlərinin yaşı
Bənövşə-bənövşə açıb
Kirpik-kirpik kolların arasında
Çölün...
Sinəsindən keçib gedən

Qan damarlarıdır cığırlar
- Ürəyi hanı bəs?
- Üfűqün arxasında...
Üfűq...
Yoxdur...

Bu şeir müasir şeir təfəkkürünün-modern şeirin bir nümunəsidir. Çöl-üfűq sevgisi – qovuşmazlıq və yoxluq – ürəyin üfűqün arxasında qeybə çəkilməsi, doğrudan da, assosiativ təfəkkürdən doğur.

Beləcə, Hədiyyə Şəfaqətin «Ümid, Arzu, Xəyal, Yuxu, Qorxu-Sevgi» ruhlu şeirlərindən müxtəsər söz aćdım. «Qapı» kitabındaki sonuncu şeirinə qədər Hədiyyə Şəfaqət, əgər belə demək mümkünsə, öz içinin-daxili dünyasının-ruhunun ona diktə etdiyi səsləri, sözləri, kəlmələri ifadə edirdi. Sonuncu şeirində isə sanki yuxudan, xəyallardan ayılır, pəncərəni sindirir və dünyaya – insan cəhənnəminə, axıdılan qanlara, sindirilmiş boyunlara, zindanlara boylanır. «Hər şeyi unutmuşuq, Beynimiz dumanlanıb... Qəfəslərə sıxışdırılmışıq... Hələ bu azmiş kimi də bir-birimizi daşlayırıq... Savaş içimzdə, çölümüzdə, Ölməyə başlayırıq». Məncə, bağlı qapıları sindirmaq gərək ki... qəlbin zaman və məkan qəfəsindən uçmağı bacarasan.

Şəfa Vəlinin «Poçtalyona məktub» şeirlər kitabı da ədəbi gəncliyin bir axarını, bir yönünü açıqlamaq baxımından maraqlı doğurur. Məsələ burasındadır ki, cavanların, xüssüsilə, şeir yazan gənc xanımların şeirləri, əsasən, bir mövzunu əhatə edir – Sevgi onların şeirlərində başlıca xətti, deyilməli sözün özülünü, hərəkətini, axarını müəyyənləşdirir.

Dünyanın yarısındı,
Süleymanın qarısındı,
Bəxt gülünün sarısındı
Səni sevmək...

Utanan bir üz tapmaqdı,
Ömrə əbədi qonaqdı,
Quş qanadında uçmaqdı
Səni sevmək...

«Səni sevmək» əslində, yaşamaqdı, dünyanın gözəlliyyini dərk etməkdidi. Şəfa Vəlinin lirik qəhrəmanı bir sevgi ömrünü yaşayır, daha doğrusu, bu sevgi «oyun» deyil, yaşılan hislərin, duyu-

ların bitməzliyidir. «Gecələr aya baxıram, Sənsizliyi yaşayıram», «Səni deyə-deyə yumdum gözümü, Səni deyə-deyə qalmışam sənsiz», «Ölmək istəyirəm, sənli ürəyi Dünyanın köksündən qoparmaq üçün», «Getdin... Arxanca səpməyə, Gözümün yaşı yetməz ki?» və s.-hiss olunur ki, onun lirik qəhrəmanı öz eşqinə vəfali bir qızdır. Kama yetməyib, tərəf-müqabilindən ancaq xatırələr qalıb. Amma bu xatırələrdə bir sevginin yaşı var. «Yaşayıram çox illəri Səndən qalan xəyallarla».

Şəfa Vəlinin lirik qəhrəmanı – sevən qız beləcə xəyallarla ovunur, gah sevdiyi insanın şəklini qoynuna basıb etiraf edir ki, o şəklə bircə gün baxmasa, günü axşam olacaq, gah gözünü yollara dikib «hələ də o yollar boynumu burur, günahkar, günahkar baxır üzümə» deyir, gah da poçtalyona müraciət edir: «Qaytar mənim məktubumu, Aparma yara, poçtalyon... Vallah, ağladacaq onu, Titrəyəcək açan əllər» söyləyir. Əlbəttə, lirik qəhrəmanın halına, ayrılıqdan doğan iztirablarına həssas yanaşırıq, sevgi ilə yaşayan bir ürəyin etirafları nə qədər qəmli olsa da, hər halda bu etiraflar səmimi təsir bağışlayır... Amma məni maraqlandıran odur ki, Şəfa Vəli öz duyğu və düşüncələrini necə ifadə edir, axı dərdin, kədərin də izharı, bəyanı üçün elə sözlər, ifadələr seçilməlidir ki, səni inandıra bilsin. Məsələn, Şəfanın şeirlərində ən çox işlənən sözlərdən biri də Dərddir.

Ölməyə söz vermirəm,
Gedirəm, bax, gedirəm...
Sənə vida etmirəm,
Dərdə qonaq gedirəm.

Gedişlər möhtəşəmdi,
Yola salan sağ olsun.
Dilimdə pörşələndi,
Burax, sözüm dağ olsun:

Könlünə xoş gəlmədim,
Yolum uzağa düşdü.
Mən səni tərk etmədim,
Səndən qabağa düşdüm.

Burada «dərdə qonaq gedən» sevən qız tərk edilməyi özünə dərd saymır, cismanı ayrılıq-yolun uzaqlığı dərdini unutdura bilməz. Fikir var, ifadəsi də poetikdir. Yaxud «Yaniq Kərəmi» şeirlini götürək:

Tənha aşiqlərə keşik gecələr,
Mənim təkliyimə keşik çıxmadi.
Fələklə əlbirdi keşik gecələr,
Ümiddən düymələr heç açılmadı.

Yiyəsiz sevdanın saçı pirtlaşışq,
Daha indən belə hörüyü gəlməz.
«Yaniq Kərəmi»yə ağlayan aşiq
Güzgü qabağında gülməyə bilməz.

Bir neçə belə şeiri var ki, Şəfa Vəli bu şeirlərdə («Hey, arabacı...») (Açmışam bəxtimin təndir qapısın, Yanmaq da Tanrıya xəyanətdimi?»), «Səməni» («Çərşənbə tonqalını Gözlərimdə qaladım. Getdim Baki yolunu... Həsrətimə doladım»), «Tək səbir» («Nə sənsiz ömrü yaşamaq, Nə də ki, bitirmək olur»), «Uzaqlar» («Uzaqlar... Beşik başında Dediyn bir bənd layladır. Ömrümün yarı yaşında Sənə çatmayan haraydı»), «Narıncı ayrılıq» («Bilirəm, unutma-mışan. İstəyimiz bir körpəydi. Ağ rəngli gün arzuladıq, Narıncı ayrılıq gəldi») və s. Amma Şəfa Vəlinin elə şeirləri də var ki, fikrin poetik ifadəsi zəifdir. Məsələn, «Qayıt» şeirində fikir özü də zəifdir, ifadəsi də. «Qadın-şair» şeirində «qadından şair olanı, El-obası daşlayır» kimi qeyri-real sonluq diqqətdən yayınmır. «Dadlı-duzlu ayrılıq» şeiri, bəlkə, ona görə yazılıb ki, deyilsin: «mən sevdiyim o zalının Oğlu da var... Qızı da var». «Yarım ömürdə şeir»i daha yaxşı sonluqla tamamlamaq olardı.

Arzum budur ki, Şəfa Vəli onun lirik qəhrəmanına dərd aşılan motivlərdən uzaq olsun, sevgi fırtınaları qoynunda özünü itirməsin və həyatın gözəlliklərini də yaşadığı sevgi qədər duysun. Mən dostum Elçin İsləndərzadənin Şəfa Vəlinin şeirlərinə qapı açdığını sevinirəm, amma onun «ədəbi gəncliyimizin Şəfa Vəli kimi poetik zirvələri» ifadəsini işlətməkdən ehtiyat edirəm.

«Hardasa o uzaqlarda» şeirlər kitabı Sevinc Qəribin onun oxucularla ilk görüşüdür və mən də bir oxucu kimi deyə bilərəm ki, bu görüş çox səmimi keçir. «Sevinc Qərib xoş günlərini orada, doğulduğu Laçında «girov» qoyub, qəmini qaçıran gənc şairdir» – kitaba yazdığı ön sözdə filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Mailə Mirzəyeva belə yazar. Sevincin Laçınlı şeirləri də bu fikri təsdiq edir.

Hardasa o uzaqlarda
 bir qərib
 vətənsizlikdən üzüyür.
 Əynində isti paltarı,
 evinin istisine isti çatmaz,
 yenə üzüyür...
 üzüyür qışın qar dodaqlarının
 buza dönemin öpüşü kimi,
 üzüyür son közü sönümüş
 ocağın üzüyən ümidi kimi.
 Üzüyür...
 əyninə geyməyə Vətəni yoxdu...

Sevinc Qərib Vətəndə Vətən həsrətini, yaşıdığı Sumqayıtda Laçın həsrətini bir sıra şeirlərində əsl poetik yanğı ilə ifadə edir. İnsan üçün öncə Vətən onun doğulduğu torpaqdır, kənddir, sonra böyük Vətən. Sevinc Qərib qızı Səlimova Laçınlı şeirlərində də o duyğularla yaşayır. Elə duyğular ki, həsrət, yurd yanğısı dilləndirir onu. «Qavalı neynirəm, dəfi neynirəm, içimdə inləyən saz havası var» – qəmiylə qol qaldırıb oynayır və sonda «Boşuna aşmişam o gədikləri, dağın o tayı da boş ümid imiş. Elə nağıl imiş söylədikləri, Vətəndən savayı cənnət yox imiş» söyləyir. Əlbəttə, Sevincin şeirlərində ümidsizlik çaları da var: «Ümidin göyərməz şoran torpaqda» şeirində deyir ki:

Sən şoran torpaqda ümidi göyərt,
 münbit torpağında yağı oynasın.
 Sən vaqonda yaşa, qamışdan ev qur,
 sənin xanimanın yad əldə qalsın.

Xatırə yolu çək xəyallarına,
 ovundur özünü ölü ümidlə.
 Düşmən atəş açsın yuxularına,
 sən vüsal qapını ahla kilidlə.

Amma başqa bir şeirində ümidsizlik dumani yox olur: «Qovuşmağa var içimdə bir güman, köç etməkdən məni ümid saxlayır». Və bir şeirində isə o ümidsizlikdən heç əsər-əlamət qalmır: «Ehey... dağ kimi dağ, nə durmusan yerində dağıl, parçalan, daş-daş ol, töküл düşmən başına». Bu tripli üsyana, qisasa səsləyən şeirlər indi az yazılır.

Sevinc Qəribin sevgi şeirlərinə, fərdi, subjektiv duyğularını ifadə edən şeirlərinə gəldikdə isə... ümidverici notlar az deyil. Onu qeyd edim ki, Sevinc Qərib sözə «oyun» oynamır, hislərini poetik şəkildə ifadə etməyə çalışır, çox zaman buna nail olur, bəzən çətinlik çəkir. «Sənsizlə-

mişəm» şeirində yalnız bircə misra səni cəlb edir: «Həsrətim qədər uzanır əllərim»-bütövlükdə isə Sevincin sənsizliyi müasir şeirimizdə onlarla, yüzlərlə «sənsizlik»lər içində itib-batır. Amma «Adını unutmuş sərxoş olmaq istədim» şeirində sənsizliyə yeni bir baxış bucağını izləyirsən. «Dəymə ümidiyəm» şeirinin ilk misrasındaca Sevincə irad tutub demək istəyirsən ki, bu nə misradır: «Təcavüz edirsən ümidiyəm». Hər sözü şeirə gətirmək olmaz, özü də lirik şeirə.

Şeirdə müəyyən, həm də konkret bir insan obrazı yaratmaq ənənəsinə Azərbaycan şeirində dönə-dönə rastlaşmışdıq. Sevinc Qərib «Sükutun qələbəsi» şeirində TƏNHA QADIN obrazını yaradır. Uğurludur.

Küçəyə açılan qapısından
 içəri qaranlıq kölgələr düşər.
 Burda ümidi dolaşmaz,
 ocaqlar alışmaz,
 işıqlar da gur yanmaz.
 Burda sükutun qələbəsi var
 səssizlik üzərində.
 Burda nəfəs duyulmur,
 Burda həvəslər ölü.

Lirik şeirdə-sevgi hislərini ifadə edən şeirdə bədbinlik, sizilti, hıçkıraq olursa (dəfələrlə bunu müşahidə etmişəm), o şeirdə romantika, xoş xəyal axtarmaq əbəsdir. Sevinc Qəribin «Xəyal aparıb məni» şeiri romantik çalarlı şeirdir və onun kitabda olan bir neçə siziltili, hönkürtülü şeirlərinə qarşı çevrilir. Yağışı götürüb sevdiyi insanla dənizdə bərabər islənməyi xəyal edən qızın ürəyindən, görün, nələr keçir:

Atasiydim yağışı
 dənizin qollarına,
 qatasiydim ruhumu
 qarışiq sularına.
 Soruşasiydim səndən:
 «dənizi sevirsənmi,
 yağışı sevirsənmi,
 mən coşqulu dənizəm,
 yağışlarda ruhum var
 onu da bilirsənmi?»
 yağış, dəniz, sahil, mən...
 «sevirəm» deyəsiyidik.

Sevinc Qəribə onu arzulayaq ki, belə nikbin çalarlı şeirləri ilə tez-tez rastlaşaq. «Sənsizləşmişəm» ənənəvi «modeli» ilə yox, «çəhrayı şaftalı çiçəklərinin» gözəllik saçan rəngləriylə şeirlərini boyasın. Ağrıdan, əzabdan, qəlbin, ruhun hön-

kürtüsündən həmişə yazmaq olar, şeir həm də ruhun gözəlliyyinə boylanmalıdır.

Oğuz Ayvazın «Ulduz»un builki 4-cü sayında səkkiz şeirini oxudum. Hələ ilk şeir kitabı işıq üzü görməyən bu gəncin şeirləri haqqında ilkin söz deməyi qərara aldım. Çünkü onun şeirləri özünəməxsusluğu ilə seçilir. Bu özünəməxsusluq məlum, ənənəvi stereotiplərdən uzaqlaşmaqdır, müraciət etdiyi mövzulara, onu narahat edən hadisə və olaylara tamam fərqli bir tərzdə yanaşmada, heç bir «bədii» rəng qatmadan sözlərin, ifadələrin təbii stixiyasını qorumaqdır özünü göstərir. Həm də müasir şeir təfəkkürü ilə qarşılaşırıq – «XXI əsrin şeiri necə olmalıdır?» sualına qismən də olsa, cavab tapırıq.

Ana itkisindən doğan xatırlama, atasının şəklinə and içib ağrının, ruhi əzabin poetik çizgilərini rəsm edən Oğuz Ayvaz fərdi duygularını-anasızlığını, atasızlığını unutmur, itkinin obrazını yaradır. «Səni sevmək sənəti» şeiri isə sevgi haqqında yeni bir söz kimi diqqəti cəlb edir.

səni sevmək – güllələnən uşaqların
qabağına keçmək,
bütün insanlara gül paylamaq,
qarşından keçənlərə gülümşəmək,
limon satan qadına salam vermək...

Hətta «təkcə dənizi, günəşi, dağları, ağacları, quşları, buludları deyil, bataqlıqları, xarabalıqları, üfunət iyi gələn gölməçələri sevməkdir». Və son misralar: «səni sevmək Tanrıya əlini toxundurmaq kimi...bütün savaşlara, bütün güllələrə «yox!» əmri!» verməkdir səni sevmək. «Sevgi nədir?» suali bizim poeziyada dəfələrlə səslənib, məncə, Oğuzun şeiri bu sıradə sərf fərdi duyguların ifadəsi kimi maraqlıdır.

Oğuz poetik fikri assosiasiylarla ifadə edir, deyək ki, ananı necə xatırlamaq olar? Ayaqqabıları qucaqlayıb yatan uşaqların sevinci ilə ananı xatırlamaq arasında heç bir əlaqə yoxdur, amma assosiativ təfəkkür bu «əlaqə»ni yarada bilir. Hiss olunur ki, Oğuz Ayvaz metaforalara üstünlük verir, bizim şeirimizdə kifayət qədər özünə yer tapmış bir ənənəni davam etdirir.

gecə ikiyə bölünmüdü.
yağış yağırdı gecənin qucağına.
bir qızçıqac qalmışdı gecənin bətnində,
tuta bilmirdi yağışın ucundan,
enə bilmirdi oyuncاقlar şəhərinə.

göyərçinlər qucaqlamışdı ağacları.
gecənin ay işığıydı ağ göyərçinlər;
öz nəgməsini bəstələyirdi yağış,
yağışa qarışırıdı misralar:
misralar düşürdü küçələrə,
parklara, narinci yarpaqlara.

Təbii ki, bu şeirdə metaforalar bolluğu onu gözlə gördüyüümüz, seyr etdiyimiz adı reallıqdan tamamilə fərqləndirir. «Gecənin ikiyə bölünməsi», yağışın «gecənin qucağına» yağması, yağışın «öz nəgməsini bəstələməsi» və küçələrə, parklara, narinci yarpaqlara misralar yağması – bütün bunlar təptəzə metaforalardır. Bu metaforaların içində «gecənin ay işığıydı ağ göyərçinlər» kimi nadir bir təşbehin də yer alması diqqətdən yayınır. Oğuz Ayvaz «yağışı yanaqlarına köçürən bir qadın pəncərə gözləriylə baxırdı qızçıqaza» – misralarıyla şeirini bitirir və bir gecənin yağışı ilə bir qızçıqazın dünyaya gəlməsi arasında assosiasiya yaradır. Bu şeir nədənsə mənə mərhum şairimiz Ələkbər Salahzadənin «Ağ bir zanbaq kimi açıldı şəhər» şeirini xatırlatdı. Oğuz Ayvazın «İntihar ipi», «Quyruğu taleyindən kəsik» şeirləri də onun sözlə fikir arasında uğurlu cəhdlərindən sayılmalıdır. Ancaq mənim üçün «Yaşamağın səsi» şeiri daha maraqlıdır. Doğrudur, bu şeir həcmində görə bir az uzundur, hətta bu şeirdəki moralist düşüncəsi də mənə xoş gəlmir, amma bununla yanaşı, şeirdəki təbiilik hissi o qədər güclüdür ki, hər şeyi unudursan və şeirin ifadə etdiyi məzmunun axarınca irəliləyirsən. Təbiilikdən-bu sözdən niyə yapışdım? Məncə, o şey ki səni inandırır, istər ilkin təbii görünüşündə olsun, istərsə də mücərrəd qiyafədə, o, təbiidir. «Yaşamağın səsi» şeiri bir də ona görə mənə xoş gəldi ki, burda nikbinlik, həyatı, dünyani, təbiəti sevmək fikri aşılanır və əlbəttə, bu fikir öz poetik ifadəsini də tapır. Oğuzun şeirlərində onun bir çox yaşıdlarından fərqli bir məqamı da nəzərə çarpdırmaq istəyirəm. O da bundan ibarətdir ki, Oğuz Ayvaz müasir şeir texnologiyası ilə «silahlanmayı» bacarır. Şeirin gözəlliyi sözlərin, ifadələrin mətndə yaratdığı «çevrilişdə»dir. Sözlər, ifadələr öz ilkinliyindən, adiliyindən sıyrılib çıxır, yeni bir mənanın (poetik mənanın) yaranışına xidmət edir. Bu, əsl şeir yoludur və Oğuz Ayvaza arzulayıram ki, bu yoldan dönməsin: «qucaqlasın bütün göz yaşlarını, həyatla ölümün arasında qaçısan uşaqların arxasında yüyürsün, həmişə uşaqların gözlərində qaçısan həyata baxsın»...

Allahşükür AĞA

AĞACLAR

Səs kimi qalxıb yerdən
Göyə baxır ağaclar.
Gah geyinir, soyunur,
Çox darıxır ağaclar.

Dayanıb qol-qanadlı.
Boylanır tək ayaqlı.
Yanında beş otaqlı
Evdən qorxur ağaclar.

Budaqda bıçaq yeri,
Yadında ocaq yeri.
Altından çəkdik yeri,
Of, yixılır ağaclar.

XIRDA ÇAYLAR

Yazığım gəlir xırda çaylara,
Dağların döşündən
Söz əmə-əmə,
Çəmənlərin sinəsini yara-yara,
Qanada-qanada
Yatıb dərənin dibinə
Utana-utana
Çay olurlar.

Balıq-balıq yol gedirlər,
Əllərində bayraqları.
Dalğa-dalğa əsgərləri –
Yerə döyüb ayaqların –
Hirsli-hirsli yol gedirlər.

Yazığım gəlir xırda çaylara,
Başlarını əyib
İri çaya qarışır onlar.
Yeri, adı ola-ola,
Bayraqları ola-ola,
Əgərləri ola-ola
Heç olurlar.

GÜNƏŞİN NAĞILI

Açılar-açılmaz səhərin gözü,
Üfüqün əlləri uzanar göyə.
Dan yeri çörəktək qızarar yaman –
Ulduzlar üfűqü dişləyib deyə.

Top kimi tullayar üfűq günəşti,
Göyün sinəsində “top” diyirlənər.
Onun sürətindən, onun gücündən
Bütün kainata işiq ələnər.

Mən indi bilişəm, bəlkə də, həyat,
Günəşini üfűqdən atmaqdı göyə.
Sonra gözləməkdi, sonra yatmaqdı,
Sonra bütün günü baxmaqdı göyə.

Ayağımız yerə, başımız göyə,
Aldanır, beləcə yaşayıraq biz.
O parlaq günəşini gözlərimizlə
Doğandan batana daşıyıraq biz.

QUZULAR

Qoxlayıb çobanın əl ağacını,
Çöldə çiçək kimi bitər quzular.
“Quzunu qaytarar çobanın qızı”
Çəməndə misratək ciğir yazılar.

Düşər canavarın iştahasına,
Uzaqda mələyən quzunun səsi.
Quzunun ən gözəl qafiyəsidir
Evdə şirin yatan qızın nəfəsi.

Coban ağacının kölgəsinə bax,
Altına nə qədər quzular dolub.
Quzular örüşə gec gəldiyindən
Çiçəklər əl atıb ləçəyin yolub.

Körpə quzularla gülüb təbiət,
Nəgməyə çevirir öz həyatını.
Küsər iştahası qoyun-quzunun,
Görəndə əsgərin avtomatını.

DÖZÜMÜN YERİ

Gecə də, gündüz də dodaqlarımı
Yandırır dediyim sözümün yeri.
Gərək qayalarda çiçək açdırı,
Közərir qayada gözümün yeri.

Şeir qəlbdən gələ, gəlib daşa da,
Bir çiçək ətrini yaza daşa da,
O Cıdır düzündə, gözəl Şuşada,
Hələ də göynəyir dizimin yeri.

Ayaqdan söz düşüb başa gedəndə,
Yollar da sevinir qoşa gedəndə.
Xəyala dalanda, huşa gedəndə
Özcə əllərimdi üzümün yeri.

Şeirlərim qoşa əl, qoşa ayaqsa,
Qafiyə dirisə, ciğası sağsa.
Bir daş ürəklini ağladacaqsa,
Demək, bax ordadır dözümün yeri.

NƏNƏ, ÇIRP YAYLIĞINI

Müharibənin qara səsi
Yaylığında qalıb,
Nənə, çırp yaylığını.

Al sevincin yaşı altdadı,
Gəlinliyin yaşı altdadı,
Nənə, çırp yaylığını.

Uca-uca boy qarıyb,
Allı-güllü yol qarıyb.
Ay ağlayıb, gün ağlayıb,
Nənə, çırp yaylığını.

Ağ yaylığın qaralıb
O günlərin üzü kimi.
Nəvələrin qorxar axı -
Nənə, çırp yaylığını,
Qurbanın qoz ağacları kimi.

Qəm diyirlənsin,
Kədər ulasın,
Bir qara sevda kimi...

DARIXAN EV

Rəngini, suyunu torpağa sıxır,
Damından fikirtək durnalar uçur.
Bu ev ayaq açır, bu ev darıixer,
Bu evin usağı mənəm, a yolcu.
Bu evin çıraqı mənəm, a yolcu.

Bu evin kişi, yiyəsi mənəm,
Əlimdə qılinc var, ay yoldan ötən.
Bu evin damını, daşını sökmə,
Bu evin adına, sanına söykən.

Ata ocağına qolum açılıb,
Ağ tüstü saç kimi düşər yollara.
Divarlar gül kimi üzə açılıb,
Anamın baxışı hörülüb bura.

Bu ev ana kimi mənə göz qoyur,
Bu evin ilk beşik nəgməsi mənəm.
Daşları kövrəlir darıxdığından,
Bu evin dünyaya çıxan əliyəm.

AĞAC

Görürəm, başında payız qocalıb,
Bu ağac bahara açıb əlini.
Görürəm, budaqlar tamam sınıxıb,
Üzüyünü salmış barmaqlar kimi.

Başında qaranqus ümidi qalıb,
Yarpağı yerinə bitib inamı.
Budaqlar necə də ağappaq olub,
Şümşad biləyinə oxşar anamın.

Açılıb ağaca budaq qollarım,
Nəğmə oxuyuram yenə ucadan.
Uzaqdan tökülüb gələn yollarım
Nədənsə özünü asır ağacdən.

İstərəm quş olub başına uçam,
Körpə qönçələrdən qalayım ocaq.
Ağacı gözüm dən uzaq qoymuram,
O ağac gözüm də yarpaqlayacaq.

ÜRƏK

Deyirlər, göylə gedirsən,
Gör nə var göydən yuxarı?
Gedirsən güldən aşağı,
Gedirsən neydən yuxarı.

Buludlar düşüb aşağı,
Durnalar alçaqdan keçir.
Günəş qalıb aşağıda,
Kölgən başın üstə uçur.

Səni göylərə qaldıran,
Sözün üstünə çıçək qoy.
Ayaqlarının altına,
Sevən, duyan bir ürək qoy...

Daş qoyanda yıxlarsan,
Sınar gözlərin şüşətək.
Ürək qoysan, ucalarsan,
Yaşayarsan yüz yașadək.

NƏ VAR, NƏ YOX?

Uzaqlardan gələn quşlar,
Uzaqlarda nə var, nə yox?
Qəfil düşüb sinan sənək
Bulaqlarda nə var, nə yox?

Günlər ötər, vaxtı çatar,
Qara qışın buzu çatlar.
Ay dağlardan enən atlar,
Yaylaqlarda nə var, nə yox?

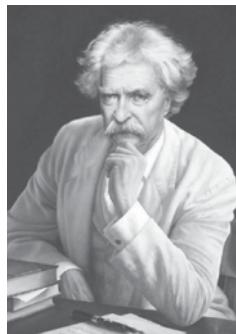
Yar qədrini bilən nəğmə,
Davalarda ölen nəğmə.
Qulağıma gələn nəğmə,
Dodaqlarda nə var, nə yox?

Cəlal Bəydilinin təqdimatında

Mark TVEN və...

*Mark Tven üç səbəbdən sevimli yazıçıdır:
yaxşı yazırı, məni əyləndirir və artıq ölübdü.*

E. HEMİNQUEY

Mark TVEN:

Adəm insan idi: cənnətdəki ağaçın meyvəsini alma olduğucun istəmədi, ona görə istədi ki, yasaq edilmişdi.

***

Amerikanın kəşfi təqdirə layiqdir, amma Kolumb üzüb onu yandan ötsəydi, daha təqdirəlayıq olardı.

***

Böyük adamlara baxarkən hiss eləyirik ki, elə özümüz də onlar kimi ola biləmişik.

***

Dərdi təkbaşına çəkmək mümkündür, amma sevinci bütünlükə yaşamaq üçün gərək onu başqalarıyla bölüşəsən.

***

Elə çalışın, sanki pulun-paranın sizinçün heç anlamı yoxdur. Elə sevin, sanki sizi əsla rədd olunmaq təhlükəsi gözləmir. Elə rəqs eləyin, sanki sizə heç kim baxmir.

***

Əgər içini şübhə didib-dağıdırsa, doğrunu söylə.

***

Əgər ilan qadağan edilmiş olsaydı, Adəm onu da yeyərdi.

***

Əsl dost sən haqlı olmayanda səninlə olandır. Sən haqlı olduğun vaxt hər kəs səninlə olacaq.

***

Hamı zəngin olsaydı, hamı yoxsul olardı.

***

Heç kim dua eləyəndə yalan danışmır.

***

Heç kim daim həqiqət söyləyən biriyə yaşıya bilməzdi, Allaha şükürler olsun ki, bizlərdən heç birimizcün belə təhlükə yoxdur.

***

Heç vaxt həqiqəti layiq olmayan adamlara deməyəsən.

***

Həmişə doğrunu söylə, onda heç nəyi yadda saxlamaq məcburiyyətində də qalmazsan.

***

Həyatında iki ən mühüm gün var: dünyaya gəldiyin və nə üçün gəldiyini anladığın gün...

***

Hiss elədinizsə ki, çoxluğun tərəfindəsiniz, deməli, həqiqətən, dəyişməyin vaxtıdır.

***

Xalq vətənpərvərlərə və satqınlara parçalanıb və heç kim də onların birini digərindən ayırmak iqtidarında deyil.

***

Xeyirxahlıq elədir ki, onu kar eşidə və kor da görə bilər.

***

Xəyallarınızı qovalamayın, çünkü onlar getdimi, bəlkə, siz qalarsınız,ancaq hesab edin ki, artıq yaşamırsınız.

***

Gəlin elə yaşayaq ki, öldüyüümüz vaxt, hətta tabutçunun belə bizə rəhmi gəlsin!

***

Günəşin nə vecinə – işildaquş ona pərəstiş eləyir, ya eləmir.

***

İndi görürəm ki, Həvvaya münasibətdə yanılmışam; onunla cənnətdən uzaqlarda yaşamaq onszuz cənnətdə yaşamaqdan daha yaxşıdır.

***

İyirmi beş il nikahda olmayıncı heç kim əsl məhəbbətin nə demək olduğunu bilməyə qabil deyil.

***

Kitab oxumayanın oxumaq bilməyəndən bir elə üstünlüyü yoxdur.

***

Köhnədəkilər ən gözəl fikirləri bizlərdən götürüblər.

***

Məfusail 969 il yaşadı. Siz, əziz oğlanlar və qızlar, üzünüzə gələn onca ildə Məfusailin bütün həyatı boyu gördüyündən də çoxunu görəcəksiniz.

***

Məktəbin mənim təhsilimə mane olmağına heç vaxt imkan verməmişəm.

***

Mən bir xoş söz ilə iki ayacan yaşaya bilərəm.

***

Nə söyləyəcəyini bilmirsənsə, həqiqəti de.

***

Nə göylər aləmi, nə də cəhənnəmlə münasibətləri korlamaq fikrim yoxdur; mənim həm onda, həm o birində dostlarım vardır.

***

O adamlardan qaçın ki, sizdə özünüzə inamı öldürür. Büyük adam, əksinə, sizə böyük ola biləcəyinizi aşılar.

***

On dörd yaşımda atam elə sərsəriydi, ona çətinliklə döyürdüm; ancaq iyirmi bir yaşım olanda mat qaldım ki, bu ixtiyar axır yeddi ildə nə qədər ağıllanıbmış.

***

O işi bacarmağın mümkün olmadığını bilmədikləri üçün bacardılar.

***

Ölümüm haqda şayiələr həddən artıq şişirdilib.

***

Ömrü boyu hər kəsin qapısını xoşbəxtlik bir yol döyür, ancaq yaxındakı aş evinə getdiyindən qapısının döyüldüyünü eşidən olmur.

***

Öz lağlığısına aydınlıq gətirən insanı görməkdən daha acınacaqlı mənzərə yoxdur.

***

Sarsaqlamaq hüququ – şəxsiyyətin azad inkişafının təminatlarından biridir.

***

Seçkilərdən nə isə asılı olsayıdı, bizim orda iştirakımıza imkan verməzdilər.

***

Siqaretin daşını atmaqdən da asan heç nə yoxdur – özüm bir otuz dəfə yoxlamışam.

***

Şayiələrə inanmaq olar, amma bax faktları yoxlamaq lazımdır.

***

Tez-tez ağlıma belə bir fikir gəlir ki, Nuh peyğəmbər və tayfası gəmiyə geciksəydi, daha yaxşı olardı.

***

Var yalan, var böyük yalan və var statistika.

Anatol FRANS:

Dünya ikiyə bölündü, çatlar şairin ürəyindən keçdi.

***

Heç kimə kitab verməyin. Kitabxananı mən oxumaq adıyla alıb qaytarmadığım kitablardan qurmuşam.

***

Həyatın mənasızlığı haqda nə qədər danışsaq belə, bizi ayıltmaqcun bəzən tək bir çiçək də yetir.

***

Yazlıq o kəsə ki, onda Don Kixotdan heç olmazsa bircə zərrə belə yoxdur.

***

Zavallı ibtidai çağ insanının yaratdığı mənə dekadentlərin yaratığından daha yaxındır.

Lion FEYXTVANGER:

Danışmağı öyrənməkçün insana ikicə, dilini dinc saxlaya bilməyi üçünsə altmış il gərək...

***

İnsan yalnız öz gücünə inandığı yerdə nəyə isə nail olur.

***

Kim ki qapının o üzündə pusur, özü haqda yaxşı heç nə eşitməz.

***

Kitablarda nə var, yalandır, amma bu yalandə gerçəklilikdəkindən çox həqiqət payı var.

***

Kim köhnə zehniyyətdən qurtulubsa, başa düşülməyəcəyinə hazır olmalıdır.

***

Nə lənətlər yağıdırısan belə, həyat onu yaşamağa dəyər.

***

Sənə əbəs yerə həmişə demirdim ki, əliaçıqlıq simicilikdən daha qazanchıdır.

***

Sözün köməyi ilə istənilən əfsanəyə həyat vermək mümkündür.

***

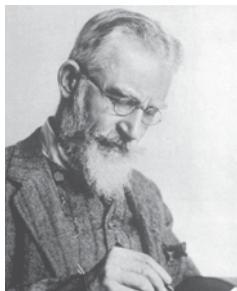
Uçmağı bacaran kəs gəzməyi bacarmaya da bilər.

***

Uca Varlığa ibadətin ən yaxşı yolu "O"-nun xəlq elədiklərinə xoş rəftar göstərməkdir...

***

Yolunu tamam etməyincə kimsəni mühakiməyə qalxışmayın.

Bernard SHOU:

Bəyənmədiyiniz nəyisə alqışlamaq yalan danışmağın neçə növündən biridir.

***

Bizə indi dəlilər lazımdır. Bir görün ağlı başında olanlar bizi hara gətirib çıxarıblar.

***

Çox az adam olar ki, ildə bir neçə dəfədən artıq düşünə. Mən həftədə bir-iki kərə düşündüm də, dünyada məşhur oldum.

***

Getdiyiniz yolda heç hansı əngəl yoxsa, bilin ki, o yol sizi heç hara aparmır.

***

Milyoncu olmaq istəmirəm, sadəcə, onun kimi yaşamaq istəyirəm.

***

Mütaliə Don Kixotu centlmen eləmişdi, amma oxuduqlarına inanmağı onu divanəyə çevirdi.

***

Nə elədiyimizi anlasaydıq, heç vaxt heç nə eləməzdik.

***

Sizin ikinci dəfə ilkin təəssürat yaratmaq imkanınız bir daha olmayacaq.

Oskar UAYLD:

Dayaz olanların yeganə sığınacağı ciddiyətdir.

***

Hər gözəllikdə çirkinlik axtaranlar korlanmış olanlardır; bu, günahdır...

***

İnsanların sənin haqqında danışmağından daha pis bir şey var: sən haqda danışmamaları.

***

Sadəcə, kütbeyinlərin ciddi qəbul olunduğu bir dünyada yaşayıraq. O halda "məni anlamırlar" deyib neyçün üzüləsən?

***

Təhlükə saçmayan fikir heç fikir adlanmağa layiq deyil.

***

Uçquna görə heç bir qar dənəciyi özünü günahkar tutmaz.

Rünoske AKUTAQAVA:

Azadlıq dağın zirvəsindəki hava kimidir – zəiflərən dözülməz olur.

***

Flober mənə öyrətdi ki, hətta darixmaqlıq da gözəl ola bilər.

***

Özünü büsbütün məhəbbətə verməkçün ən əvvəl vaxt lazımdır. Yada salın ötənlərin aşılıqlarını: Verter, Romeo, Tristan... İşsiz-gücsüz, avara, bivec adamları hamısı.

***

Prozaya ədəbiyyatda yalnız içindəki poeziyaya görə yer var.

***

Təhlükəli fikirlər – baş işlətməyə məcbur edən fikirlərdir.

Xorxe Anhel LıVRAQA:

Biz insanıq ...ona görə ki, ruhumuz var, ona görə ki, Allaha inanırıq.

***

Böyük fikirlərin yaşandığı bir cəmiyyətdə tənha olmaq olmaz.

***

Bütün doğrular və bütün həqiqətlər ağılla da, ürəklə də uyum içində olur.

***

Qoy heç kimsə özünü tənha və zavallı bilməsin, çünki varlığında Tanrıdan zərrə daşıyan bir kəs nə yalqız, nə də zavallı ola bilməz.

***

Təbiətin qanunlarına heç vaxt müqavimət göstərməyin...

Klarens DARROU:

Bu dünyada öz şəxsi azadlığını yalnız başqasının azadlığını müdafiə etməklə qoruya bilərsən.

***

Əgər siz gülmək qabiliyyətindən məhrum olmusunuzsa, demək düşünmək qabiliyyətini də itirmişiniz.

***

Həqiqət axtarışı, hətta onu heç vaxt tapmasanız belə, sizə azadlıq bəxş elər.

***

Hətta düzgün ingiliscə danışmağı öyrənsəniz belə, bu dildə kiminlə danışmaq fikrindəsiniz?

***

Mən məni anlamamaları üzündən çox itkilər verdim, amma məni anlasayırlar, qat-qat artıq itkilərə məruz qalacaqdım.

Yulian TUVİM:

Dünyada, Allah bilir, nə baş verir! Əvvəllər heç ölməyən adamlar indi başlayırlar ölməyə.

***

Elə yaşamaq lazımdır ki, öz tutuquşunu şəhərin ən sövgəzdirən qadınına satmaqdan qorxmayasan.

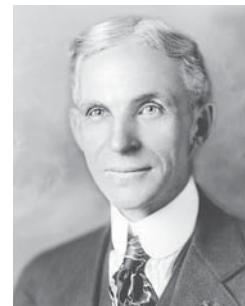

Henri FORD:

Öz odunlarınızı özünüz doğrayın və onlar sizi iki dəfə artıq isidəcək.

***

Düşünmək bütün işlərdən ən çətinidir. Yəqin, bu üzdən onunla bir belə az adam məşğul olur.

Qabriel LAUB:

Arxeoloqlar yerin altından siyasetçilərin dəfn elədiyi tarixi qazıyıb üzə çıxarırlar.

***

Peyğəmbərlərə abidəni elə onlara atılan daşlardan ucaldırlar.

Ogüst RODEN:

Daşın artıq tərəflərini atıram, yerində heykəl qalır.

Tomas HARDİ:

Əgər Qaliley Yerin firlandığını şeirlə desəydi, inkvizisiya onu rahat buraxardı.

Alfred ADLER:

Öz ölkəsinin maraqları naminə yalan danışmaq – hər kəsin vətənpərvərlik borcudur.

AĞRININ NIŞAN ÜZÜYÜDÜR İNTİHAR KƏNDİRİ...

*intihar etmiş və edəcək
bütün şairlərə*

Adam var ovcundan,
Adam da var cibindən atr özünü.
Ağrının nişan üzüyündür intihar kəndiri.
Tanrı çadrasından bir cüt göz ağardır deyə,
Hər adam ölümlə kəbin kəsdirə bilmir.

...İplə ağaç arasında ölüm böyüdürük indi.
Başa düşün, dili kirayə vermək olmur,
Bu dünyada bircə kirayə var –
Yaradanın son mənzili...

Hər intihar xəbərinin başlığında
Bir vətən asılır dar ağacından.
Bütün şairlər ipə gözütox gedir,
Yerində qalan qələmlər ölürlər “acından”.

Şairlər özünü asdiği yerdən
Aparın ölkənin bayrağın asın...

AXIR QƏMLƏR BUDURMU, QURD?!

Başı qarlı qara ağaç,
Bu qurd niyə bərk ulayı?
Bu soyulan balasımı –
Əllərində kürk ulayı?!

Bu bala sonbeşikdimi?
Sonuncu ev-eşikdimi?
Yelmi yedi beş əhdini,
Beş boğazda tək ulayı?!

Təklik zəhər dadırmı, qurd?!

Boğazın dərd udurmu, qurd?!

Axır qəmlər budurmu, qurd?!

Yığış, dünya, “tərk!” ulayı...

ALLAH ADƏMDƏN SONRA İNSAN YARATMADI

Əl açmaq – göydən asılmış Tanrıının
ayaqlarına dirəncək olmaqdı;
Əl açırıq asılmış və nəfəssiz birinin
ömrünü beş dəqiqəlik uzatmaq üçün.
Dualar bitəndə qurtulur
tanrılar insan yükündən...
Bükülüb rahat yatırlar
seçilmiş kitab varaqlarında.
İnanmasanız, əl basaram alın yazma...

Tanrıının cənnəti yaratdığınıñ
ağzında başlayıb gözündə bitir.
Biszə boyumuz boyda qaranlığın
cənnətinə inanırıq hələ də...
Hər dünyaya gəlmişizdə küsdürdük deyə,
Allah Adəmdən sonra insan yaratmadı...
Əlinizi yumun, adamlar,
Bəlkə, qayıdır insan oldunuz.

Yığın sərgilərdəki
uzunqol abır köynəklərini.
Çıxarın üstünüzdən rəngi solmuş,
kir basmış kentavr köynəklərini...

ÜŞÜYÜR GÖY ÜZÜ...

Üşüyür göy üzü, günəşi ciyninə salın...
Tanrı çay dəmləsin öz yağışından.
Deyin yatmasın buludlar,
qızdırıbdı göy üzü.
Bir az ulduz içizdirin
çolpanın çay qaşığında;
qoy açılsın göy üzü.

Torpaq tonqal qalasın, yamyaşıl ağacından
aparın alaçığına,
yumun, çadırının
yuxarıya baxan tikişlərini...
Gözünə kölgə düşməsin,
xumarlansın ağ sacında;
üşüyür göy üzü...

SIXIR AYAĞINI YOLUN ÖLÇÜSÜ

Yollar ayağıma bir az dar gəlir,
Sixir ayağımı yolun ölçüsü.
Sığışmır alnına yazılan yazı,
Yazımdan kiçikdir alın ölçüsü...

Dalğası üstümə hürür dənizin,
Üstümə nə qədər kükrəyen gördüm.
Ömrünü balıqlar sürür dənizin,
Canımı sürüyə-sürüyə gördüm...

Hərflər də böyükdü Tanrıdan indi,
Cəmi beş hərfdi ən böyük Tanrı.
Səslə hərf arası bitir inaclar,
Kirayə qəbirlərdi Tanrıdan anrı...

CİBLƏRİM BƏLƏK OLUB AYAQ İZLƏRİNƏ...

Səndən əvvəl daşlar gəlin köcmüşdü bu evə,
səndən sonra mamır uzaqlıqlar böyüdü
bu daxmanın pəncərələri...
Kaş bu evin güzgüsünü də aparaydın;
bələyəydin, böyüdəydin...
toxuyaydın ayrılığın xalçasına ilmə kimi...

...Qayıt, əlindən tut
ayaqları keyimis məhəccərlərin,

qayıt, qadınsız yaşaya bilmir
bu evin döşəməsi.

Sən gedəli tavanlar iməkləyir
döşəmənin üstündə.

Üşüməsin deyə, ayaq izlərini
bir cüt coraba büküb cibimə atmışam.
Ciblərim bələk olub ayaq izlərinə...
Qayıt, özün yürgələ ayaq izlərini.

Qayıt, beşiyində boğ,
böyüməsin üç yaşlı çarpayı tənhalığı...
...Sən gedəli bu evin divarları da
daş-daş göz yaşları tökü, qayıt...

QARANLIĞIN AYDINLIQ SƏSİ...

*Bir xanım diktora.
Hələ ki, adını açıqlamaq
məsləhət deyil*

Boynuma höruklü kəndir kimi
dolanır bu qadının səsi.
Qulaqlarımızda intihar edən hicqirtıları
ovcumda "göyərir".
Gülüşlərim saç ağardır
bir piçiltinin altında.

Gözlərimin səhnəsində əllərim köhnəlir,
pərdə -pərdə üzümə çekilir.
Bu səsdə tanrılar ağı deyir təkliyinə.
Bu səsdə əzrailin üstünə ölüm kükrəyir.
Əlləri qumbaralıdı bu iniltinin,
Çəliklə yeriyir alın yazısının üstünə.
Otuz iki dişin qanı batır bu səsdə...

Ağıların oxşamalara
üzrxahlıq məktubudur bu səs...
Dayanır saatların nəbzi bir şeirlilik.
Bu səs ətini çürüdür əlimdəki şəkillərin,
Sümüklərini divardan asır
saralmış zamanların.

Ana bətnlərini hördüyü gödəkcəyə bükür.
Əlil qulaqların ayağından yapışır
Söykəndiyi çəliyi tullamaq üçün.
Bir qadın boğazında üşüyür ayaqları
Bu səs payızına corab toxuyur...

Bütün alın yazıları dar ağacından
bir ip uzunluğunda aşağıda qalacaq.
Dar ağacından bir intihar ipi boyu
Yüksəkdə susacaq
bu qadın diktoran səsi.

SƏNİN LƏYƏM, AY İŞİĞİ

Ay işığı, bir səs göndər,
Mən deyən hərf olmasın.
Nə cam duysun, nə də minbər,
Eşitməsin... yozulmasın.

Ay işığı, bir köz göndər,
Canından, qanından gəlsin.
O gəlməsə, bir söz göndər,
Ümidimiz çöksəməsin.

Ay işığı, bir üz göndər,
Bu dünya görməmiş olsun.
Görüncə əllərim əssin,
Gözlərim görməmiş olsun.

Ay işığı, məni göndər,
Göylərdən baxan məni.
Məni düz görməyənlər
Tanısın yaxından məni.

Bir kəlməyəm, ay işığı.
Bir ilməyəm, ay işığı...
Səndən başqa kimim var?..
(Mən gəlməyəm, ay işığı).

Yatmırsansa, eşit məni,
Səninləyəm, ay işığı!
Səninləyəm, ay işığı!..

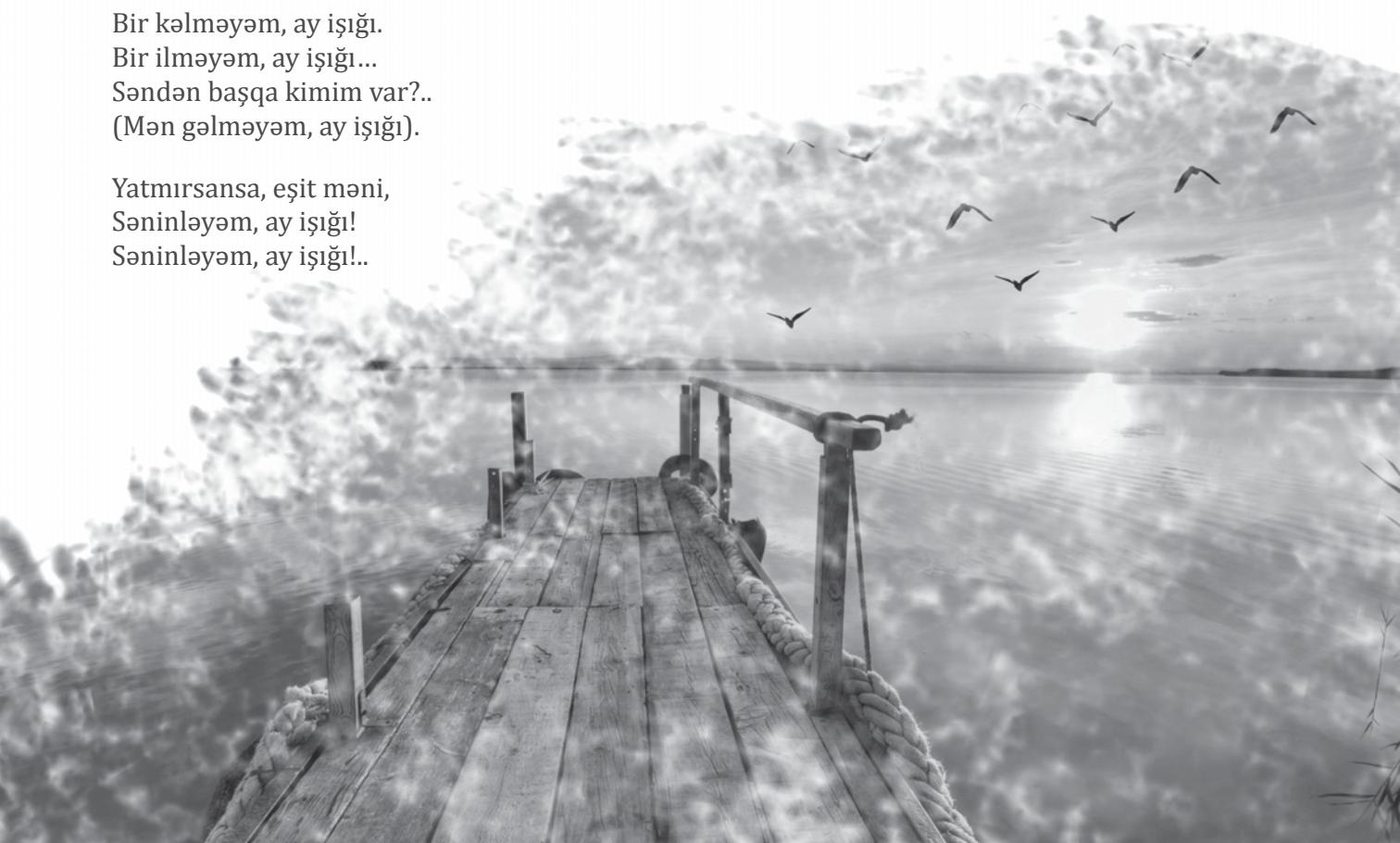
ARXASINCA SU AT YAZILARIMIN...

Arxasınca su at yazılarım,
Su düşsün, oxunmasın, bir hərfi belə.
Zövqə nə toxluğu,
Mayası yarımin?!
Üç sevgiyə doğulur şeirlər hələ...

Tələsmə, şairə gəlin gələn qız,
Hələ ki, mərəkdən qaçan vaxtı.
Bükülüb atılır yazdığı kağız,
Şərabı mürəkkəbtək
içən vaxtı.

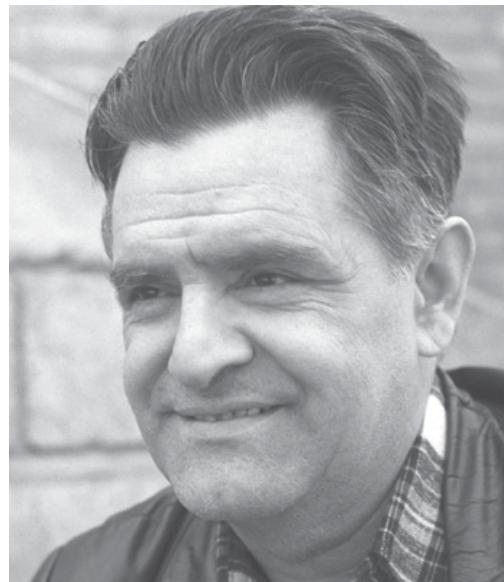
Axsayan bir aşiq tap, sən ən yaxsışı,
Onlar çinqıya bənd yaş ocaq gəzir.
Varaq-varaq basdırıb “övladlarını”,
İndi sənin kimidən kür uşaq gəzir.

Bizim ilk sevgimiz kənd hörüklüsü,
Yağı azalsada, soğulmur hələ.
Sizi əkənlərin anası ölsün,
İkinci, üçüncü, “doğulmur” hələ...

İran və abxaz əsilli Rusiya yazıçısı, şair, esseist Fazıl İsgəndər – 6 mart 1929–31 iyul 2016-cı illər aralığında yaşayıb. “Dağ çığırları” adlı ilk şeirlər kitabı 1957-ci ildə nəşr edilib. İsgəndərin əsas kitabları özünəməxsus janrda qələmə alınıb: bunlara “Çeqemli Sandro” roman-epopeyası, “Çikin uşaqlığı” dastanı, “Dovşanlar və ilan” povest-pritçası, “Rusiya haqqında düşünən və amerikalı” esse-dialoqunu misal göstərmək olar. Bundan başqa, onun “İnsan və onun ətrafi”, “Məktəb valsı və ya utanc enerjisi”, “Şair”, “İnsanın dayanacağı”, “Sofiçka” kimi povestləri və “Heraklin on üçüncü rəşadəti”, “Başlanğıc”, “Dəniz haqqında nağıl”, “Baba” kimi hekayələri də məşhurdur.

Fazıl İsgəndər 1993-cü ildə “Puşkin”, 1999-cu ildə “Triumf”, 2013-cü ildə “Bunin” mükafatlarına layiq görürlüb.

Fazıl İSGƏNDƏR

“Çağırılmamış qonaq”

Bu, ağırlaşmış göz qapaqları və yorğun sıfəti olan kök, keçəl bir adam idi. Görünüşcə əlli neçəsə yaşı olardı. O, qadının əri və iki uşağı ilə birlikdə yaşadığı kommunal mənzilin giriş qapısında məhz onların otağının düyməsini basaraq zəngi çaldı və qadın qapını açdı.

Kişi özünü qohum kimi təqdim etdi, amma qadın onu tanımadı və utandığından özünü itirdi. Elə buna görə də onu otağa buraxdı.

Müharibədən sonrakı ilk il idi... O, əyləşərək özünü təqdim etdikdə qadın birdən-birə aydın şəkildə üstündən otuz ildən də çox keçmiş hadisəni xatırladı; hələ balaca qız ikən o, anası ilə birgə uzaq qohumlarılığılə qonaq getmişdi və orada onu əlləri üstə atıb-tutan gənc zabit var idi – qız isə bu zaman sevinir və qəhqəhə çəkirdi.

Sonra Almaniya ilə müharibə, inqilab baş verdi və qız onu bir daha heç zaman görmədi. O, təkcə oğlanın vətəndaş müharibəsində

ağların tərəfində olduğunu, Qızıl Ordunun əleyhinə mübarizə apardığını eşitmışdı, sonra baş verənlərdən isə xəbəri yox idi. Gah onun öldüyünü, gah da ağlar ordusu ilə xaricə getdiyini deyirdilər.

İndi isə bu ağır gövdəli, qoca adam deyir ki, Fransadan gəlib və Qorki əyalətindəki qohumlarılığılə gedərkən (o, bunu xüsusi vurğu ilə deyirdi), qadının hazırda Moskvada yaşadığını bildiyi üçün yolüstü onu ziyarət etmək istəyib. Qadın ona nə qədər nəzər salsa belə, nə üz cizgilərindən, nə də bədən qu-ruluşundan həmin qamətli, qoçaq zabitə bənzədə bilirdi. İndi necə olsun?

Sovet İttifaqına qarşı qorxusu onu şübhə içərisində saxlayırdı. Əlbəttə, xarici görünüşcə o, bu dərəcədə – qadının onu tanımayacağı qədər dəyişilə bilərdi. Gör nə qədər il keçib, özü də necə illər!

Lakin bəs onun ünvanını necə əldə edib? Qadın bütün həyatı boyu ərinin soyadı ilə yaşayıb. Ərini isə zabit heç zaman görməyib.

Bəlkə, o, qadının ünvanını hansısa qohumdan götürüb? Amma qohumlar da ölkəyə səpələnmişdi və o, demək olar ki, onların heç biri ilə yazışmırıldı. Demək olar ki... Onu qıcıqlandırmamaq üçün bu barədə soruşmağa cəsarət etmədi, birdən o, NKVD-XDİK-dən (Xalq Daxili İşlər Komissarlığı) göndərilmiş olar.

O, otuzuncu illərin əvvəlində, Nijni Novgoroda Qorki adına məşhur avtomobil zavodunu tıkməyə göndərilmiş mühəndislə ailə qurmuşdu. Mühəndis şən, ağıllı, xeyirxah insan idi, taleyini novgorodluların ən gözəl qızlarından biri ilə birləşdirmişdi. Həm də o, fəhlə sinfindən idi və yəqin ki, hökumət onlara toxunası deyildi.

...İndi qadın bu adamın XDİK-nin nümayəndəsi olduğundan şübhələnirdi. Əgər onların xaricdə qohumu olduğunu, hələ bu qohumun keçmiş ağlar hərəkatının iştirakçısı olduğunu bilsələr, onları ya Moskvadan sürgün edəcək, ya da həbs edəcəklər.

Aman, Allah! Bəlkə, heç belə deyil? Bəlkə, bu adam, həqiqətən də, Fransadan gəlib? İndi ki onu ölkəyə buraxıblar, deməli, gənclik günahlarını bağışlayıblar, ya da onun haqqında heç nə bilmirlər. O, artıq bəzi rusların müharibədən sonra mühacirətdən Rusiyaya qayıtməsi haqqında eşitmışdı. Onların sonradan, demək olar ki, hamisinin yerinin dəyişdirilməsi haqqında isə hələ ki, bilmirdi.

Qadının qəlbini bu qeyri-müəyyənlikdən parçalanırdı. Bir tərəfdən qonaq onların qohumluq əlaqələri haqqında olduqca ətraflı danışır, digər tərəfdən nə üçünsə anası ilə onların Nijnidəki malikanəsində qonaq olduğu həmin iki günü və onu - balaca, güləyən qızı əllərində atıb-tutduğunu xatırlamırdı. Əlbəttə ki, qadın özü də bunu onun yadına salmadı.

Qadın o dəqiqlik sözügedən təsvirlərdəki qohumları tanımadığını və onlarla heç zaman görüşmədiyini dedi. Amma o birdən desəydi ki, "Yəni siz xatırlamırsız ki, mən sizi - balaca qızı əllərimdə atıb-tuturdum?" - qadın ona inanardı və xahişini nəzərə alaraq, gecələməyə imkan verərdi. Onun qatarı ertəsi gün yola düşürdü. Amma o, nə bunu, nə də qadının anası ilə onlarda iki günlük qonaq olmasını

xatırlayır. Lakin o, bütün qohumların adlarını dəqiqliklə sadaladı.

Repressiyalar həqiqi mənada onların ailələrinə toxunmamışdı. Amma qadın iyirminci və otuzuncu illərdə nələr baş verdiyini yaxşı bilirdi. İngilabda qədər atası Voljski gəmiçiliyinin sığorta kompaniyasında müdirdi.

- Bu, avaraların hakimiyyətidi, - atası vasvasılıqla deyirdi.

İndi şəhər bankında mühasib işləyir. Onu ən qısa zamanda muhasibat işini qavramalı olan tamamilə savadsız adamları öyrətməyə vadar edirdilər. Bu zaman onlar hədələyici tərzdə naqanla stolu taqqıldadırdılar.

Bununla belə, o, güzəranını əvvəlki kimi saxlamağa çalışırırdı. Əgər naharda bəzən ancaq soyutma kartof yeyilməli olsa belə, boşqab mütləq isidilmiş, salfetlər isə kraxmallı olmalı idi.

Otuzuncu illərin əvvəlində, avtomobil zavodunun gənc mütəxəssislərindən bəzilərini Amerikaya təhsil almağa göndərəndə, onun ərinə də getmək təklif olundu və əri buna hazır idi.

- Getmə, - atası ona qadağan etdi, - Amerikaya gedən hər kəsi qayıtdıqları zaman həbs edəcəklər.

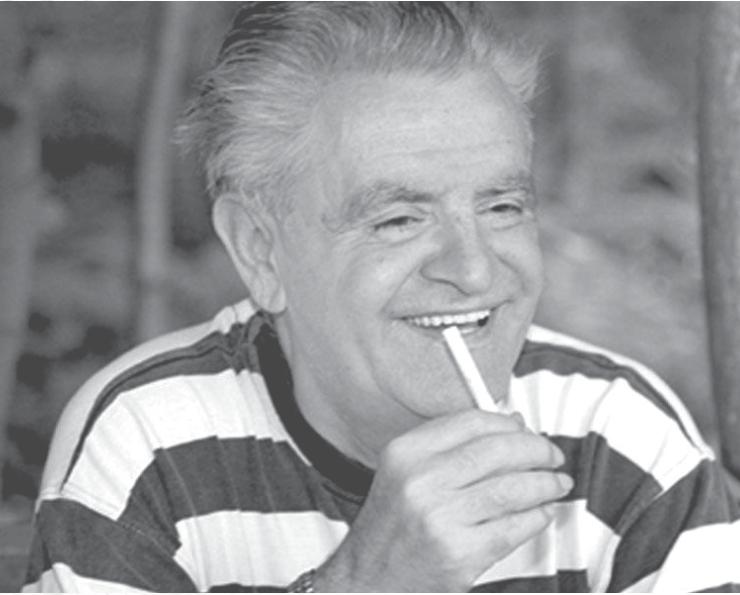
Əri getmədi. Həqiqətən də, ora gedənlərin əvvəlcə işdə məqamını yüksəldir, sonra isə casus kimi həbs edirdilər.

Hə, atası ciddi adam idi. Ömrünün bircə gününü də yeni hakimiyyəti daxilən qəbul etmədi. Bir dəfə texnikumda təhsil alan oğlu dedi:

- Ata, ikonaları gizlədin. Onlara görə mən dostlarımı evə dəvət edə bilmirəm. Utanıram!

- Demək, utanırsan! Onda rədd ol avara dostlarının yanına! - deyə atası qəzəblənmiş və onu evdən qovmuşdu. Oğul yataqxanada yaşamağa başlamışdı. Onun gizli şəkildə oğluna pul və ərzaqla yardım edən yazılı anası ərlə oğul arasında qalmışdı.

Bax, indi də Tamara İvanovna qəlbini bu qohumu qəbul etmək və ailəsini təhlükəyə salmaqdan qorxurdu - arasında parçalanırdı - əgər o XDİK nümayəndəsidirsə və onları bu cür yoxlayırlarsa...

Əgər onu və ərini həbs etsələr və ya sadəcə, Sibirə sürgün etsələr, iki məktəbli uşağın aqibəti necə olacaq? Düşünmək belə qorxuludur!

– Tamara İvanovna, – qonaq yenə də xatırlatmağa çalışırdı, – siz yəni unutmusuz? Axi biz qohumuq! Biz sizinlə əminəvəsiyik.

– Bilmirəm, bilmirəm – pörtmüs sifətini gizlətməyə çalışaraq, saxta sərtliliklə cavab verirdi – mən bu adlı qohumlar haqqında heç vaxt eşitməmişəm.

Onun əri indi Moskvada institutda dərs deyirdi, olduqca əhatəli anketlər doldurmuşdu, amma əlbəttə ki, heç zaman arvadının xaricdə qohumunun olmasını qeyd etməmişdi, halbuki bu, tələb olunurdu. İndi bu aşkara çıxacaq və həmin anketlər ona baha başa gələcək. Yox, qadın bunu heç zaman etiraf etməyəcək! Əri kafedrada partiya üzvü olmayan yeganə şəxs idi. Onu kafedrada müstəsna işgüzarlığı və nəslinin təmiz adına görə saxlamışdır. Kafedranın işi onun bacarığından asılı idi. Yox, o bunu heç zaman etiraf etməyəcək! Amma digər tərəfdən, bu adamı ölkəyə buraxıblarsa, onu evdə qonaq saxlamaqdan imtina etmək utancverici haldır.

Qadının başı hərlənirdi. Hələ üstəlik onlar XDİK müstəntiqi ilə eyni divarı bölüşürdülər və bəlkə də məhz o, gizli şəkildə bunu qurmuşdu ki, uyğun zamanda onların otağına da yiylənsin. Bu cür hallar tez-tez baş verirdi.

Bu qonşu olduqca nəzakətli, gülərüz adam idi, amma onun təbəssümü ölüm kimi soyuq idi. Səhərlər o, vanna otağında uzun müddət dişlərini yuyurdu – bunu dəhlizdə eşitmək mümkün idi.

O, gecələr işləyirdi. Bir vaxtlar onun əri də gecələr işləyir, ailənin yatmış olmasından istifadə edərək dissertasiyasını yazırırdı. Sübh zamanı sakitlikdə giriş qapısının açarının ehtiyatla burulmasını eşidən kimi əri qonşunun işdən qayıtdığını bilir və özü də işini bitirirdi. Bu dəqiqələrdə bəzən onlar dəhlizdə qarşılaşırdılar. Qonşu hər dəfə onu görəndə zarafatından qalmırırdı:

– Biz gecə növbəsinin işçiləriyik.

Tamara İvanovna bu gözlənilməz qonaqla səhbət edərkən səsini qısırırdı, qeyri-ixtiyari şəkildə “etibarsız” divara toxunur və qonağı da səsini qısmağə dəvət edirdi.

– Kimsə yatıb? – nəhayət, qonaq təəccübələ soruşdu.

– Əksinə, heç vaxt mürgüləmir! – deyərək, birdən səbəbsiz yerə pörtədü. Bir də, əgər bu qonaq həqiqətən də, Fransadan gəlibəsə, bu ifadə onun üçün kifayət qədər dumanlı olardı.

Xarici kostyum geyimmiş bu qoca, şışman adam qadını onu tanığını etiraf etməsi üçün saat yarıma qədər dilə tutdu, lakin qadın öz dediyinin üstündə möhkəm dayandı. Nəhayət ki, o ağır-ağır qalxdı və vidalaşmadan çıxıb getdi.

Onun ailəsində bu hadisə heç zaman xatırlanmadı. Tamara İvanovna ömrünün sonuna kimi (o, çox yaşadı) bu hadisə haqqında ən yaxın adamların çevrəsində danışır və heç zaman düzgün hərəkət edib-etmədiyini anlaya bilmirdi. Amma yenə də özünü əmin edirdi ki, doğru hərəkət edib. Axi o, elə gözəl qız idi ki... (Hekayəni bitirərkən köks ötürürdü) Gənc zabit onu əllərində atıb-tutduğunu və bu zaman onların hər ikisinin qəhqəhə çəkməsini necə unuda bilərdi? Bu cür hadisə unudula bilməz axı! Sizcə, düz demirəm?

*Rus dilindən tərcümə edən:
Xatırə NURGÜL*

Ölürəm gördüyüm andan bəri, ey Mah, səni,
Bu nə cür xəlq eləməkdir edib Allah səni?!

Bir zaman Yusif idi gər ki, gözəllər şahı,
Seçdilər mülki-məlahətdə bu gün şah səni.

Nə müsəvvir ola, acizdi çəkə təsvirün,
Nə də mümkündü ki, mədh eyləyə məddah səni.

Səbi-qəm şö'lələnib yandı sərasər canım,
Ah kim, bircə xəbərdar eləmir ah səni.

Yoxdu dünyadə bilən dərdimi bir dərd əhli,
Dəmbədəm dərdi-dilimdən edə agah səni.

Rahi, bu nərdi-məhəbbətdə fələk nərradı,
Şəşdəri-dərdə salır gah məni, gah səni.

***

Əlin fədası, saqi, et səvab Əlinin eşqinə,
Gətir bu bəzmi-işrətə şərab Əlinin eşqinə.

Hücumı-seyli-dərdü qəm qoyar xərabə könlümü,
İçib bu meydən olmasam xərab Əlinin eşqinə.

Gətir piyalə nuş edim, mühibbi-ali-Əhmədəm,
Mühəmməd eşqidir cahanda bab Əlinin eşqinə.

Vüqar RAHİ

Rəvandı dəmbədəm üzə sirişki-çeşmi-tər bu
gün,
Olubdu parə-parə dil kəbab Əlinin eşqinə.

Şərabi-nabi, ey könül, əyağə doldur iç, nə bak,
Verən deyil Xudayı-pak əzab Əlinin eşqinə.

İlahi, rahi-şər'ivə müvəffəq et bu Rahini,
Qulami-asitanınam cənab Əlinin eşqinə.

***

Həqdən alıb eşqin meyini canə içizdir,
Yet vəslə ki, qəm zəhrini hicranə içizdir.

Döndər quru səhraləri gülzari-behiştə,
Yarəndən axan qanı biyabanə içizdir.

Allaha görə keç nola qollardan, Əbəlfəz,
Bir damla su tap, Əsgəri-nalanə içizdir.

Şirin elə şor bir suyu lütfünlə, İlahi,
Ləbtəşnə olan Yusifi-Kən'anə içizdir.

Süz ayeyi-Qur'anı dilindən nola, qare,
Doldur qədəhi, Rahi tək ətsanə içizdir.

***

Hansı məclisdə ki səndən, gözəlim, söz düşdü,
Həsrətindən alışan qəlbimə bir köz düşdü.

Yazdlar özgələrin bəxtinə vəslində səfa,
Mənə də dərdivə hicrində sənin “döz” düşdü.

Ayrılıq günləri səndən mənə kim verdi xəbər,
Qanlı gözdən saralan çohrəmə bir iz düşdü.

Dözmədi dərdivə, səhralarə üz tutdu könül,
Düşdü bir fikrə ki, Məcnun kimi aciz düşdü.

Oldu heyf, olmadı bir xoş günü səndən sonra,
Qəmi-hicrinlə sənin Rahi yaman tez düşdü.

***

Gül ki, öz gül kimi yarın buraxıb xarı tutub,
Nə deyim mən belə bir yarə ki əgyarı tutub.

Səni, ey gül, solasan xar ilə, bais sənsən,
Binəva bülbülvün naləsi gülzarı tutub.

Ey könül, umma vəfa eşqdə öz yarından,
Bivəfalər nə zamandan bəri ilqarı tutub?!

Bilir aləm o gülün əhdə vəfasızlığını,
Görməyirsənmi məgər, gözlərivi tarı tutub?

Rahi, tərk etdi səni, tutmadı eşqində qərar,
Bəxtəvər başına hər kimsəni ki yarı tutub.

***

Çox istəyirəm vəslimizin mahi gələydi,
Can mülkünə gülzari-vətən şahi gələydi.

Lal durmağa təkrar o pərivarın önündə,
Bir dəm nəfəsim gahi gedib, gahi gələydi.

Mədh etməyə yer əhlinə bu səhneyi-eşqi,
Göy əhlinin həsrət buna məddahı gələydi.

Qəsdi bizi öldürmək olan dəhr, baxanda
Dillərdə gəzən sevgimizə ahi gələydi.

Ya rəb, nola kim, qalmaya eşq aləmi başsız,
Hər əsrdə dünyaya Vüqar Rahi gələydi.

***

Az et niyaz, İlahi, ki az imtəhanə çək,
Verdikdə üz bəla sənə üz çəkmə yanə, çək!

Çərxin qəmində surətini qanlı könlüvün,
Şamü səhər şəfəq kimi sən lövhi-canə çək.

Dərdin nümunə qoy ola hər dəm mələklərə,
Bağla, kəməndi-ahın ilə asimanə çək!

Qəmxanədir cahan, nə bilib sən cahanı sən,
Bir halda gəlmisən əgər, ey can, cahanə, çək!

Ağuşi-qəmdə körpə tək, ey Rahi, inləmə,
Haqqın bəlasını, kişisən, aşiqanə çək!

***

Əhdə sadiq düşünürdüm məni-dildadə səni,
Bilməz idim görərəm özgə təmənnadə səni.

Sən ki öz yarıyı atdın tutub əgyarı, görüm...
Tanrı heç etməyə xoşbəxt iki dünyadə səni!

Meyi-hüsün hələ tə'siri cavansan deyə var,
Sanma, daim belə sərməst edəcək badə səni.

Salma, ey yar, nəzərdən bizi dünyadə ikən,
Nəzərindən salır aşıqlərin üqbadə səni!

Bilir aləm mənə əhdində vəfasızlığı,br/>Nə deyərlər, necə salsın bu könül yadə səni?!

Rahinin bəllidir aləmlərə mərdanəliyi,
Ölər eşqində, çağırmaş yenə imdadə səni!

***

Gözlərindən mən ilən cəng edənin yaş düşər,
Yixılar xanəsi ol dəm, başına daş düşər.

Elə bir ah edərəm ki sənə, lövh üstə qələm,
Qələmin üstünə həm lövheyi-Nəqqas düşər!

Bilməz əlbəttə ki qədrin, dilər atsın quyuya,
Hər kimin bəxtinə Yusif kimi qardaş düşər.

Ədəbindən susar hər kəs ki ədəb sahibidir,
Leyk başə bunu müşkül yetən hər baş düşər.

Rahiyə bir deyil, on it hürə, yoxdur baki,
...ki uzaqbaşı hürən hər itə bir laş düşər.

Rahid ULUSEL

Sayrışlar

Aforizm – mütəfəkkirin strategiyasıdır.

Elitar mədəniyyət ən yüksək səviyyəsinə aforizmdə çatır.

Didaktika yalnız qocaları tərbiyə edə bilər.

Alim dünya ilə danışır, şair dünyani danışdırır.

Üçüncü minillik zaman kimi başlayıb, epoxa kimi yox.

Həqiqət körpə uşaq kimidir – yıxıla-yıxıla böyüür.

Yeni Çağ onda başlayacaq: İnsan dağıtmadan qurmaq sənətinə yiyələnəndə.

Dünya – sonuna çatmaq üçün deyil, yolu ilə getmək üçündür.

Gələcək – gəlmir, gətirilir.

Vətən yoxdur: vətəndaşlıq vətənpərvərlikdən aşağıdırısa.

Sivilizasiya onu tapdayanları daha çox yadında saxlayıb.

Yarpağın yarpağı toxunuşundan da peyğəmbər yarana biler.

Pillələrlə kimi hündürlüyü qalxır, kimi yüksəkliyə.

Özün ol. Özün olmayanda yerinə başqası dolur.

Bir çox xalqlar yumruq olmaqdan şəhadət barmağı olmağa keçə bilməyib.

Qafa, adətən, ölkəsinin ölçülərini alır.

İnsanların əhliləşdirilməsi: bunu tarix boyu heyvanlar həyata keçirib.

Arxandan Şər səni qovduqca qarşında Onu daha amansız görəcəksən.

Dərinlərin boğulduğu yer – dayazlıq.

Kainat özünün ən kiçik zərrəsindən belə böyük deyil.

Mədəniyyətlər öz dilində danışanda, bir-birini daha yaxşı başa düşür.

Miloslu Veneranın qırılmış qolları iki min ildir ki, sənətə və gözəlliyyə məbəd tikir.

Aralarındaki körpüləri yandıranlar eyni uçuruma yuvarlanırlar.

**İnsanlarla məsafə saxlamasan, onlarla
doğmalaşın bilməzsən.**

**Dünyanın maddi nemətləri nə qədər çox olsa da,
həmişə onun qıtlığını çekənlər və içində üzənlər
var.**

**Atılan, lakin dəyməyən güllələr sonrakı müha-
ribələrə saxlanılır.**

**İnsan yalnız sindiriləndən sonra məlum olur ki,
o, şüşədən imiş.**

**Düz qırmızı xəttə çatanda arxada da, öndə də
uçurum olduğunu görürsən.**

**Vicdanını itirənlər həmişə onu başqalarının
ayaqları altında tapırlar.**

**Deyəsən, nə Qərb Şərqi, nə də Şərq Qərbi başa
düşəcək. Ortalıqda qalanlar isə heç birini.**

**Kal ölkələrdə insan – yalnız Silah olur: ya
özünə, ya başqalarına qarşı.**

**Adamlar kiçildikcə hündürləşir aralarındakı
divarlar.**

**Başın boşluğu o deməkdir ki, o yalnız zibillə
doldurula bilər.**

**Bir yerdə öldürülən həqiqət min yerdən daha
böyük qüvvətlə fişqirir.**

**Əl-ayağına dolaşanları qırdıqca daha çıxılmaz
tələyə düşəcəksən.**

**Həyat, gələcəyi keçmişindən böyük olanda
irəliləyə bilir.**

**Çoxu diqqətlə qulaq asır – elə başa
düşmədiyindən.**

**Dünyada o qədər absurd var ki, o olmayan yerə
ayağını basanda boşluğa düşüb yixılırsan.**

**Ölənin nəyinə ağlayırıq... Bəlkə, həm də
ölüncəyədək onda doğulmayana?!**

**Ağac: ondan kamança da düzəltmək olar,
dəyənək də.**

**Taxtlar saraylarda deyil, qəbiristanlıqlarda
qurulsayıdı, daha əzəmətli görünərdi.**

**Yəqin, dünyanın ən mənasız dili –
diplomatıyadır. Çünkü burada insan yox, tərəf
iştirak edir.**

Dünyanın ən dəqiq snayperi – həqiqət.

**Aforizmlər mədəniyyət cəbhəsində 300
spartalıtək döyüşür.**

Sən mənə şübhə ver, mən ondan inam yaradım.

**Qaranlıq – işıq sürətini yalnız beyinləri fəth
edəndə alır.**

Özünü tapmayanı Tanrı da axtarmır.

**Üfüqlər ona görə hamının dostudur ki, heç kim
sixmir, hər kəsi özündən daha artıq olduğunun
dalınca yürüdür.**

**Onlara layiq olan heç bir cəza tapa bilmirlər –
Azadlıq uğrunda vuruşanlara.**

**İnsanın qarşısına divarlar, o, daş olmadığından
çəkilir.**

Haram qudurdur, Halal doyurur.

**Qənaət – qazancın yarısı, bədxərclik – iflasın
hamisidir.**

**Nə qədər əhəmiyyətli söz desələr də, dünya
təsadüfi adamlara inanmir.**

**Azadlıq hissini itirənlər – sürü instinkti
qazananlardır.**

Kəndir iki qulu birləşdirir, iki bəyi yox.

Biganəliyimiz begemottək əsnəyir.

**Öz qəlbinin yolu ilə getməyənlər bu dünyanın
çalın-çarpaz yollarında azırlar.**

**İnsan başından doğulur ki, yəni sən ayaqlarınla
yox, başınla yeriyəcəksən.**

**Toz, həqiqət dənəciklərini Yer üzündən
süpürəndən sonra qalxır.**

**Bütün artıqlarını atandan sonra nə qədər zəngin
oldığını görəcəksən.**

**Ordenlər bəzi ürəkləri qürurla, bəzi ürəkləri
zirehlə örtür.**

Əsgərlər eks cəbhələrdə döyüssələr də, ortada ölürlər.

Hökmdarın tacı – başından, dilənçinin çarığı – ayağından böyük olur.

Neyəsə sahib olmaq – onu başqasının əlindən almaq demək deyil.

Balıq üzgəcləri ilə üzür, üzgəclərindən də tora düşür.

Düz yolla gedəndə də dörd yol ayrıcındasan.

Sərvət – işlədiləndə yox, sümürüləndə tükənir.

Bir şeyi əldə etməyin onu çırpışdırmaqdan başqa yolunu tapmayan şəxsə – *oğru* deyilir.

Heyvan – *canını*, İnsan – *həyatını* itirməkdən qorxur.

Şərəf – insanı daxildən, şöhrət – insanı zahirdən parladır.

Mövqelər bir-birini əzəndə də həqiqətlər bir-birini tapdamır.

Əl yumruğa çevriləndə gözləri tutulur.

Boşluqdan ağır yük yox.

Vicdan – ədalətsizliyə dözməyi alçaqlıq saymaqla yüksəlir.

Milli özünüdərkətmə – bu dünya içində bir dünya olmaq düşüncəsi.

Kainat – Hüceyrə, Hüceyrə – Kainatdır.

Damlada okeanın yaddası olmasa, ona qayıda bilməz.

Yer üzü və Götür üzü: bu iki poliqon hər zaman Sənin uçuşuna hazırlıdır!

Varlıq evində bir-birinə doğma olmayan iki yad tapa bilməzsən.

Allaha suallarınızın cavabını təbiətdə axtarın.

İnsan Kainata *toxum* kimi də, *qəlpə* kimi də yayila bilər.

Yarpaq sevməsə, ürək şəklini ala bilməz.

Quşlar dost olub göyə qalxdılar, sevgili olub yerə endilər.

Qaranlıq – Zülmət olmasın deyə, İşığı – Nura çevirək.

Qüdrətli insanlar faciəni – *hadisə* kimi yox, *tale* kimi yaşayırlar.

Həyat ömrün arxivelaqı deyil, bütöv bir adasıdır.

İnsan-aysberq: sudakı hissəsi – *təbiət*, üzdəki hissəsi – *sivilizasiya*.

Bu malikanədə hər şey var – *İnsandan* başqa.

Adamların çoxu qocalmır, köhnəlir.

Şalvarının cırığından müasir gənclik görünmür.

Gəmidə batanlar qayıqda xilas olurlar.

İnsanın susması ilə ölməsi arasındaki fərqi bəzən heç nəfəs də bilmir.

Güləndə bədən çimir, çiməndə bədən gülür.

Ölməmək – hələ yaşamaq demək deyil.

Bir çox qəzalar əyləcsiz dillər tərəfindən törədir.

Arqumenti həmişə udan yox, uduzan axtarır.

Artıqlıq – çatışmazlığın yuxarı həddi.

Yonulmayan taxta-adamdanancaq şlaqbaum düzəltmək olar.

İtirilmiş başı çox zaman başqları – özü də ona ehtiyacı olmayanlar tapır.

Əsl dərs qurtarandan sonra başlayır.

Baloglan CƏLİL

(Başqırdıstan)

ÖMÜRLÜK SÜRGÜN

Səhərdən, axşama qaçıram elə,
Deyirəm, mən də bir ağ günə çıxım.
Tutum ağ günlərin ağ əllərindən,
Şükürlər içində sağ günə çıxım.

Mən özüm dünyada bir gün görmədim,
Gözlərim yol çəkdi o gündən ötrü.
Dedim, uşaqlara bir gün ağlayım,
Yaşadım, ölmədim o güldən ötrü.

Məni uzaqlara aparan mənim
Qara buludlarda bir gün kimidi.
Vətənsiz bir ömrə ömür demərəm,
Qurbət də ömürlük sürgün kimidi.

Bu dünya – evimdə mənimtək hanı
Vətəndə sərsəri, qurbətdə qərib?!
Könlünə dəydiyim o gözəl pəri
Yenə göz yaşını mesaj göndərib.

Səhərdən-axşama qaçıram elə,
Gecələr yatıram dərdi-sərimlə.
Hər sabah günəşin cəkib şəklini
Asıram evimdə öz əllərimlə.

YELLƏNCƏK

Atamdan anamı soruşan kimi,
İçindən çat verib sınardı atam.
Ağarmış qaşları tüstülenərdi,
Bir kibrit çopütək sönərdi atam.

Sonra da çıxardı tut ağaçına,
Mənə bir yelləncək ordan asardı.
Anamı aparan ilanı sanki
Tutub boğazından dardan asardı.

Mən isə sevincək yelləncəyimdə
Göylərə baş vurub uçub gedərdim.
Qonşumuz Əhmədin gül anasına
Mahnı qoşa-qoşa acıq verərdim.

Yenə o yelləncək, yenə o ilan...
Yenə göy üzünə uçub gedirəm.
Alıb qanadıma dünya dərdimi
İlanın ağızından keçib gedirəm.

Bir qurbət gözümü cəkib aparır,
Qəlbimdə ulayır Vətən yelləri.
Şirin vədələrin yelləncəyində
Bu gün də anasız Vətən yellənir.

SINIQ GÜZGÜ

Güzgündə bir qərib kişi ah çəkir,
Gözündə bir gəncin eşqi çağlayır.
Çilik-çilik olmuş qəlb güzgüsündə
Saçları ağaran bir qız ağlayır.

Sınıb yerə düşən ürək güzgüsü
Hər gün gözlərində yaşı sindirir.
Bölünür bir ömür yolu boyunca,
Onu bir xatırə güzgü yandırır.

Sındı güzgüləri, sındı qəfildən,
Milyon il sonraya qaldı toyları.
Bir vaxt bu güzgündən biri baxardı,
İndi hər tikədən yüzü boylanır.

Güzgündə bir qərib kişi ah çəkir,
Yenə qan qoxuyur qələm süngüsü.
Hər gün güzgülənir o gözəl pəri,
Köksünün altında sınır güzgüsü.

BU PAYIZ QÜRBƏTDƏ BİR AĞAC ƏKDİM

Bu payız qürbətdə bir ağaç əkdir,
Üfürə-üfürə bir şitil kimi.
Öpüb əzizlədim yarpaqlarını,
Tanrıdan aldığım yüz ödül kimi.

Açıdı yaylığını qaragöz bulud,
Günəşini bələyə alıb apardı.
Ölmüş yarpaqları yerdən qaldırıb,
Küləklər bir layla çalıb apardı.

Şairlər qələmə sarıldı həmən,
Varaqlar utanıb içini çekdi.
Vətəndən didərgin qərib quşlara,
Mən isə qürbətdə bir ağaç əkdir.

Mən isə qürbətdə bir ağaç əkdir,
Allahın adına bir dua kimi.
Asdım ürəyimi budaqlarından,
Yolunu gözləyən bir yuva kimi.

Həsrətlə boylandım Vətənə sarı,
Gördüm dəftərində yenə yox adı.
Bir adam tapmadım burda, İlahi,
Durub bu ağaca şeir oxudum...

QADIN

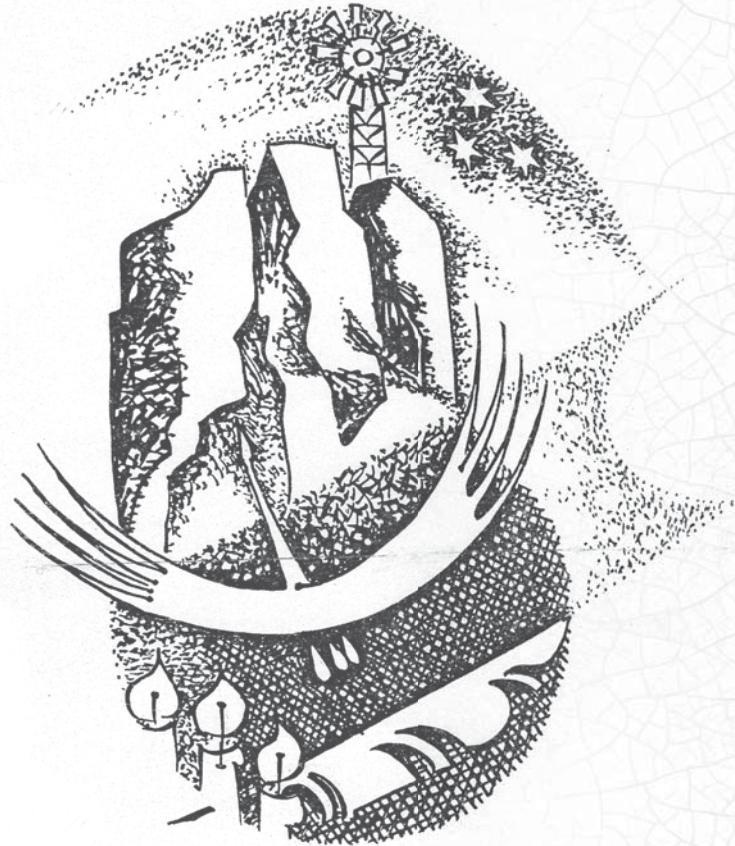
Qadın da hardasa şeir kimidi,
Gözəl misraları, hecaları var,
Səni xoşbəxt edən şirin sözlərin,
İçində gizlənən acıları var.

Nədənsə arada tutar tərsliyi,
Günlərlə gəzərsən qafiyəsinı.
Qəlbinin evinə yola düşəndə,
Geyinər məleykə qiyafəsini.

Baxar gözlərinin ucuyla qadın,
Görər ürəyindən gəlib-keçəni.
Havası başına gəldimi onun,
Şeirtək yatmağa qoymaz gecəni.

Hərdən gözlərinin içində baxar,
Oxşadar bir gümüş güzgüyü səni.
Özünü qəlbində tapmasa, sinar,
Gedib axtaracaq özgədə səni.

Uçub arxasında dartınar gözün,
Hicran alovunda yanar əllərin.
Küsdümü, geriyə qayıtmaz qadın,
Durna qatarına dönər əllərin...

MƏNƏ ŞEİR GÖNDƏR

Mənə şeir göndər şəkil yerinə,
Öz səsi, nəfəsi, öz dili olsun!
Misralar içində döyünen qəlbi,
Bənövşə üzündə söz tülü olsun.

Dil açıb danişsin duyğularından,
Görüm ürəyində nələr baş verir.
Bəzən doğmaların gizli tutduğu,
Sənə uzaq olan qərib quş deyir.

Mənə şeir göndər şəkil yerinə,
Köhnə nağıl kimi uzun olmasın.
Nə zalim şahları görünsün gözə,
Nə də göy üzündə qızıl alması.

Mənə şeir göndər, sadə, şidirgi...
Yazda qəfil yağan yağışlar kimi.
Uyuyum sözlərin şırlıtısına,
Bulaq kənarında saf daşlar kimi.

Mənə şeir göndər şəkil yerinə,
Pərvanə çağırın işığı olsun,
Hər şeydən yüksəkdə uçuşan ruhu
Bircə Allahımdan aşağı olsun.

Ülviyyə ƏHMƏDZADƏ

Xoşuxınna

Altı yaşında bir günah işləyirsən və ömrünün sonuna qədər qırmızı rəngi gördüyün hər yerdə işlədiyin bu işin əzabı ilə böyümək əvəzinə daha da kiçilirsən, insana چevrilirsən. İstədin, ya yox, heç bir fərqi yoxdu.

Məktəbə getmədiyimə görə havalar isinən kimi Xoşuxınna dərəsinin şəhərli qonaqlarından biri də mən olurdum. Xoşuxınna dərəsi... Həddindən artıq rütubət olan və yağışı kəsməyən dərənin camaatı da özü kimi qaraqabaq, səssiz idi. Kəndin içindəki evlər nağıllardakı tərk edilmiş qara palçıq daxmaları xatırladırıdı. İnsanlar keçmişdən qalan köhnə evləri canlandırmaq üçün heç nə etməmişdilər. Səhər açılırdı, amma gün doğmurdu. Evimiz iki otaqdan və saymağı bilmədiyim üçün mənim gücümü aşan boydan-boya pəncərələrdən ibarət idi. Dəhlizdə nənəmin övladı qədər qulluq etdiyi iki limon ağacı içəri girən kimi insanda xoş hiss

yaradırdı. Onların taxtadan olan geniş qabını mühəribə veterani olmuş babam əlləri ilə hazırlamışdı. Hərdən nənəmin onlarla necə söhbət etdiyini qapıların arxasından eşidirdim. Nəzərə çox inandığına görə limonların qabağından pərdə asmışdı. İlk bəhrəsini qurusa belə, heç kimə vermirdi. Bakıdan gələn övladlarına saxlayırdı. Özü ora keçə bilərdi, bir də onun gözündən qaça biləndə mən qaçıb keçirdim. Limon ağacının yarpaqlarından bir neçəsini qoparıb qəribə şəkillər çəkdiyim dəftərimin arasına qoymuşdum.

Həftədə bir dəfə çörək bişirilirdi. Əgər kənddə qapında təndir var idisə, demək, şəraitin başqalarına nisbətən daha yaxşı idi. Cavan gəlinlər yaşlı qadınların keçmişdən qalan söhbətlərinin başına yiğilirdi. Onlar danışındı, biz də kənarda yeni bişən təndir çörəyinin qırğını yeyə-yeyə qulaq asırdıq. Nənəm xatırələrinə əsasən, danışındı ki,

buradaki evlər zamanında kəndin bəyi – Şəkər bəyin xidmətçilərinin evləri olub. Bəyin xanımı olmuş Seyid Nisə yeddi qardaşın bir bacısı, gözəlliyi ilə dildən-dilə düşəcək bir qadın imiş. Rus ordusu kəndə gələndə içərilərində olan erməni rütbəlilərdən biri ağ atını qızın qarşısına qədər gətirib ona: "Ağ atın tərkinə yaraşan gözəlliyin var" – deyir. Bu səhbəti eşidən qardaşlardan biri çölə çıxır. Sakitcə ata yaxınlaşır, əlini atın ipək saçına çəkir, həyətindən çölə çıxardır. Qardaşların nüfuzunu bilən əsgərlər kənddə çox danışmağa cəsarət etmirlər. Hadisənin şahidi olan xidmətçilər Abbasqulu bəyin dilindən "Ağ ata qan nə gözəl yaraşar" sözlerini eşidirlər. Onun səhərisi zabiti də, ağ atı da adamları ev- ev, qapı-qapı gəzsə də, tapa bilmirlər. Nənəm danışındı ki, deyilənə görə, qardaşlar zabiti də, atı da gecə ilə diri-dirin doğrayıb torpağa basdırılmışlar. Necə olduğunu, harada olduğunu heç kim bilmirdi. İnsanlar öz aralarında belə, bunu danışmağa cəsarət etmirdilər. Sonralar həmin o xanım kəndin bəyi-Şəkər bəyin zövcəsi kimi bu kəndə gəlin köçmüş, kəndin ən gözəl imarətinin sahibəsinə çevrilmişdi. Zaman dəyişib, bəy rejimi ləğv ediləndə imarətə hücum edənlər dövlətdən qabaq bu kəndin adamları olur. Bəyin var-dövlətini, evini talan edirlər. Gözünün qarşısında olanlara mane ola bilməyən xanımın oğlanlarını, qızlarını, ərini öldürürler. Xanımın qardaşlarının hörmətinə ona toxunmurlar. Gördükərini qəbul edə bilməyən Seyid Nisə xanım özünü öldürür. Onun son sözləri illər keçsə də, unudulmur, kəndin lənətinə çevirilir: "Üstünə gün doğmasın, ay Xoşuxinna dərəsi!"

Qorxu ilə qulaq asdıgım bu rəvayət məndə bu kəndə, buradaki insanlara qarşı nifrət oyadırdı. Arxama baxmadan qaçmaq istəyirdim. Bu lənətə hamı inanırdı, mən də inanırdım. Həqiqətən də, bu kəndin günəşli, aydın günü olmurdu. Nə vaxt ildirim səsi eşidilirdisə, nənəm əlini gözünün üstünə qoyub səs gələn tərəfə boylanırdı, "Yenə haranısa su yudu apardı" – deyib, heç nə

olmamış kimi işi ilə məşğul olurdu. Oturub saatlarla suyun yuyub nəyi gətirəcəyini gözləyirdim. Su "yuyub apardığı" yerlərin hara getdiyini bilmək mənə maraqlı gəlirdi. Görəsən, nəyi yuyub aparırdı?!

Bu balaca, həm də acıqlı qadının yuxu yatdığını görmürdüm. Nə vaxt qonşunun nəvələri ilə oynamaq üçün küçəyə çıxməq istəsəm, "əmanət" olduğumu mənə xatırladan cümlələri bir-birinin ardınca düzürdü. Tək etdiyim iş bu rütubət qoxuyan otağın içində oturub, qonşunun nəvəsinin bizə gəlməsi üçün dua etmək idi. Əslində, bunu da normal bacarmırdım. Dizimi evin ortasındaki köhnə, dəyirmi xalcanın üstünə qoyub, əllərimi əllərimə sıxıb üstünə üfləməklə, gözümü yummaqla istəklərimin eşidildiyini düşünürdüm. Gözümü yummalyıdım, amma nə qədər çalışsam da, gözaltı ətrafa baxmamaq üçün özümə mane ola bilmirdim. Gözümü tez açmaq üçün də birnəfəsə "Amin" deyirdim. Bunu da kəndə gələn molla qadının davranışlarından öyrənmişdim. Dayanmadan dodağının altında danışıb, üfləyən bu qadının dediklərini eşitmədən, hamı "Amin" deyirdi. Nənəmin paltarını dartıb, onun nə dediyini soruşanda mənə acıqlandı: "Sən də səssizcə "Amin" de", – dedi. O gündən mən də hər piçiltiya "Amin" dedim. Atamın gəlməyini istəyirdim. Bu kənddən getmək istəyirdim. "Amin" deməkdən bəzən dua etməyi də unudurdum.

Nənəm bir gün evə əlində şüşə qabla gəldi. İçində qara xalları olan bir neçə qırmızı böcək tərpənirdi. Darıxdığımı hiss edirdi. Qabı mənə uzadıb: "Bax bunların adı qırmızı uğurdu (sonradan böcəklərin əsl adının parabüzən olduğunu öyrəndim). Bu böcəklərin qulağına ürəyindən keçəni, istədiyini deyib uçurtsan, o gerçəkləşər. Mən sənə bir neçəsini gətirdim, istəyirsən, qalanını da özün yiğ" – deyib otaqdan çıxdı. Əlimdəki şüşə qabın içində dayanmadan tərpənən balaca qırmızı nöqtələr gözümdə işıqlandı. Günlərlə məhlədə, ağacların arasında qırmızı böcək axtarışına çıxırdım. Neçə dəfə yixildığımı xatırlamıram.

Hər gün səhər açılanda ilk işim əlimə aldiğim yeməyi yeyə-yeyə onlarla söhbət etmək idi. Mənə elə gəlirdi ki, onlar mənə qulaq asır. Qulaq asdıqlarına əmin olmaq üçün qulaqlarını axtarırdım. Nə qədər baxsam da, qulaqlarının harada olduğunu tapa bilmirdim. Nəfəs almaqları üçün bir az hava yeri də qoymuşdum. Hər gün qabı ağaçın dibinə qoyub evə gələndə elə bilirdim ki, mənim onlarla bölüştüklərimi nənəmə danışacaqlar. Atam üçün darıxdığımı nənəmə deməyə həm qorxurdum, həm də onu incitmək istəmirdim. "Qırmızı uğurlar" mən danışdıqca ulduz kimi yanıb-sönürdülər. Hər gün daha çox yığırdım. Onları şəhərə atamın arxasınca göndərəcəkdir. Atam da gəlib, məni buradan evimizə aparacaqdı. İnanırdım ki, onların sayı çox olmalıdır ki, atamı gətirməyə gücləri çatsın. Qab dolurdu, mən sevinirdim. Nənəm də məni buna inandırigina görə özünə daha çox əsəbiləşirdi. Bəzən özümü o qədər bu işlə məşğul edirdim ki, saatlarla məni axtarmalı olurdu. O qədər işinin arasında bir də məni gözləmək, məndən nigaran qalmaq onu daha da acıqlandırırdı. Bir gün böcək "ovum" ugursuzluqla nəticələndi. Kollardan birinin altına əyiləndə orda "qırmızı uğurlar"ın bir neçəsini bir arada gördüm. Çox sevindim. Uça bildikləri üçün bir-bir toplamaq olduqca çətin idi. Gecədən yağan yağış, bir də nəm hava torpağı sürüşkənləmişdi. Onlara çatmaqdan ötrü daha çox uzatmağım lazımdı. Amma alınmadı, sürüşüb dərəyə yixildim. Orada nə qədər qaldığımı xatırlamıram. Sonradan anladım ki, kənd camaatı da məni tapmaq üçün xeyli axtarıb. Aximityı nənəm tapmışdı.

Gözümü açanda hər yeri qaranlıq gördüm. Qorxumdan qalxmaq istəmirdim. Bilirdim ki, nənəm məni yoxa çıxdığıma görə cəzalandıracaq. Yan otaqda qonşu qadınlarla söhbət edirdi. Məndən nigaran qalmışdılar. Nənəm məni "qırmızı uğurlar" a inandırigina görə peşman idi: "Uşağın beyninə boş fikirləri özüm saldım. Əmanət uşaqdı. Başına bir şey gəlsəydi, nə cavab verərdim?" - deyə ağlayırdı. Necə yəni? Dirsəklənib yerimdə oturdum. Divardan səslər aydın eşidilirdi. Nənəm məni aldatdırigina görə peşman idi. Demək, nə uğur böcəkləri həqiqət idi, nə də mənim atamı gətirəcəkləri doğru idi. Nə hiss etdiyimi xatırlamıram. Ayaqlarım yerə tam çatmasa da, səssizcə köhnə yataqdan sürüşüb düşdüm. Bədənim ağrıyırdı, içimdə hiss etdiyim boşluq məni dondurmuşdu. Evdəki səs-küydən heç kim mənim oyandığımı bilmədi. Nənəmdən nəsə soruşmağa cəsarətim də çatmadı. Ondan bir gün əvvəl evin ən "layıqli" otağının divarına qəribə şəkillər çəkmişdim. Ona olan acığımı bu yollarla çıxa biləcəyimi düşünəm də, sonradan qorxum məni peşman edirdi. Getdim, şüşə qabı götürdüm. "Qırmızı uğurlar" o qədər gözəl görünürdü ki... Sayları artmışdı. Uçmaqlarına, bəlkə də, çox az qalırdı. Yerində dayanmayan, "qırmızı nöqtələr" i bağrıma basıb geriyə - otağıma odun sobasının yanına qayıtdım. Nənəm bu dəfə də sobanın ağızını bağlamağı unutmuşdu. Bağrıma basıb qoruduğum şüşəni odun içinə atdım və heç nə olmamış kimi yerimə qayıtdım. Rütubətinə öyrəşdiyim bu otaqda gəldiyim gündən bu yana bu qədər ağır yatdığını xatırlamırdım.

Mən oyananda Xoşuxinnada heç olmadığı qədər işiqli səhər açılmışdı. Nənəmin limonunun iyi otağıma yayılmışdı. Atama yeni dəmlədiyi çaydan süzüb məndən danışdı..

Aləmzər SADIQQIZI

* * *

- Mənə bir şeir oxu...
- Göydə bir əlcim bulud yox,
Ürəyim niyə damır?
Mənim ki çıraqım sönüb,
Bəs könlümdə nə yanır -
Bu evin ki qucağı yox.
Basa məni bağırna...
Hər gün bir az duz basıram
Kəsilməyən ağrıma.
Allah da çox sevir məni,
Kəsmir bir gün payımı;
Hər gün təzə dərd ilə
Gəlib döyür qapımı...

ÖLSƏM, HƏYATI ÖRTÜN ÜSTÜMƏ...

Ümidlərim xəcalət təri tökür hər gün.
Arzularım yaniq iyi verir
Xəyallarımı çox ucaya atdım deyə... tuta
bilmədim ...
Düşüb çilik-çilik oldu
Ürəyimə öyündə verə bilmədim...
Sözümə baxmir...
Sevgilərim sabun köpüyü kimi...

Göz yaşımıyla yudum...
Uşaqlıqda qurduğum evciklərim indiki
evimdən gözəldi deyə,
Ayrıla bilmirəm uşaqlığımdan...
Hamı deyir gözlərin gözəldi,
Güzgüyə baxıram - doğrumu, görən?
Göz yaşım kəsib yolu...
Mənə gözəlsən deyəndə,
Əllərimi gizləyirəm...
Ömrümün rəsmi çəkilib əllərimə...
“Necəsən?” - sualına cavabım susmaqdır...
Çox küsdüyüm biri var -
Dünən gördüyüüm unudan...
On yanında məni atıb gedəni dünən kimi
xatırlayan.
Ayaqlarım can verən yiyesiz xəstə kimidi.
Qucağım üzüyür xoşbəxt günlərə.
Saçlarımı darayan küləyə minnətdaram.
Dodaqlarında gizlənən misralar var...
Ağzımı açmağa qorxuram.
Məni ələ verərlər...
Qulaqlarım möcüzə eşidəcəkmiş kimi hələ
susur.
Yanaqlarım allanır... Şuşadan söz düşəndə...
Bir dünya qurmuşam içimdə -
Orda Qarabağım sağdı...

Bu da belə ömürdü...
Ölsəm, həyatı örtün üstümə -
Heç vaxt görmədiyim...

Yenə diz çökmüşəm sənin öündə,
Əl məndən, ətək də səndən, Sevdiyim!
Məni bu gecədən ötür sabaha,
Əfv səndən, günah da məndən, Sevdiyim!..

* * *

Bir də günlər sənsiz keçir,
Həyat nura boyanmır.
Ölüb bütün arzularım,
Yağış yağır, oyanmır.

Gün yerinə Ay görünür,
Qar yerinə yağışlar.
Üzü dönüb Allahın da,
Bəlkə, bizi bağışlar.

O qədər söz verən var ki,
Söz də düşüb qiymətdən...
Bir gün bizi asacaqlar,
Vətən adlı qurbətdən...

Bir də sənsiz keçir günlər,
Yaşamağın adı yox.
İçimdə güllər əkirəm,
Nə ətri, nə dadı yox...

YAĞIŞ

De görüm, hayannan gəlirsən, gülüm -
Allahdan, Günəşdən, Aydan gəlirsən?
Yığıb göy üzünün sevgilərini
Elə bil nişandan, toydan gəlirsən.

Deyirlər, göylərə uçur ruhumuz
Sən kimin ruhundan qopub gəlirsən?
Bəlkə də, atamın, anamın bu an
Üzünnən, gözünnən öpüb gəlirsən...

Hələ danış görüm, göylər necədi?
Mələklər orda da zülm çəkirler?
Şeytanlar orda da meydan sulayır,
Adamlar orda da səbir əkirlər?

Səndən bir diləyim, bir istəyim var,
Yağ, yağış, ruhumu bir az ovudum.
Bir də piçilda ki, göydə kimsə yox
Qoy sənə inanıb, onu unudum...

* * *

Açlı, ey sabahım, doğ, ey Günəşim,
Bəlkə, bu gecədən sağ çıxa bilim...
Bu qədər ağrının, yükün altında,
İlahi, səninçün darixa bilim...

Bəlkə, bu şeirlə qatib başımı,
Dərdimi sabaha daşıya billəm.
Bu ağır gecədən səhərə çıxsam.
Bəlkə, yüz il ömür yaşaya billəm.

Gözümdən sürüşən yuxularımı,
Kirpiyim yorulub, saxlaya bilmir.
Ürəyim heyrətdən ağrımır daha,
Nə də ki gözlərim ağlaya bilmir...

İlahi, bu dünya sənin əlində.
Bir az da bizləri güldür, İlahi!
Bir az yaxşları qoru, əzizim,
Bir az ölməlini öldür, İlahi!

* * *

Canımı qoymağá yer tapmayanda
Başımı ayrılığa qoydum...
Yuxuya verdim gözlərimi
Layla dedim buludlara
Nağıl dedim ulduzlara
Unutdum bu dünyani, unutdum sənqarışiq...

İçimdə küt ağrı kimidi bu yorğun sabah...
Günəşi buz kimi...
Quşları da oxumur bu səhərin...
Çiçəkləri ətirsizdi baharın...
Adamları etinasızdı dünyanın...
Unutdum adamları, unutdum sənqarışiq...

Əlimi açdım göyə, Tanrı ilə danışdım:
Bir az hüzur istədim,
Bir az ömür istədim...
Səni unutmaq üçün bir az dözüm istədim
Ayrılığa bir çözüm, bir də çarə istədim
Unutdum ayrılığı... unutdum sənqarışiq...

Hamı gülsün, gül açsin, güllər gülə verilsin.
Mənsiz açsin ciçəklər, mənsiz gülsün
ürəklər...
Nəğmə desin dodaqlar, gülsün bütün ocaqlar
Gülsün Yer üzü, gülsün,
Mən gülməyi unutdum, unutdum sənqarışiq...

Gözlər sevgidən gülər,
Ürək sevgidən dinər...
Həyat, nəğmələrini sevgi dilində söylər:
Arılar ciçəklərə, ciçəklər böcəklərə,
Küləklər ağaclarla, ağaclar yarpaqlara,
Qaranquşlar bahara, həyat yaşıyanlara...
Məhəbbətdən, sevgidən min bir nağıl
danışar...
Sən olmayan dünyani sevməyi bacarmadım –
Unutdum sevməyi də... unutdum sənqarışiq...

Dosye: Əliyeva Zərrin Tahir qızı 2001-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub. Qara Qarayev adına Mərkəzi İncəsənət məktəbində skripka sinfında təhsil alır. Leonid Kerbeldən (İngiltərə) ustad dərsləri alır. Dəfələrlə Beynəlxalq və Respublika müsabiqələrində, festivallarında iştirak edib, laureat adı və Qran Pri mükafatlarını qazanıb. Belçika, Rusiya, Türkiyə, Gürcüstan və Çexiya səhnələrində Azərbaycanı təmsil edib. Dünyaca məşhur Taras Qabora (Kanada), Maksim Venqerov, İvri Qitlis (Belçika), Roman Fedçuk (Çexiya) və Cihad Aşkindan (Türkiyə) ustad dərsləri alb. "Gənclər mükafatı" laureatıdır və adı "Qızıl kitabı" a yazılıb, Prezident təqaüdünə layiq görüldü.

- Zərrin, qızlar adətən fortepiano alətində ifa etməyə üstünlük verirlər. Amma sən skripkanı seçmişən. Ümumiyyətlə musiqi sahəsini seçmək öz istəyin idi, ya ailənin də rolü vardı?

- Evdən yönləndirdilər. Daha doğrusu, səbəbkar atam oldu. Lap uşaq olanda bədii gimnastikaya həvəsim vardı. Televizordan gimnast qızlar Alina Kabayeva və Anna Bessonovanı izləyirdim. Amma sonra atam

mənə oyuncaq skripka aldı, onda tez-tez uşaq mahnıları, yadımda qalan melodiyaları ifa edirdim. Elə o vaxtdan da musiqi sahəsinə marağım yarandı.

- Bir çox ölkələrdə müsabiqələrdə, festivallarda olursan. Səncə, musiqinin dili varmı?

- Xeyr, musiqinin dili yoxdur. Misal üçün, bir orkestrdə hansısa əsəri ifa edirik. Orda azərbaycanlı da, ingilis də, fransız da eyni notu çalır, eyni musiqini ifa edir. Eləcə də xarici festivallarda iştirak edəndə, əsərlər ifa edəndə müxtəlif ölkə xalqların dilini bilməsək də, onlar da bizim dilimizi bilməsələr belə, notlarla bir-birimizi başa düşürük.

- Bizdə musiqi məktəblərində bir az standart, hətta deyərdim, Sovet dövründən qalma proqramlarla işləyirlər. Amma siz xarici ölkələrdə çox olduğunuzdan, ölkənin adını təmsil etdiyinizdən fərqli dərs proqramı olmalıdır. Bax, sənin öz ixtisas müəlliminin dərs porqramı necədir?

- Hər məktəbin, hər müəllimin öz dərs metodu var. Biz, adətən, il boyu çalışacağımız

əsərləri bir il əvvəlcədən müəyyənləşdirib proqramlaşdırırıq. Notları tapmaq mümkün-dürsə, özümüz tapırıq. Və ya müəllimimiz tapır, bizə verir. Amma xarici ölkələrdə orkestrdə çıxış edəndə ordan notları bizə özləri yollayırlar. Sonra biz onların hamısı ilə ardıcıl məşğul oluruq. Bura kiçik pyeslərdən tutmuş, böyük əsərlərə qədər hamısı aiddir. Əsərlər tam hazır olanda mütləq məktəbdaxili konsertlərdə iştirak edirik ki, əsərlər əlimizdə "oturuşsun". Bundan sonra artıq böyük səhnələrə çıxırıq.

- Bizim əsərlərimizə xarici ölkələrdə musiqiçilərin, tamaşaçıların münasibəti, marağı necə olur?

- Mən bu yaxınlarda Gürcüstanda müsabiqədə oldum. Orda Niyazinin "Rast" simfonik muğamından fragməntlər ifa etdim. Əsər onların o qədər xoşuna gəldi ki, mənim ifamı uzun müddət alqlışladılar. Və yaxud da Belçikaya gedəndə Fikrət Əmirovun "Muğam-Poema" əsərini ifa etdim. Konsertdən sonra hamı gəlib soruşurdu ki, bu əsər kimin əsəridir? Bundan başqa, mənim müəlliməmin oğlu bəstəkar Ağa Əliyevin "Adajio" əsərini çox ifa etmişəm. Sonuncu dəfə Praqa şəhərində həmin musiqini ifa edəndən sonra məni dörd dəfə səhnəyə çağırıldılar. Yəni Azərbaycan əsərləri xaricilər tərəfindən çox yaxşı qarşılanır.

- Musiqinin öz real qanunları var. Bəzən bu reallıqlar musiqiçilərin həyatına da diktə olunur. Bəzən ən peşəkar musiqiçi belə, müəllimlikdən o tərəfə adlaya bilmir. Yəni ölkədən çıxmağı, kənardə təmsil olunub məshurlaşmağı nəzərdə tuturam. Sənin müəllimlikdə dayanmaq kimi bir qorxun var?

- Mənə elə gəlir ki, mən müəllim ola bilmərəm. Çünkü müəllimlik çox çətin sənətdir. Hər uşaqla ayrı-ayrılıqda məşğul olmaq, bütün xirdalıqlara qədər işləmək. Bütün bunlar insandan çox böyük enerji tələb edir. Mən bunu öz müəllimimin çəkdiyi zəhmətlərdən də

görürəm. O, bizimlə o qədər dərindən, ürəklə işləyir ki, hətta bu yolda sağlamlığını da qurban verir. Özü də hərdən mənə deyir ki, heç vaxt müəllim olma.

Bilirsiniz, ya yaxşı müəllimə olmalısan, ya da ki, olmamalısan. Bir var ki, orkestrlə işləyəsən, ya solist kimi səhnələrdə çıxış edəsən, burada özün öz işinin həm yiyəsi, həm də peşəkarı olursan. Amma müəllimlikdə həm özünə cavabdehlik daşıyırsan, həm də baş-qaları üçün məsuliyyətin olur. Bir də çox yaxşı musiqiçi ola bilməkdən ötrü həm özün, həm valideynin, həm də müəllimin yaxşı olmalıdır. Bu üçtərəfli amil vacib məsələdir.

Səhv etmirəmsə, anan da musiqi üzrə təhsil alıb.

- Anam kamança sinfini bitirib. Onun musiqi duyumunun olması mənə çox kömək edib. Bundan başqa, anam, demək olar ki, hələ uşaqlıq illərimdən bütün konsertlərimdə, səfərlərdə mənimlə birlikdə olub. Bu günə qədər də anam mənimlə birgə musiqi məktəbinə gedib-gəlir.

- İndi artıq peşəni mənimsemisən, özün də getdikcə peşəkarlaşırsan. Amma yəqin ki, bezdiyin, tükəndiyin məqamlar olub.

- Çox olub (gülür). Amma bir həftə, on gün istirahət edəndən sonra təzədən musiqiyə dönmüşəm. Bir də konsertlərdə, çıxışlarda uğur qazananda, alıqşlananda adamın özünə olan inamı artır, ürəyi dağa dönür.

Gürcüstəndəki konsertdən sonra mənim ifama çox yaxşı rəy bildirdilər. Direktor, münsiflər hamısı məni təriflədilər. Birinci turu keçəndən sonra ikinci turda üç əsər ida etdim. Bunlardan biri də Vaja Azaraşvilinin "Nos-talgiya" əsəri idi. Əsəri o qədər ürəklə ifa etdim ki, səhnədən enəndən sonra ağladım. Məndə heç vaxt belə hal olmamışdım. Sonra Qala konsertdə mən həmin əsəri yenidən ifa edəndə Vaja Azaraşvili də məni dinləyirmiş. O, ifadan sonra mənə yaxınlaşdı, əlimi sıxdı və dedi ki, "bu, mənim eşitdiyim ən yaxşı ifa idi." Yəni bu

kimi əlamətdar hallar adamı motivasiya edir, ruhdan düşməyə, yorulmağa qoymur. Zəhmətimin bəhrəsini görəndə həmişə şükür edirəm ki, nə yaxşı, bu sənəti seçmişəm.

- Prezident təqaüdçüsüsən. Aldığın təqaüddən özün üçün xərcləyə bilirsən?

- Təqaüd kartım anamda olur. (gülür) İnanın, heç yadına da düşmür ki, mənim hardasa pulum var. Mənə ancaq pul yaxşı alət almaq lazım olanda gərəklidir. Pulu da daha çox bu səbəbdən yıga bilərəm. Çünkü alətlər çox bahadır. Bir dəfə Türkiyədən bizə bir master gəlmişdi. O mənim ifamı dinləyəndən sonra demişdi ki, çox yaxşı ifa edirsən, amma alətin zəifdir. Alətin zəif olması adamı geri salır. Yaxşı alət olanda ifaçıya da o qədər əziyyət düşmür. İstədiyin əsəri istədiyin formada ifa edə bilirsən.

- Bizim özümüzün artıq klassik, oturuşmuş musiqi təhsilimiz, məktəbimiz var. Özün özlüyündə müqayisə aparanda daha çox hansı ölkələrlə bərabər irəlilədiyimizi düşünürsən?

- Biz daha çox rus və yəhudü məktəbi ilə birgə addımlayıraq və sizə deyim ki, onlardan heç də geri qalmırıq. Xaricdə olanda mən və mənimlə birgə burdan gedən digər şagirdlər, tələbələr ifa zamanı xaricilərdən daha peşəkar və yaxşı ifa nümayiş etdiririk. Mən bunun dəfələrlə şahidi olmuşam. Yəni mən onların bizdən o qədər də üstün olduğunu görməmişəm. Bizim istedadımız onlarınkindan daha çoxdur. Bəzən elə olur ki, istedadlı uşaqlar da olur, amma yaxşı ifa edə bilmirlər. Hətta məşhur insanların qohumları olan uşaqlarda belə, çox vaxt məşhur qohumları qədər ifa etmək alınır.

- Atan Tahir Tahiroviç kinorejissordur. Sən də musiqiçisən. Bir evdə iki fərqli sənət nümayəndəsinin münasibəti nə yerdədir? Necə yola gedirsiniz?

- Hər ikimiz incəsənətin müxtəlif sahələrini təbliğ edirik. Hər ikimizin yaradı-

cılığı əslində, həm də bir-birinə yaxındır. Misal üçün, kinoda insanların bir-birinə münasibəti eyni ilə musiqidə də vardır. Bir də fərq ondadır ki, mən musiqi təhsilimi birinci sinifdən başlamışam. Atam isə kino biliyinə, məndən fərqli olaraq, nisbətən yetkin çağlarında iyiyələnib. Mənim indi erkən qazandığım uğurları o, öz sahəsində daha gec əldə edib.

- Müsahibələrinin birində Dostoyevski və Kafkanın əsərlərinin mütaliə mərhələsinə hazırlaşdığını deyirsən. Həmin mərhələ başlayıb?

- İndi istədiyim əsərləri vaxt olduqca mütaliə edirəm. Çünkü mən musiqi ilə yanaşı, orta məktəbdəki dərslərimdən də yaxşı qiymətlər alıram. Orta məktəb fənləri də çox vaxt aparır. Amma mən hələ uşaqlıqdan Jül Vernin, Çexovun, Hemenqueyin, Dumbadzenin əsərlərini oxuyurdum. İndi də siz qeyd etdiyiniz mərhələyə başlamışam.

- Ümumiyyətlə, ədəbiyyat, musiqini qavramaq, hiss etmək baxımından nə dərəcədə təsir göstərir?

- Kitab oxumaq ümumilikdə insanın öz daxili aləminə təsir edir. Yəni əsərləri oxuduqca məlumatlı olursan, söz bazan artır, dünyaya, ətrafa olan baxışların, hislərin dəyişir. Təbii ki, musiqi başqa, ədəbiyyat başqadır. Amma mən öz zövqümə görə kitab oxumağı çox xoşlayıram.

- Musiqi ilə hislərini tam şəkildə ifadə edə bilirsən?

- Əlbəttə. Amma hislərimi, misal üçün, əsəbi və ya sevincli halımı musiqiyə qarışdırıram. Skripka əlimdə olanda çalışıram ki, musiqini olduğu kimi ifa edib çatdırırm. Ora əsərin özündən yaranan hisləri qatırm. İfanın tempinə, çatdırılmasına bircə həyəcan təsir edə bilər. Ola bilər ki, çox həyəcanlanıbm bu da ifamda özünü bürüzə versin.

- Müsahibədən əvvəl belə bir ifadə işlətdin: "soyuq səhnə musiqiçi üçün faciədir..."

– Elədir. İsti olanda əllər tərləyir. Bu daha dəhşətli faciədir. Səhnə, zal soyuq olanda isə çalğı zamanı barmaqlarını hiss etmirsən. Gərək temperatur normal olsun. Elə adam var ki, həyəcanlananda əlləri üzüyür, eləsi də var ki, tərləyir. Məndə hər iki proses baş verir. Amma indi əvvəlkinə nisbətən artıq alışmışam. Bir neçə ildir ki, o qədər də həyəcanlanmıräm. Bizim səhnələr daha çox nəmişlikdir. İfa zamanı sürüşmələr olur. Amma biz buna artıq alışmışıq. Moskvada Kremlin Qeorgievski zalında Rusiya Prezidentinin simfonik orkestri ilə ifam və maestro Anton Orlovun möhtəşəm dirijorluğu mənim üçün ən yaddaqalan səhnə hadisəsi idi.

- Musiqiçinin bir də məişətdə, qonşuluqda ciddi problemləri olur...

– Haqlısınız. Bizim qonşularımızdan şikayət edəni olub. (gülür) Bir qonşumuzvardı, Azərbaycanlı idı. O, demək olar ki, hər gün gəlib qapını döyüb deyirdi ki, yiğişdirin o civiltini. Sonra həmin qonşu evini satıb getdi, onun yerinə rus millətindən olan qonşu gəldi. O, hər dəfə məni pilləkəndə, həyətdə görəndə qızına göstərib deyirdi ki, bax, skripkada o gözəl əsərləri ifa edən bu qızdır...

- İstərdim, ixtisas müəllimin haqqında da bir az danışasan..

– Mənim müəlliməm Əməkdar artist Hökümə xanım Əliyeva Bakı Musiqi Akademiyasının professorudur. Onun mənim üzərimdə olan əməyindən günlərlə danışsam, yenə də bitirə bilmərəm. Anam qədər müəlliməmin də zəhməti mənim üzərimdə çoxdur. Bilirsiniz, şagird istedadlı, bilikli ola bilər. Amma onun savadlı müəllim əlinə düşməsi çox önəmli faktordu. Artıq altı ildir ki, Hökümə xanım mənə dərs keçir. Və ən maraqlısı odur ki, o, tək mənimlə yox, bütün şagirdləri ilə birgə ifa zamanı eyni həyəcanı yaşıyır. Mən artıq öyrəşmişəm. İfa zamanı müəlliməmi

görməyəndə çala bilmirəm. Gərək konsert vaxtı mütləq onunla göz-gözə gələm. Bir də mən səhnədən enəndə hamı bir nəfər kimi ifamı alqışlasa da, mənim üçün yenə də son söz, fikir müəlliməmin fikridir. Əgər o bə-yənirsə, deməli, mən, həqiqətən də, yaxşı ifa etmişəm. Mən sizin vasitənizlə Hökümə xanıma öz minnətdarlığını bildirirəm. Bundan başqa, mənim kosertmeysterim Arzu Səfərovvanın da üzərimdə müəlliməm qədər əməyi var. Uşaqlıqdan onunla işləyirəm. Onunla birgə səhnəyə çıxanda özümü çox rahat hiss edirəm. Onunla işləmək mənə lazım olan rahatlığı verir.

Mərkəzimizin direktoru Əziz Qarayusifli isə bizim Avropada ustad dərsləri almağımız və festivallarda iştirakımız üçün şərait yaradır. Mən üzərimizdə əziyyəti olan bu gözəl insanların hər birinə minnətdarlığını bildirirəm.

- Gələcəklə bağlı arzuların, hədəfin nələrdir?

– Musiqi Akademiyasına daxil olmaq, daha sonra magistraturanı oxumaqdır. Orkestrlərdə işləmək istəyirəm. Yeri gəlmışkən, məni on üç yaşimdə orkestrlə işləməyə dəvət etmişdilər. Amma yaşım az olduğu üçün getməmişəm. Ola bilsin ki, gələcəkdə təhsilimi xaricdə, Vyanada və ya Brüsseldə davam etdirim. Görək də, sağlıq olsun. Hələlik orkestrdə işləmək və solist olmaq istəyirəm.

- Onuncu sinif şagirdisən. Bir ildən sonra məktəbi bitirəcəksən. Gələcəkdə şəxsi həyatında hansıa qadağa olmasını təsəvvür edirsən?

– Bu barədə arada düşünürəm. Bilmirəm, gələcəkdə mənim başıma nə gələ bilər. Amma skripka üzərində o qədər zəhmət çəkmişəm ki, yəqin, gələcəkdə də mənim bu zəhmətimi həyat başa düşər. Solist olmasam belə, musiqi fəaliyyətimi davam etdirəcəm.

Samirə ƏŞRƏF

Samad HÜSEYNOĞLU

QIRX YEDDİNÇİ OĞRU

Sən ömrümə xoş gəlmisən,
Qırx yeddinci oğru, salam.
Nəyim varsa, halal xoşun,
Budur azlı-çoxlu, salam.

Ay bağa girən utanmaz,
Barını dərən utanmaz,
Varını verən utanmaz,
Sözdü, yalan-doğru, salam.

Axşam bazarıda daha,
Qiymətlər yarıdı daha.
Bir salam varındı daha,
Salam, Hüseynoğlu, salam.

NEYLƏDİM Kİ...

Bu da ömür kitabımız.
Qaralandı, neylədim ki?
Günahımız, savabımız
Sıralandı, neylədim ki?

Payız idi sən gedəndə,
O payızda azdım mən də.
Tora düşüb ruh bədəndə
Yaralandı, neylədim ki?

Sözdü ötən günümüz də,
Görən nə var önmüzdə?
Xəlbirdəki dənimiz də
Uralandı, neylədim ki?

Düşdü gözümüzdən yaş kimi,
Sixdi canımı qış kimi.
Dostlar köçəri quş kimi
Aralandı, neylədim ki?

ÇIX GET

Yanıb-yaxılırsan sən hərdən, qərib,
Sənə haray yoxdu şəhərdən, qərib.
Nə bərk yapışmışan bu yerdən, qərib,
Gündə yüz söz gəlir üzünə, çıx get.

Nə köhnə çuxan var, nə də həsirin,
Çıxbıb küçələrdə əsir-yesirin.
Torpağı dalına Məmmədnəsirin
Ondan ibrət götür özünə, çıx get.

Yoxdu sən bacaran işlər-peşələr,
Kim sönmüş ocağın külün eşələr?
Hani göy çəmənlər, yaşıl meşələr,
Tapmazsan day elə xəzinə, çıx get.

İnanma, kim dessə, haşa, adamsan,
Dönərsən bir qara daşa, adamsan.
Ud təmiz havadan, yaşa, adamsan,
Kəsdirmə dünyani gözünə, çıx get.

Keçdi günortadan gün, nə gəzirsən,
Şoranda quşuna dən nə gəzirsən?
İstənmiyən yerdə sən nə gəzirsən?
Baxma çoxu nədi, azi nə, çıx get.

Anla adamların soyuqluğunu,
Burda sıfətlərin açılmır donu.
Kim bilir, hardadır bu yolun sonu,
Qoşul bir qaraçı izinə, çıx get.

Tamam əldən salıb xəcalət səni,
Ay qardaş, lap üzdü bu halət səni.
Görürsən, istəmir bu millət səni,
Tüpür əyrisinə-düzünə, çıx get.

GÜLÜR

Bu gün də üzümə tərs-tərs baxdı yar,
Mən bu baxışlardan oldum bəxtiyar.
Qısqanıb dedilər, əcəb bəxti var,
Çox şükür, deyəsən, bəxt üzə gülür.

Bu nə möcüzədi, bu nə tilsimdi?
Artıq istəmirəm, bu da bəsimdi.
Görmürsən, ürəyim əsim-əsimdi,
Dilsiz körpə kimi hər sözə gülür.

Bahar belə ötə, qış belə gələ,
Yaşın da üstünə yaş belə gələ.
O insafsız gözəl, kaş belə gələ,
Onsuz nə mey gülür, nə məzə gülür.

O nə “çix get” dedi, nə də “qal” dedi,
Bilmirəm, zalımın meyli kimədi?
Niyə qınavırsız, dostlar, Səmədi? –
Bəlkə də, üzünə bəxt təzə gülür.

GƏLMİŞƏM

Bu yer elə həmən yerdə – mən görən,
İlk eşqimə nöqtə qoyub bitirən.
Nədir məni çəkib bura gətirən,
Hansı közdən od almağa gəlmışəm?

Ötən ömrüm, itən vaxtim burdadı,
Əllərimdən uçaş baxtim burdadı.
Xatırələr, bir də baxdım, burdadı,
Tapıb bir az şad olmağa gəlmışəm.

Kölgə olub dondur ağaç dibində,
Faydası yox indi zəif təbin də.
Dedim axı, dərman gəzdir cibində,
Havam çatdır, yod almağa gəlmışəm.

Bir ev vardi, çıraq sönüb, şamı yox,
Ocağımin dövrəsində hamı yox.
Sözlərimin indi nədən tamı yox?
Şirinləşib dad almağa gəlmışəm.

Mənim burda yerə gəlibdi dizim,
Ürəyimdə bir yaradı hər izim.
Qınavırsan, qına məni, əzizim,
Dözmür ürək, yad olmağa gəlmışəm.

YOX

Qəribin boynunda kəfəni olar,
Ruhuna bələdçi bədəni olar.
Nə yurdu-yuvası, vətəni olar,
Sənin də mahalın, oban-elin yox.

Dözərsən, qəlbini qəhər göynədər,
Tənəli baxışlar didər, göynədər,
Yerdən asimanə qədər göynədər,
Sən odsuz yanarsan, elə külün yox.

Həyat məhkum edib səni bu yerdə,
Zənn etmə, üzünə bəxt gülər bir də.
Susarsan lal kimi xeyirdə-şərdə,
Bir də baxarsan ki, ağzın-dilin yox.

Biri bir pay verər, dörd-dörd aparar,
Olub qalanını it-qurd aparar.
Sənin nisgilini bir yurd aparar,
Ay yazıq, düşməyə son mənzilin yox.

Nə vaxtsa xoş ömür sürübsən, atam,
Pis-yaxşı, çox şeyi görübəsən, atam,
Adın üstündədir – qəribsən, atam,
Ömür günlüyündə ayın-ilin yox.

GƏLDİM

Ürəyim atländi, qəlbim uçundu,
Çevrilib məhəbbət quşuna, gəldim.
Saldı öz sehrinə bu yerlər məni,
Qonub torpağına, daşına, gəldim.

Arı naxış vurdu gülə min rənglə,
Nə gözəl uyuşdu bu xoş ahənglə!
Dedim su doldurar qızlar səhənglə,
Həvəslə bir bulaq başına gəldim.

Dedim daşdan-daşa qovlayar biri,
Aldadıb gizlicə tovlayar biri.
Nazlanıb könlümü ovlayar biri,
Bəlkə, bir gözəlin xoşuna gəldim.

Kimini ağlayır səsi bulağın?
Taleyi gətirib nəhs bu bulağın.
Hanı gözəlləri bəs bu bulağın?
Mən bura, deyəsən, boşuna gəldim.

Fərid HÜSEYN

“HUŞ OĞRUSU” MUZEYİNDƏ

*Məxmuri-cami-eşqəm, saqi, gətir şərabi,
Əl tut qədəhlə, çoxdur əl tutmağın səvabi.*

Hafiz ŞIRAZİ

Mey: kiminsə haram bildiyi, kiminsə özünə halaldan halal hesab elədiyi nemət... Çox şairlər mey haqqında ilhamlı şeirlər, şərabı öyən misralar qələmə alıblar, ancaq nə yamanlamaqla, nə də öyməklə meyi – bu “huş oğrusu”nu insanın gündəlik həyatından çıxarmaq, uzaqlaşdırmaq mümkün olmayıb. Hətta içkinin qadağan edildiyi ayrı-ayrı zamanlarda və ya insanların tamarzı qoyulduğu ölkələrdə bu neməti arzulayanlar hər şeyi gözə alıb “boğazlarını yaşlamağa” fürsət tapırlar...

İçkini öyənlər də, söyənlər də həmişə olub: Şekspir yazıb: “Ey içki, əgər sənin adın yoxdursa, gəl sənə “İblis” adını qoyum”. Georgi Herbert deyib: “İçki “ağzin qapısı”ndan girəndə, ağıl “beynin qapısı”ndan çıxır”. Misal gətirdiklərim içki içənləri, bəlkə də, yaralayan, könlünü qanadan fikirlərdi. Kim bilir, bəlkə də, bu sitatları daha çox dilinə spirit dəyməyənlər şüara çevirirlər ki, şərab nuş

edənləri bu “zəhirmar”dan aralanmağa sövq etsinlər...

Fəqət ədəbiyyat tarixində içkiləri tərif-ləyən, mey haqqında həqiqətləri ifadə edən saysız misralar da var. Onlardan da bəs qədər misallar çəkmək olar. Hətta meyin ilahi nemət olması, insanı Tanrıya qovuşdurən rəmzi mənası haqqında da az-çox danışılıb, yazılıb. Amma bütün bu öymələrdən, yamanlamlardan aralıda bir xüsusi fikir də dayanır ki, nədənsə zaman-zaman içkidən söz düşəndə qeyri-ixtiyari o sözləri xatırlayıram. Türkiyənin tanınmış həcv şairi, içki ilə də arası bəs qədər saz olan Neyzen Tevfik ona çox “vurduğuna” görə irad tutanlara deyirmiş: “Allah bu şərabi qarşıma qoyanda içəcəyimi bilirdi”. Kimsə bu fikrə qarşı çıxıb “şərab elə nəfsi imtahan üçün bir vasitədir” deyə bilər, hər halda, bu kontekstdə, indiki halda fikrin siftə mənasından da uzaqlaşmamağın tərəfdarıyam...

Muzeyp

Tatarıstanın paytaxtı Kazanda “Samoqon” muzeyi açılıb, buranın mühiti, ab-havası insana olduqca xoş təsir bağışlayır. Muzeyin qapısı öündə bir oğlan dayanır və səsinin gur yerinə salıb yoldan ötənləri muzeyi ziyanət eləməyə səsləyir. “Zalim”ın boğazını elə bil işkənə ilə deşiblər... Həmin oğlan qapının ağızında bizə - Tatarıstan Yazıçılar Birliyin sədr müavini Ramis Aymətə və mənə - kupon uzadır və deyir ki, içəridə bilet alanda bu kuponlara görə sizə hədiyyə veriləcək. Biletləri alıb içəri daxil oluruq. İçəri girən kimi kübarca ədalarımı unudub verilən hədiyyələrə baxıram: “Samoqon” muzeyi ilə bağlı “kağız maqnit”. “Yoxa lənət” deyib nəm-nüm eləmədən muzeyi gəzməyə başlayırıq. Muzeydə başqa ziyrətçilər də var və gid onlara içki qablarının tarixçəsini danışır: “Taxtadan hazırlanmış içki qabları baha idi. Gil qablarsa tez sınırı və onları yenidən bərpa etmək olmurdu. Ona görə də qurudulmuş balqabaqdan içki qabları düzəldirdilər”.

Xaça qədər

Gidin sinəsi sanki xəzinədir, dayanmadan danışır, bir də onda fərqiñə varıram ki, mən və dostum Ramis Aymətdən başqa ətrafda heç kəs yoxdur, gid də ancaq “qızılı bizim üçün xirdalayır”. O danışır, bizim bu xüsusda “cəhalətimiz azalı...”

Muzeydə qədim çörək şərabı, onun hazırlanması ilə bağlı çoxlu eksponatlar var: 60 qradus olan bu içkiləri hər “mən bunun içəniyəm” deyib döşünə döyən adam dada bilmirmiş. Bu içkilərdən biri “çörək şərabı” adlandırılса da, bugadan hazırlanmış. İvan Qroznı bir vaxtlar içkinin yeməklə verilməsini qadağan edəndə, ruslar naəlac qalıb bu araqları “zakuska”sız içirlərmış. Beləcə, zamanla ruslar bu “dərman”a o qədər öyrəşiblər ki, belə içki verilən yerlərdən axırıncı qəpiklərinə qədər xərcləməmiş getmirlərmiş. Çox kişilərin cibinin bərəkəti belə yerlərdə havaya sovrulurmuş. Olan-qalanını “vurmağa” verən, qiymətli

əşyalarını içkiyə dəyişən ağıldanseyrəklər də az olmayıb. O vaxt (XVIII, XVIII, XIX əsrlər) içki ilə dəyişdirilə bilən ən qiymətli əşya xaç sayılmış. Xaçın əvəzinə daha çox içki almaq, daha çox kef görmək olurmuş. Əşyalarını içkiyə dəyişənlər səhər ayılarda təzədən üz tuturlmış axşam yeyib-içdikləri meyxanalara və başlayırmışlar dünən verdiklərini geri qaytarmaq üçün höcətləşməyə. Ancaq itirdiyini geri qaytarmaq elə də asan başa gələn məsələ deyilmiş, ona görə də vaxt-bivaxt, belə yerlərdə mübahisə edənlərin birinin sözü o birinin boğazından keçməz və nəticədə qan su yerinə axarmış, bəxti kəc gətirənlər bəzən kiminsə əlində qalarmış. O zamandan bu xaç məsələsi ilə bağlı ruslar arasında zərb-məsəl də yaranıb. Həmin yadigar fikri bu gün də səhərəcən uzanan məclislərdə insanlara müdrik bir kəlam kimi xatırladırlar: “Xaça qədər içmək”. Ümumiyyətlə, xaçı itirmək, onu nə iləsə dəyişmək xristian dünyasında böyük rüvvayçılıq, üzüqaralıq sayılır.

Qiyam

Dünya insan oğlunu həmişə savaşla bəsleyib, ona görə də bəşərin “möhənət divanı”nda mürəkkəbdən çox, qan izləri var. Sanki hansısa gözögötürməz qüvvə sağlam, salamat, dinc yaşamağın feyzini, ləzzətini Adəm oğlundan əsirgəyib ki, insanların həyatı zəhərə dönsün. Bu qan-qadali günlərə içki də səbəb olub; insan övladı içkiyə görə də silaha “qurşanıb”: 1648-ci ildə vergilər yüksək, çörək şərabının qiyməti baha olduğundan Rusiyada İcki Qiyamı qalxıb. Üsyan çar Aleksey Mixailoviçin ordusu tərəfindən amansızlıqla yatırılıb, xeyli insan həyatını itirib, nə qədər adam içkinin zavalına gəlib. Qiyamdan sonra meyxanalarda artıq çörək araqını yeməklə verməyə başlayıblar. Kazan meyxanalarında içki ilə daha çox ətli yeməklər verilirmiş və yemək gətiriləndən sonra isə qahaqulu, hirrəxana məclislər bir az da uzanırmış. Ancaq “dövlət baba” öz bildiyini yeritməkdən də qalmırıb və Rusiyada arpadan hazırlanan araqların istehsalı hər keçən gün məhdudlaşdırılmışdır.

Kəndlilər

"Bircə ölümə çarə yoxdur" deyirlər, yerdə qalan hansı iş axsayırsa, insan bir çarə fikirləşib tapır və özünü düşdüyü çətinlik burulğanından, müşküllük buxovundan çıxarıb gec-tez arzusuna çatır. Rusiya hər nə qədər soyuq ölkə olsa da, insanların üzündən daim günəş həsrəti oxunsa da, burada həmişə soyuq içkilərə meyill olub. Çünkü içki nə qədər soyuqdursa, deməli, bir o qədər təşnəsöndürən, ürəksərinlədəndir.

Yay aylarında hələ soyuducunun olmadığı, yemək-içməyin torpaqda, soyuq yerdə, daldə otaqlarda saxlandığı çäglarda kəndlilər araqları çaylarda düzəltdikləri xüsusi yerlərdə soyudar, qışda isə qara basdırırlarmış.

Alkoqol satmağın qadağan olduğu vaxtlarda ucqar mehmanxanalar içki içmək üçün yeganə ünvan idi. Kəndlilər hazırladıqları cecə arağına ara küçələrdə, yaxud yol ayrıclarında əlaltından satırmışlar ki, səfər adamlarından pul qazana bilsinlər. Bu yolla qazandıqları pullarla onlar gündəlik dolanışqlarını təmin

edir, başlarını girləyirlərmiş. Uzaq səfərlərə çıxanlar üçün soyuğa dözümlülüyü artırmağın bir yolu da yaxşıca "vurmaq" və "kəmərin altını bərkitmək" dən keçirmiş. Beləcə, həmin xəlvət araqsatanlar özlərinə dam kimi bir yer qaraldıb yavaş-yavaş meyxanaçılara çevrilirdilər. Yolu buralardan düşən tacirlər, mehmanxanaların şəhərlərdə - uzaqda olduğunu düşünən ayrı-ayrı adamlar bu araqlardan nuş etməli olurdular. Ukraynada, Belorusda belə kiçik meyxanalara "Korçma" deyirlərmiş.

Çar otağı

Vaxt-bivaxt, hökmdarlarla, şahlarla, rəhbərlərlə bağlı bir ifadə ürəyimdə hərlənir, fikrimi işgal edir: "filan şahin dövründə", "filan hökmdarın vaxtında" və s. Bu ifadələr ilk baxışdan sadə görünür, sual doğurmur, eşidəndə elə bilirsən ki, söhbət hansıa hökmdarın, şahın, çarın hakimiyyətdə olduğu, qılıncının dalı-qabağı kəsən illərdən gedir. Fəqət o "filankəsin vaxtı" "filan hökmdarın dövrü" ifadələrinin dərin qatında onların vaxta

müdaxilələri, zamanı istədikləri səmtə çəkməkləri, hökmləri ilə tarixi dəyişmələri dayanır. Bu ifadələrlə hökmədarlar həm də "vaxtın yiyəsi", "sahib-i-zaman" kimi təqdim olunurlar. "I Pyotrun dövründə..."

Muzeyin göz oxşayan, zövq aşılıyan yerlərindən biri də Çar otağıdır. I Pyotr fransız mədəniyyətindən təsirlənərək öz ətrafında aristokrat ordusu yaradıbmış. Çarın sayılıb-seçilən, hörmət minbərindən xitab edən adamlara - çoxları kimi - maraqlı böyük imiş və onlarla vaxt keçirməkdən böyük həzz alırmış. Bu qrupda təmsil olunanlara xüsusi məclislərdə ayrıca çörək şərabı və cürbəcür ləzzətli araqlar payланarmış. O dövrün məclislərindən günümüzə yadigar qalan əşyalardan biri də "cərimə qədəhi"dir. Məclisə gec gələnləri, qonaqların gözünü yolda qoyanları cəzalandırmaq üçün iri qədəhə araq süzüb gecikmiş qonağa ikram edərlərmiş. Hansısa səbəbdən məclisə gecikən şəxs zor-xoş o "cərimə qədəhi"ni sonacan və birnəfəsə nuş etməli imiş. Özü də bu cəza tərəf tanımazmış: həm qadınlar, həm də kişilərə şamil edilərmiş və birmənalı olaraq bu məsələdə çar lap gözünün işığına qarşı da güzəstsiz imiş. Eyni zamanda

onu da deyək ki, xaraktercə, verdiyi qərarları ilə tarixin yaddaşına ziddiyətli şəxsiyyət kimi hopmuş I Pyotrun çox içən adamlardan zəhləsi gedərmiş, belələrini görməyə gözü yox imiş.

Ümumiyyətlə isə, Çar içki düşkünləri ilə mübarizə aparmaq, onların dizini yerə gətirmək üçün çox tədbirlər tökübmüş. Belə qabaqlayıcı tədbirlərdən biri də həddən artıq içənin boynuna medal asılması ilə bağlı imiş. O, 1714-cü ildə qanun imzalayır ki, çox içən adamların boynundan medal asılsın və deyilənə görə, ən böyük, ən ağır medalın çəkisi də 7 kq imiş. Ancaq tarixin əksər mərhələlərində olduğu kimi, bu qanunun da ağırlığı altında əzilənlər çox vaxt elə kasibkusub, kimsəsiz, "əlsiz-ayaqsızlar" idi. Yıxlanaican içən aristokratlar pul basıb, yaxud adam təpib ağır medallar taxmaqdən, rüsvaylıqdan canlarını qurtara bilmişlər, ancaq əlini həmişə boş cibinə salan, fağır, zəlil gündündə yaşayan, bircə boğazını yaşlayanda həyat balaca üzlərinə gülən kasib kəndlilərə isə bu əmrə boyun əyməkdən, ayaq uydurmaqdən başqa çarə qalmırmış. Nəticədə "medallı biabırçılar" daha çox kasıblar arasından "seçilmiş..."

Yekaterinanın vaxtı

Yekaterinanın hakimiyyət illərində isə içki sarıdan zəmanənin üzü yaxşılığa doğru dəyişib. O, zadəganlar üçün hər cür şərait, genbol imkan yaradıbmış. O illərdə əli-qolu açılan, imkanları genişlənən, ballar təşkil edən, şəxsi teatrlar açan zadəganlar Allahın hər verən gününü kef-damaqda keçirirmişlər. Həmin dönəm cecə araqları hazırlanmasında çicəklənmə dövrü kimi tarixdə qalıb. Hərə həyətində bir aparat düzəldib araq çəkirmiş. Arağın hazırlanma prosesində ən yaxşı, dəymış, sulu meyvələr, təravətlə ədvalardan istifadə olunur, hətta bəzi zadəganlar çatışmayan şeyləri uzaq xarici ölkələrdən sifariş edirlərmiş. Ancaq onu da demək lazımdır ki, Rusiyada heç vaxt insanlar həmin dövrdəki qədər təmiz, keyfiyyətli araq içməyiblər. Hətta bəzi pulunu xərcləməyə yer tapmayan, əli yaxşı gətirən aristokratlar xüsusi içki reseptləri hazırlamaq üçün məşhur kimyaçıları malikanələrinə dəvət edərlərmiş. Özü də o reseptlər ailə sirri sayılarmış və həmin içkilərin reseptlərini ailə üzvləri heç kəsə deməz, yalnız özləri üçün “ələdüşməz nemət”lər hazırlayarmışlar.

Hətta bir sıra zadəganlar kasib insanların içdiyi araqlardan içməmək üçün, həm də seçilmək naminə xüsusi araqlar hazırlatdırılmış. Həmin məxsusi reseptlər bu gün də içki hazırlayanlar üçün sırlı qalır, hətta ayrı-ayrı mənbələri araşdırıb onları əldə etməyə çalışırlar.

İçki şüşələri

Muzeydə diqqətimi çəkən əşyalardan biri də o dövrün içki şüşələri oldu. Həmin dövrlərdə (XVII-XIX əsrlər) şüşə o qədər də asan təqdim olunan bir şey deyilmiş. Hər ailə imkan edib şüşə ala bilmirmiş və o çağın insanları şüşədə araq içənlərə qibtə ilə baxırlarmış. Zadəganlar, imkanlı adamlar hazırlatdıqları şüşələrin üstünə xüsusi nişan döydürümüşlər ki, başqaları, onun saxtasını, oxşarını hazırlatdırıb bilməsinlər. Belə şüşələrdəki araqı zadəganlar öz ailələri, əziz qonaqları və əlbəttə ki, hakim təbəqəyə hədiyyə etmək üçün hazırlatdırırdılar.

Deyilənlərə görə, Yekaterina sarayda araq hazırlama prosesinə şəxsən özü nəzarət edər, bu “məsuliyyətli işi” heç kəsə etibar etməzmiş. Tarixi mənbələrə görə, hər il Yekaterinanın sarayında bir neçə min litr araq hazırlanmış. Rəhbər çalışarmış ki, araq çox keyfiyyətli olsun, içənləri haldan salmasın, baş ağrısı verməsin. Yekaterina da I Pyotr kimi çox içən deyilmiş, səxavət kisəsinin ağızı həmişə açıq olan rəhbər, bu araqların çoxunu müxtəlif vəzifeli adamlara, xüsusən xarici səfirlərə hədiyyə edirmiş. Sarayda bu cür araqları hazırlayan peşəkar qrup da formalasılmış.

Həmin dönəmdə Rusiyada adı dillərə düşmüş üç növ araq olub: Yusupov, Kurakin və Dmitri araqları. Ali məclisləri məhz bu araqlar bəzəyərmiş, o dövrün qiymətləri ilə tutuşduranda, o qədər də ucuz olmayan bu içkiləri almağa hər adamın pulu yetməzmiş.

O vaxtlar xalq arasında cirə arağı çox məşhurmış. Cirə arağının resepti çoxlarına bəlli imiş. Rusiyada indi də belə araqlar hazırlanır. Bu araq növü hazırda müxtəlif ölkələrdə, xüsusən Balkan yarımadasındaki xalqlar tərəfindən çox sevilir.

Para, para, para...

Muzeydə müxtəlif sikkələr, markalar, əsginaslar da var, onlar şüşə şkaflarda saxlanılır. Bu eksponatlar içki almağın, araq pul xərcləməyin, cibin bərəkatını boğaz yaşlamağa sovurmağın simvolu kimi diqqət çəksə də, hər halda, keçmişlə günümüzü bağlayan tarixi əşyalar kimi də maraq doğurur. Kağız pullar müxtəlif əsrlərə aiddir, çoxunun da üstünə şəffaf üzük çəkilib ki, ziyanətçilər əlinə götürüb baxanda əzməsinlər. Muzeydə Pyotrun, Yekaterinanın dövründən qalma, habelə SSRİ zamanında dövriyyədə olmuş pullar da nümayiş etdirilir. O vaxtin pullarından biri də “Pyotr sikkələri”dir. Gid xanım tarixə gözəl bələd olduğundan heç bir əşya haqqında ötəri, başdansovdu yanaşmır. O nağıl eləyir ki, bu sikkələrə xalq arasında “Oğru sikkələri” deyərmişlər, sikkələrin bu adla məshhurlaşması isə bihudə deyil. Deməli, aristokratlar gecədən sübh çağınacan “çörək

arağı"ndan, cürbəcür içkilərdən gillədəndən sonra möhkəm dəmləşir, aralarında özündən gedən, başı gicəllənən, qaytaran, stulda mürgüləyən, yatanlar da az olmurmuş. Mədələri tutana, halları qarışana qədər "vurandan" sonra oğrular onların yanını kəsdirib ciblərdən sikkələri bala-bala çırılışdırmışlar. Sərxoşlar gedib evlərinə çatanda, əksərən isə səhər açılanda ciblərdən siçanlar oynadığını - soyulduqlarını anlayıb üz tutarmışlar axşam şərab içdikləri yerlərə ki, ötən günün haqq-hesabını çəksinlər. Fəqət "it də getdi, ip də" sərxoşların qaçılmaz aqibəti idi deyə, uzun çək-çevirdən sonra əl-ayağa düşməklərinin əbəsliyini anlayıb əlləri ətəklərindən uzun qayıdarmışlar evlərinə. Necə deyərlər, oğrudan Allah heç verdiyi canı ala bilmir...

Dərman

Muzeydə çoxlu mis sikkələr görürük, onlar XVII, XVIII, XIX əsrlərin yadigarlarıdır. Mis sikkələr yalnız içkiyə xərcləndiyinə görə deyil, başqa bir səbəbdən də bu muzeylə, keçən

əsrlərin tarixi ilə bağlı eksponatlardır. Ötən əsrlərdə mis sikkələr həm də "məlhəm" kimi istifadə edilirmiş. Deməli, şidirgi məclislərdə, "vurhavur vaxtı" təbii ki, içənlərdən birinin dediyi o birinin boğazından asanca keçməzmiş, nəticədə bir-birinə söz atan, bir-birini sancan adamlar axırdı əlbəyaxa olarmışlar. Yumruqtəpik davaları qızışanda, burnun qanı ağızın-kına qarışanda kimsə-kimsəni tanımadzmış: stolu çevirən kim, qab-qacaq qıran kim, içki yesiklərini aşiran kim... Bir sözlə, it yiyyəsini tanımadığı belə qovğalı axşamlarda al qanına boyananlar, çırplılanlar əzilmiş, göyərmiş yerlərinə iki qəpiklik mis "Pyotr sikkələri"ndən qoyarmışlar ki, həmin yer daha tez sağalsın.

Kazaklar

Muzeyi gəzdikcə şkaflarda, yesiklərdə, stolların üzərinə qoyulmuş içki şüşələri diqqətimi çəkir. Boş şüşələrin ifadə etdiyi kədər isə adamın ürəyini bir ayrı cür sıyrır - insanın xəyallarını bələd olmadığı, təsəvvüründə canlandırdığı keçmiş işgal edir. Tarixin əli toxunmuş heç nə ifadəsiz, yekməna

deyil. Gördüklərimdən gəldiyim qənaət budur ki, qədim şüşələr olduqca möhkəm imiş, başından qaldırıb yerə bərk çırpmasan, hələm-hələm sınmazmışlar. Həm də şüşələr birdəfəlik istifadə üçün nəzərə tutulmadığından möhkəm düzəldilirmiş. Burada "Smirnovka", "Şustovskaya vodka" şüşələri görkəminə görə digərlərindən seçilirlər. Araq düzəltmək məsələsində kazakların da adları bu işin ustaları cərgəsində çəkilir. Sadəcə, kazakların düzəltdiyi qədəhlərin ölçüsü başqa xalqların hazırladıqlarına baxanda daha kiçik imiş və məclis əhli belə balaca qədəhdə içməyi zülm hesab edirmiş. Ancaq bu qədəhlə də çox içmək mümkün olmuş - təki şüşələr dolu olaydı...

Hökumətlə hökumətlik etmək...

Sovet hökumətinin qurulduğu ilk illərdə, siyasi rejimin qan-qan dediyi çağlarda insanların vəziyyəti son dərəcədə ağır imiş. Rahat, doyunca içmək, könlünü açmaq hər adama nəsib olmurmuş. Kəndlilərin vəziyyəti isə lap ağır imiş, çünki onların yiğdiqları sərvət, məhsullar əllərindən alınıb hökumətə bağışlanırmış. Fəqir kəndlilər məhsullarını heç yanda gizlədə bilmirmiş, çünki yerin deşiyindən də olsa kəndlilərin əllərindəkini məmurlar axtarıb-arayıb tapırmış. Dövlətdən nəsə gizlətməyin cəzası isə çox ağır imiş - bu cür iş görənləri əliyəri, oğru sayır, bəzən məhkəməsiz-filan tutulduğu yerdəcə güllələyirmişlər. Ona görə də kəndlilər məhsullarını çuvala yiğib gizlətməkdənsə ondan araq çəkməyi üstün tuturmuşlar. Həm də məhsulları gizlətmək, yaxud orda-burda çürüt-məkdənsə onları çəkib araq kimi satmaq daha ağıllı variant, tədbirli üsul imiş. Həmin illərdə araqın qiyməti kəllə-çarxa qalxıbmış, içki od qiymətinə imiş. Çünki camaat əlində olan içkini belə, arxayınca sata bilmir, insanlar Sovet hökumətinin divan-məhkəməsindən çəkinmişlər. Ancaq yoxa lənət, hər halda kəndlilərin satdıqları içkilərin gəliri paltar, ərzaq almağa çatır, onlar çətin, qorxulu illərdə bu zəhrimarın hesabına birtəhər dolana bilirlərmiş.

20-30-cu illər

XX əsrin əvvəllərində zamanla bahəm, insanların güzəranı, yaşayışı da günbəgün dəyişirdi, başqalaşırıldı. Dəyişən, yenilənən həyatın isə öz diktəli, danışıqsız qəbul edilən qanunları vardı, ancaq bununla yanaşı, ötən əsrlərə nisbətdə vaxtin özündə də bir nəfəsgenliyi, asudəlik hiss olunurdu. Hələ yeni hökumət hər yerdə dayaqlarını arzuladığı səviyyədə möhkəmlətməmişdi və bu da insanların yaşayışının, gündəlik həyatının hər üzündə, hər yönündə özünü göstərirdi. Şəhərlərdəki restoranlar, aşxanalar, meyxanalar gün-gündən artırdı. O dövrdə musiqili şüşələrdə, qraflınlarda araq saxlamaq da bir dəbə çevrilibmiş. Məclisdə qrafin qaldırılan kimi o saat başlayırdı musiqi səslənməyə. Hansı masada çox musiqi səslənsə, bəlli olurmuş ki, orda daha çox araq içilir. Aşxananın, restoranın yiyəsi də hərdən-hərdən o masalara yaxınlaşarmış ki, məclis əhli hədd duyğusunu itirməsin, özlərini bir balaca yiğişdirsinər - axı bu günün sabahı da var...

Bu cür musiqili şüşələr bəzi evlərdə də varmış. Kimsə evdə hamı yatandan sonra araq içirdisə, qrafindən, şüşədən eşidilən musiqi digər otaqlarda yatanların şirin yuxusuna haram qatırmış. Eyni zamanda bu musiqili şüşələr sayəsində evdə heç kəs bir-birindən xəbərsiz içə bilmirmiş.

Muzeydə Yeseninin də şəklini görürük, ziyanətçilərə həmin bölmədə Yeseninin içki iştahası, yeyib-içmək həvəsi "yenə də burada içib, dalaşır, ağlayırlar..." misrasının tarixçəsi barədə məlumat verirlər.

Mühəribə illəri

Muzeydə İkinci Dünya müharibəsini simvolizə edən maraqlı eksponatlar da az deyil. 1941-45-ci illərin amansız günlərində içki həm ön cəbhədə vuruşan, can qoyanların içini, "ruhunu" qızışdırır, həm də arxa cəbhədə ürəklərə bir toxraqlıq, aram gətirilmiş. Stalinin əsgərlər üçün ayırdığı "Narkomov yüz-qramlıqları" da o dövrdən qalan yadigarlar-

dandır. Müharibədən sonrakı illərdə isə Stalinin də "üzü dəyişib" və o, alkoqolizmlə mübarizəni gücləndirmək üçün müxtəlif yollara əl atmış...

Xruşşovun dövrü

Bu elə bir dövr imiş ki, sakitlik, dinclik, rahatlıq əvvəlki illərlə müqayisədə gün-gündən artırmış, spirtli içkilərin satışında da bir maneq yox imiş, "Stoliçnaya" arağı, demək olar, hər yanda tapılmış. O vaxtı bu arağın qiyməti 3 rubla imiş. 3-4 nəfər əllərini səxavət kisələrinə salıb atışanda hərədə ən azı artıq bir manat tapılır və o pullar içki ilə bərabər, məzəyə də bəs edilmiş...

Qorbaçovun zamanında

İçki hazırlanma texnologiyasında bu dövr də daha böyük imkanlar yaranıbmış, amma təəssüf ki, Qorbaçovun vaxtında üzümlüklər dağıdıldı, əkən, başa gətirənlərin üzərində nəzarət olmadığına görə tənəklər qurudu. O dönəmdə 10 il sonrakın da içkilərini düzəltməyə hazır, otaqları etiketlərlə ləbaləb olan şərab zavodlarının qapısına qifil vuruldu...

Ümumi ab-hava

Bu muzey Rusyanın, Tatarstanın mədəniyyəti, tarixi üçün olduqca böyük əhəmiyyətə malikdir. 3-4 arakəsmə keçidləri ilə bir-birinə "bağlanan" və tarixin ayrı-ayrı dövrlərini əks etdirən bu muzeydə, güman ki, çox şey keçmişdəkinin əсли, eynisi deyil, fəqət onların vasitəsi ilə də ötən əsrlərə səyahət etmək olur. Xüsusən araq çəkmək üçün cihazlar, çörək kürələri, ötən üç əsrə aid silahlar, məişət əşyaları, geyimlər, bakallar, yəhərlər, qrammafondalar, vallar, stol-stullar, içki yesikləri, araq markaları nümunələri, saralmış fotolar, dövrəsi oraq və çəkicə "haşıyələnmiş" Lenin heykeli, gecə lampaları, içki yiğilan qutular, telefon və s. ilə ötən əsrlərin nəfəsini duymaqla, təsəvvüründə o çağların sakininə çevrilə bilirsən...

Elə qapıdan çıxırdıq ki...

Elə qapıdan çıxıb bu gözəl muzeyi tərk etmək istəyirdik ki, birdən gid xanım bizi yolumuzdan elədi. Muzey haqqında aldığım nəşrin – Yuri Kuriqlovun "Он самогон" kitabının müəllif tərəfindən imzalanacağı xəbərini verdi. Sən demə, müəllif təsadüfən gəlibmiş, burdaymış. O, bizə kitab barədə məlumat verəndən sonra avtoqraf yazdı, bundan başqa, kitaba bir möhür də vurdu. Sağollaşıb qapıdan çıxırdıq ki, bu dəfə də Yuri Kuriqlov özü bizi çağırıldı. Plastmas 25 qramlıqda (xüsusi, qəribə bir qabdır, ağızı açılıb-bağlanır) 75 qraduslu çəkilmə arağı ikram elədi. Dediyinə görə, bu nemət muzeyə təşrif buyuran ən əziz-xələf qonaqlara verilir. O qradusda arağın acılığından xəbərdar olan muzeydə çalışan qızlar isə sanki az sonra zəhər içəcəyəmmiş kimi mənə mərhəmətlə baxdılar. Mən isə ikramdan məmənun halda kapron qədəhi başıma çəkdim. Nə gizlədim, ürəyimə bir sərinlik, boğazımısa od-alov yayıldı. Təbii ki, icazəsini alandan sonra muzeydən yadigar kimi içki ikram edilən kapron qədəhi özümlə götürdüm...

Şəfəq SAHİBLİ

Sas

(poema)

proloq

Aprelin dördü təqvimdən
qeyrət ətritək
səpildi
topraq yarasına.
Vətən el-el,
oba-oba kökləndi
Qələbə havasına.

Yazağzı
kirpik-kirpik qaçdı
torpağın
yamyaşıl yuxusu.
Səngər-səngər
çiçəklədi
ürəklərdə
Zəfər qoxusu.

Dirsəklənib "Lələtəpə"sinə
Vətən özü verdi
hükum əmrini.
Yurdun ərən oğulları
səngər-səngər
soyunub torpağı
öz ciyində daşdı
öz qəbrini.

Qeyrət
ana laylasıtək öpdü
oğulların alnından,
Ana torpaq
səngər-səngər gülümsədi
şəhid qanından.

***

Yaz günüydü....
İgidlərin nərəsindən
yağıların
ön səfləri yırtılırdı.
Düşmən geri atılırdı....

Döyüşçü dost!
Bu sənin yanmış həyətin,
bu da sənin
yanmış evin.
Ağrı dolu bir heyrətə,
dərd-qəm dolu həqiqətə
bir an sevin.

O çəpərə ilişib
yaylıq kimi yellənir
uşaqlığının
yanmış gülüşü.
Bu həyətdə, bu evdə
yaşayan
xatırələrin üstünə
mərmilərin, qəlpələrin
kölgəsi düşüb.

Ürək çatdadır
qaralmış divarların
şəhid libası.
Bu yanmış divarlardan
yetim-yetim boylanır
ana layası.

Bu yanmış evin
qara sükutundan
uşaqlıq xatırələri
özünü asıb.

Düşmən nəfəsi
soldurub
bu divarların
doğmalığını.
Bu yanmış evə,
qaralmış ocağa
şəhid arzuların
ahı sıginıb.

Döyüşçü dost!
Bir an sevin
düşmənlərin acığına.
Sevincini
ovuc-ovuc səp
üşüyən ata ocağına.

Üzünü sürt
doğma evin
torpağına,
daşına.
Əlini sürt
burda sənsiz
keçən ömrün
baharına,
payızına,
qışına.

Döyüşçü dost!
Bir an sevin,
sevincini səp bu kəndin
yetim körpələrinin
itkin təbəssümünə.
Sevincindən
bir heykəl qur
Bu millətin əyilməyən
vüqarına, dözümünə.

Qələbə müjdəli
gündərin
yaxasına sər,
ovundur içindəki
acını, ağrını.

Qaldır, a qardaş, qaldır,
Xankəndində, Şuşada
Baş Komandanın əzmiylə
Qələbə bayrağını.

***

Yaz günüydü.
Yurdun bir göy çəmənində
bir döyüşü dincəlirdi.
Onun məğrur görkəmindən
Qələbə ətri gəlirdi.

Silahını
qopuz kimi
basıb bağrina,
ürəyini
misra-misra
köçürürdü
göyün göy varağına:

Şəhid sevgisinin ətrini alıb,
Diz çöküb torpağı yalayır bu yaz.
Qanlı köynəyini sərib çəmənə,
Qaragöz lalələr ağlayır bu yaz.

Kövrəlir içində çicəklər, otlar.
Ahımı bağrina basıb buludlar.
Yuxumda kişnayır yiyyəsiz atlar,
Sönmüş yaddasımı qalayır bu yaz.

Dərdə xəbər verin ömrün yazından,
“Dilqəmi” göyərir Şəmşir sazından.
Yetim ömürlərin qəm bacasından
Yaşıl xurcunuunu sallayır bu yaz.

Yaz günüydü...
Döyüslərdə ər oğullar
Səngər-səngər göyərirdi.
Şəhid-şəhid ömürlərin
salamına
yer gəlirdi,
göy gəlirdi.
Baxib oğul qeyrətinə
sevincindən
yurd yaddası
çiçək-ciçək
kövrəlirdi.

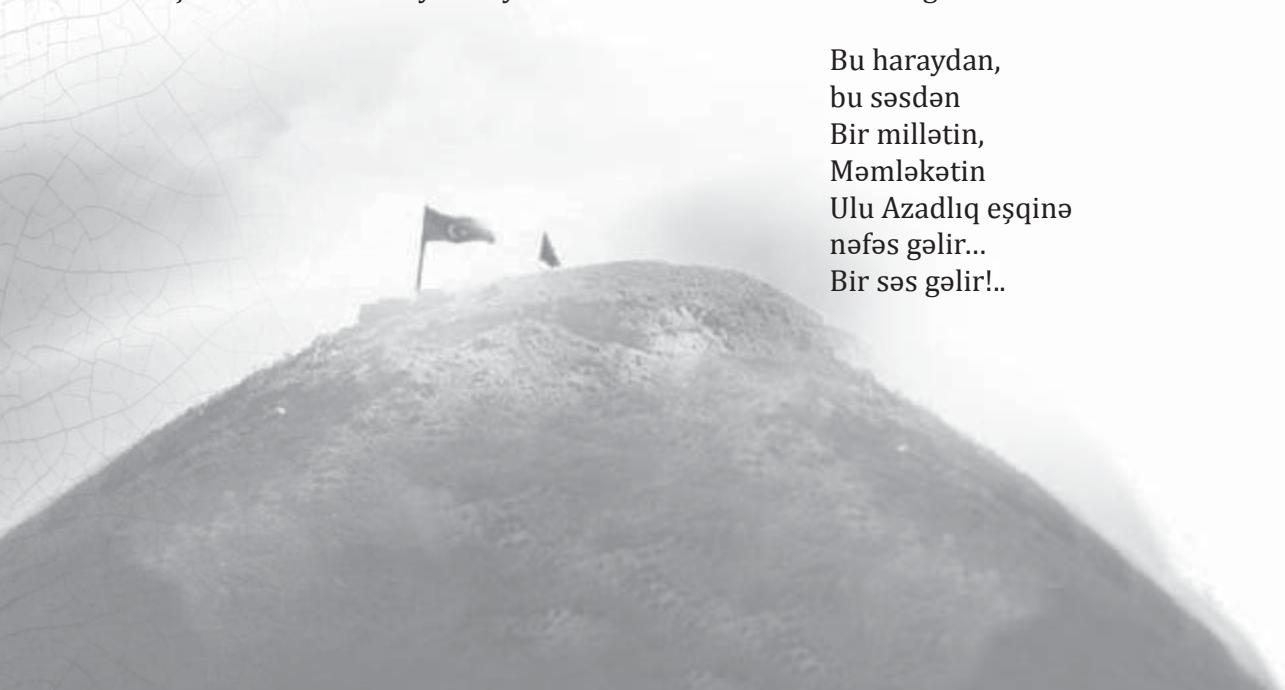
Yaz günüydü...
Çiçəklərin naz günüydü.
Ulu “Ruhani” üstündə
köklənmiş bir
saz günüydü.

Yenə “İsa bulağın” da
Natəvanın, Vaqifin
Söz günüydü;
Bu yaz günü
Yurd uğrunda
Şəhidlərin öz günüydü.

epiloq

Hər yaz günü
üzünü
bulud öpən dağlardan,
mamır basmış
qayalardan
bir səs gəlir.

Bu haraydan,
bu səsdən
Bir millətin,
Məmləkətin
Ulu Azadlıq eşqinə
nəfəs gəlir...
Bir səs gəlir!..

Fazil SƏNAN

Məzir qılısu

Son zamanlar Bilman müəllimin kefi ala buludda sərçə ovlayırdı. Çəkələk xanımı müavin vəzifəsinə təyin etmişdi və tapşırılmışdı ki, məktəbin «maliyyə» işlərinə özün nəzarət edərsən.

Kişi həmin gündən, demək olar ki, əməlli-başlı ağ günə çıxmışdı. Gündə bir-iki saat dərsini deyib girirdi kabinetə, əyləşirdi kompüterin qarşısında.

Çəkələk xanım da tənəffüsən-tənəffüsə dəhlizləri hərlənir, müəllimlərin dərsə getməyinə nəzarət edir, ara sakitləşəndə otağa qayıdırırdı. Təzə dəmlədiyi çaydan fincana sözüb Bilman müəllimə aparırdı:

– Bilman müəllim, bir çay için. Səhərdən işləyirsiz. Bu şokoladla içün. Dünən almışam. Elə qəşəngdir... – Çəkələk xanım müxtəlif cəşidli şokoladlarla dolu vazı stolun üstünə, fincanın yanına qoyurdu.

– Çox sağ ol, müəllimə, – Bilman müəllim şokoladlardan birini götürüb soyub ağızına qoyurdu. Çaydan bir-iki qurtum içib: – Bəhbəh! Çay da yaxşıdı, şokolad da. Əziyyət çəkmisən, – deyirdi. Əlini keçəl başına çəkib kresloya yayxanırdı.

– Heç bir əziyyəti yoxdur. Günortaya beçə bişirib gətirmişəm.

– Bu olmadı. Hər gün mənim üçün yemək gətirirsən. Xəcalət verirsiniz, vallah.

– Nə xəcalət?! Uzaqdan gəlirsiniz. Ac qalmayacaqsız ha.

– Çox sağ ol, müəllimə.

– Günorta bir loxma çörək yemək üçün bir elə yolu basa-basa evə gedəcəksiz? Bəs bizim mərifətimizə, qanacağımıza nə gəlib? Xahiş edirəm, bir də bu barədə danışmayın. – Çəkələk xanım özünü incik kimi göstərirdi.

- Yaxşı, yaxşı inciməyin. Bir daha bu barədə danışmaram.

- Bu, başqa məsələ, - Çəkələk xanım bozarmış dodaqlarında, qurumuş sifətində güclə seziləcək bir təbəssüm firladaraq divardakı saata baxırdı. "Zəngin vaxtıdır" deyib kabinetdən çıxırdı.

* * *

Çəkələk müəllimə yayı, qışı məktəbə çəkələklə gələrdi. Ata-anası qoyduğu ad çıxdan unudulmuşdu. Məktəbə gələn direktora yalıqlanmaqla, qayruq bulamaqla savadsızlığını məharətlə gizlədərək uzun illər idi ki, müəllim işləyirdi. Həyasızlığına görə məktəbdə hamı ondan çəkinirdi. Fərasətli direktor kollektivi dişinə vurandan sonra Çəkələk xanımı "xüsusi qayğı" göstərməyə başlayırdı. Göstərilən qayğının müqabilində Çəkələk xanım direktorun kollektivdə eşidən qulağıydı, vuran əliydi. Kreslosunun müdafiəcisiydi. Kollektivdə bir adam Çəkələk müəllimənin qorxusundan direktorun arxasınca dodağını tərpədə bilməzdi.

* * *

Hər ayın başında Çəkələk xanım əlində siyahı bir-bir siniflərin qapısını döyürdü. Bilman müəllimin gələn yoxlamalara çıxan xərcini müəllimlərin cibindən çıxardırdı. Sonra qürrələnə-qürrələnə özünü kabinetə salır, cibindəki pulu stolun üstünə tökürdü. Siyahını çıxardıb şəstlə oxuyurdu:

- Bilman müəllim, bircə o iki nəfərdən savayı heç kim qalmadı. Meyitlərini gördüyüüm o ər-arvad. Onlara da sözümüz eşitdirdim. Dedim ki, çox adamın adı qulağına dəyibdi. Elə şey yoxdu. Onun-bunun kölgəsində az gizlənsinlər. Ayda bir ətək müftə pul alırlar. Hamı nətəri, onlar da elə. Qaşı-gözü qara deyillər. Elə eləməsinlər ki, abırlarını ətəklərinə büküm.

- Yaxşı demisən, lap əlinin içindən gəlib. Onlar hələ bir işə kömək etməyiblər, - Bilman razılıqla gülümsünürdü.

* * *

Qışın oğlan çağrı idi. Qəflətən Bilman müəllimi rayona çağırıldılar. Dərs qurtarana yaxın rayondan qayıdan Bilman müəllim katibənin yanında əyləşmiş Çəkələk xanımı başı ilə salam verib kabinetə keçdi. Elektrik sobasını cərəyanə birləşdirib əllərini hovxurmağa başladı. Bu zaman qapı açıldı. Çəkələk xanım içəri daxil olub qapını örtdü.

- Deyəsən, yaman üzümüsünüz. Bu dəqiqə sizə bir yaxşı çay dəmləyim, içib qızışarsınız. Ürəyim qırıldı siz gələnə kimi. Nəyə çağırmışdır?

- Heç, elə-belə. - Bilman müəllim sualdan yayınmaq istəsə də, Çəkələk xanım əl çəkmədi.

- Bu qarda, yaşıda boş seydən ötəri adamı çağırmazlardır. Sirr deyilsə, bilmək olmaz, nə üçün çağırmışdır?

Buğlanan pürrəngi çaydan bir stəkan içib özünə gələn Bilman müəllim:

- Yenə yazıblar.

- Kim yazıb?

- Bilmirsən?! Kim olacaq? Naznaz.

- Nə yazıb? - Çəkələk müəllimə əsəbi halda soruşdu.

- Həmişəki kimi, direktor satıb yeyib, dərslər keçilmir. Tapdıq müəllim işə gəlmir, Firdovsi müəllimin, Cəmilə müəllimin diplomları saxtadır, Çəkələk müəllimin təqaüd yaşı çıxdan keçməsinə baxmayaraq, direktor hələ də onu işlədir, nə bilim, belə də... Ağlına gələni, gözünə görünəni yazıb.

Öz adını eşidən Çəkələyi sanki ilan vurdu.

- Yaxşı, sabah onun cavabını elə verim ki, ömürlük ona dərs olsun.

- Əsəbiləşməyin, Çəkələk xanım. Nə qədər yazsa da, heç bir şey eliyə bilməyəcək. Gəlib gedəni yola salmaqdan bezirəm. Nə xeyri var. Desən də, bir cəhdələ altından çıxacaq. Havayı yerə ona buqələmun adı qoymayıblar ki!

- O nədi elə Bilman müəllim? - Çəkələk xanım soruşdu.

- Buqələmun kiçik heyvandır. Hansı mühitə düşürsə, o saat həmin mühitə uyğun rəngini dəyişir. Naznaz da buqələmun kimi tez-

tez rəngini dəyişir. Elə olmur ki, onu taniyasan?

- Bilman müəllim, səhər ona öz yerini göstərərəm.

- Nə desən də, xeyri yoxdur. Eşitmış olarsan, atalar deyib ki, qozbeli qəbir düzəldər.

- Qəbir lazımlı deyil, onun qozbelini mən düzəldərəm, - deyə Çəkələk xanım özündən razı halda qapıdan çıxdı.

* * *

Bütün gecəni çimir edə bilmədi. Naznazə nə deyəcəyini götür-qoy etdi. Səhər açılar-açılmaz əl-üzünü yudu. Bir stəkan çay içib yola düzəldi. Müəllimlər otağına daxil olanda gördü ki, heç kim yoxdu. Divardan asılmış saata baxdı. Dərsin başlanmasına yarım saatdan artıq vaxt var idi. Əsəbilikdən içini gəmirən Çəkələk müəllimə dərs cədvəlinə baxdı. Naznaz müəllimin dərsi üçüncü saat idi. «Üçüncü saat yaxşıdı. Müəllimlərin gur olan vaxtıdır. Ona elə toy tutum ki, dədəsinin toyu da yadına düşsün» fikri ilə dəhlizə çıxdı. Səs salan uşaqlara təpindi.

Zəng vuruldu. İkinci saatdan çıxan müəllimlər, müəllimlər otağında əyləşib zəngin içəri vurulmasını gözləyirdilər. Qapıdan içəri girən Çəkələk müəllimə pəncərənin önündə əyləşmiş Naznazın qarşısında dayandı. Gözlənilmədən yumdu gözünü, açdı ağızını:

- Az, bəs deyil, bu mundarlığından əl çəksənə.

Gözlənilməz hücumdan əvvəl çəsan Naznaz özünü düzəldərək oturduğu stuldan tez ayağa qalxdı və heç bir şeydən xəbərsiz adamlar kimi sərin-sərin:

- Mundarsan da, çirkabsan da, nə bilim, daha nəsən də. Səni kimin iti tutub, bir dessən - deyə Naznaz otaqda əyləşmiş müəllimləri nəzərdən keçirtdi. Bu o demək idi ki, baxın, görün. Məndə heç bir günah yoxdu.

- Məni heç kimin iti tutmayıb. Sən tutmusan ey, sən. Guya bilmirsən?

- İt özünsən, yekə adamsan, ağızından çıxartdığıñ sözün məsuliyyətini başa düşürsənmi? Bu yoldaşlar şahiddir ki, durduğum yerdə sən məni təhqir edirsən. Buna görə

lazımı yerdə cavab verə biləcəksənmi? - deyə Naznaz yenidən müəllimləri gözünün ucu ilə süzdü.

- Narahat olma, burda heç kim sənin sözünü təsdiq edən deyil. Ona görə ki, bu məktəbdə xidmətçidən tutmuş, müəllimə kimi dalamadığın adam qalmayıb. Bu boyda kollektivdə sənə salam verən yoxdu. Özünü niyə qanmazlığa qoyursan?

- Mən başa düşmürəm, sən nə deyirsən? - Naznaz Çəkələyin üzünə bozardı.

- Niyə başa düşmürsən? Yaza-yaza neçə direktor çıxartmışan. İlin altı-yeddi ayını Rusetdə alver eləyirsən, gələndə də yalandan bir kağız gətirirsən ki, xəstə idim, müalicəyə getmişdim. Rayon Təhsil Şöbəsi müdirinin ağızına üçdən-beşdən atırsan, bununla da çıxırsan təmizə, başlayırsan məktəbdə ona-buna qanun oxumağa. Bir soruştan yoxdur ki, sən müəllimsən, yoxsa alverçi? "Uşaq gəlmir" deyə-deyə məktəbdə paralel sinif də qalmadı, hamisini bağlatdırırdın. Utanmaz-utanmaz alverdən gələn kimi dərs davası döyürsən. İndi də ya-zırsan ki, filankəsin yaşının keçməsinə baxmayaraq, hələ də işləyir.

- Az, yalan deyirlər. O bir balamın başı haqqı, yalandı. Bilmirsən, mən sənin xətrini nə cür istəyirəm. Az, Bilman özü yazır, altından da mənim adımı qoyur ki, qoy yerlilərin başı bir-birinə qarışsın. Sənin namını heç kənardan gələnə verərəm? - deyə Naznaz qəflətən Çəkələyin boynunu qucaqlayıb üzündən öpdü.

İliq münasibətdən deyəcəyi sözləri tez yaddan çıxaran Çəkələk gülümşünərək: "Yaxşı, burax... burax..." deyib Naznazın qolları arasından çıxıb qapıya doğru yönəldi. Otaqda olan müəllimlər bir-birinə mənalı baxışlar fırladaraq jurnalı götürüb sinfə yollandılar.

* * *

Ayın axırına iki-üç gün qalmış həmişəki kimi, Çəkələk əlində siyahı müəllimləri bir-bir yaxalayıb, "Gəlib-gedənə xərc çıxır, kömək edin" adı ilə hərədən 20 manat alırdı.

İbtidai sınıf müəllimləri Çəkələyin əlində siyahını görən kimi bir-birinə piçildiyirdi:

- Evin yixilsin, fələk. Pulu almamış nəzir qutusu sinfin qapısını kəsir.

Çəkələk xanım sınıfları hərlənib əlindəki siyahıya baxdı.

- Demək, qalanlar kimlərdir. Nüsrətdi, xəstədi, gəlməyib, Güllüdü, analıq məzuniyyətindədi, Kamildi, kursdadır, Pərvin...

- necə də yadımdan çıxıbdı. Neçə dəfə sinfinin ağızından keçmişəm. Gör heç yadına düşüb? Hər dəfə 20 manatı verəndə elə bil canı çıxır. Gedim Pərvindən də alım, - geri qayıtdı. Sinfın qapısında dayanıb qapını döydü.

- Buyurun!

Qapını açan Pərvin müəllimə Çəkələk müəlliməni görçək qapını örtüb çölə çıxdı.

- Xətrinizə dəyməsin, Çəkələk müəllimə, əmək haqqını almamış qapını kəsirsiniz. Axi belə olmaz. Özümüzün o qədər problemimiz var ki! Hələ pulu almamışam. Dərsdən sonra gedib alacağam. Səhər gətirərəm, - dedi.

- Pərvin, Naznaz gündə yazır, gözünün qabağında komissiyanın biri gedir, biri gəlir. Bunlar havayı gedib-gəlirlər? Allah Naznaza elə dərd versin ki, başı özünə qarışın. Neyləməli? Gərək biz də kömək eliyək də. Yaxşı, səhər gətir. İkinci saat gələcəyəm. Bir sən qalmışan.

Çəkələk siyahını cibinə qoyub pilləkənə doğru getdi. Onun arxasında baxan Pərvin:

- Yox, belə olmaz. Beş manat pul alıram, onu da haram eləyib bu bürüşmüş. Mən sənin başına elə oyun açım ki, ömürlük dərs olsun, - öz-özünə razılıqla gülümsünüb dərsinə başladı.

Səhər Pərvin müəllimə birinci saat dərsini keçdi. Zəng vurulan kimi şagirdləri idman zalına göndərdi. Dəhlizi nəzərdən keçirib heç kimin olmadığını görən kimi çantasından günəbaxan yağını çıxardıb sinfin qapısının ağızına, döşəmənin üstünə töküb tələsik yaymağa başladı. Kafelin üzərində heç bir şey hiss olunmadığını əmin olan Pərvin müəllimə jurnalını götürüb qonşuluqda olan idman zalına keçdi.

Zəngdən 10-15 dəqiqə keçmişdi. Dəhlizdə "Ay Allah, öldüm!" çığırtısına xidmətçilər

özlərini çatdırıldı. Qulağı səsdə olan Pərvin müəllimə səsə qapını açıb dəhlizə baxdı. Xidmətçilərin yiğisidəğini görən kimi "hövlnak" özünü hadisə yerinə yetirdi və Çəkələk müəlliməni yerdə özündən getmiş vəziyyətdə gördü:

- Buna nə olub? - deyərək Çəkələyin başını dizi üstə aldı və canıyananlıqla "Tez, su gətirin!" - dedi.

Üzünə su çılədilər, əl-ayağını ovuşturdular, handan-hana Çəkələk gözlərini açdı. Bilman müəllimə xəbər verdilər. Bilman müəllim gəldi:

- Kömək eliyin, maşına otuzdurraq.

Müəllimələr və xidmətçilər Çəkələyi maşına otuzdurdu. Müəllimələrdən ikisi də maşında əyləşdi. Bilman müəllim maşını işə salıb xəstəxanaya yollandı.

Hamının başı Çəkələyə qarışlığı üçün sinfin qapısında yiyesizlik yarandı. Pərvin pilləkənin altında xidmətçilərin qoysuğu vedrələrə yaxınlaşdı, döşəməni silmək üçün olan dəsmalı gətirib sinfin qapısını təmiztəmiz sildi.

Çəkələk müəllimə üç aya yaxın xəstəxanada beyin silkələməsindən müalicə olundu.

* * *

Naznazın şər-böhtan dolu ardıcıl şikayətlərinin əlindən Bilman müəllimi başqa məktəbə göndərdilər.

Çəkələk müəllimə həmişəki kimi yenə ayda bir dəfə əlində ağ vərəq məktəbə gəlir və müəllimlərin bir-bir qapısını döyərək:

- Bilman müəllimin bu ay çox xərci çıxıbdı, kömək etmək lazımdı - deyir.

Bilman müəllim başqa məktəbdə işləyir.

- Yox, yox, siz yalan deyirsiniz. Heç hara getməyibdi. Odey, səhərdən kabinetində oturub işləyir...

Hər dəfə Çəkələk əlində siyahı məktəbdə görünən kimi Naznaz qaş-gözünü mənalı-mənalı süzdürərək acı istehza ilə deyir:

- Görəsən, Bilman gedəndə nəzir qutusunu özü ilə aparmağı niyə yadından çıxardı?

MƏNDƏN AYRI

Məndən ayrı yaşadınmı?
 Məndən ayrı oldunmu sən?
 Məndən ayrı bağçalarda dolaşdırınmı?
 Məndən ayrı mənsizliklə barışdırınmı?
 Məndən ayrı sən günəşin
 İşığına alışdırınmı?
 Mən alışdım.
 Günəşdə yox!
 Sənsizlikdə!
 Mən barışdım səndən ayrı,
 Parçalanmış mənsizliklə.
 Barışdım mən çox şeylə.
 Mən bilmədim səndən ayrı,
 Səndən qeyri,
 Yaşamaqmı, yaşlanmaqmı?
 Səndən ayrı yaşamaram,
 Yaşlanaram!
 Nəfəsimlə yaş alaram.
 Sənsiz keçən hər günümdə
 Hər gün on il yaşlanaram.
 Amma zinhar, kişi sözü deyirəm ki,
 Zinhar! Zinhar! Yaşamaram!
 Mən səninlə qocalmışam,
 Səninlə “mən” – doğulmuşam.
 Sənlə hər gün gəncləşmişəm,
 Sənsiz hər gün qocalmışam.
 Gör mən səni neçə ildi,
 Ürəyimdə yaşadıram.
 Ürəyimdə sən varsan, mən –
 Yaşamıram yaşlanıram.
 Gör mən səni neçə ildi,
 Ürəyimdə gəzdirirəm,
 Sənə xoş üz olsun deyə,
 Ürəyimi bezdirirəm.
 O yazığa ağrı düşür,
 Xəstəlik də, dərd də düşür.
 Həkimlər də çarə tapmir,
 O yazlıq da hey alışır.
 Hər an onun alovunda
 İsinirəm... Yanıram mən.
 Közə dönüb, gözlərini anıram mən...
 Sənsiz keçən hər günü mən
 Nifrət ilə, əzab ilə qarşılıdım.
 Mən səninlə mən olmuşdum,
 Sənsiz mən “Mən” olamadım.

Fərid MÜSLÜM

Anladım ki, əqlimə də,
 Zehnimə də, mənimə də,
 Sənsən ana, sənsən ata...
 Qoyma məni sənsizliklə,
 Solğunluqla qocalmağa,
 Yata-yata...
 Sənsiz olmaq!
 Olmamaqdır!
 Sənsiz olmaq yaşamaq yox,
 Yaşlanmaqdır.
 Hər gün, hər gün mən gözümü
 Açında da,
 hər gecə qapayanda da,
 Səni gördüm.
 Səni sevdim.
 Bu axmaqlıq, ya alçaqlıq?!
 Bu zəiflik, ya gücsüzlük?!
 Qürursuzluq, ya da qürur!
 Bunun adı yalnız budur:
 Qürur! Qürur!
 Səndən ayrı “Olmaq” belə,
 Qoy olmasın!
 “Olmaq sənə tabe olsun”.
 Olmamaq da heç olmasın.
 Mən olmasam heç nə olmaz,
 Sən yoxsansa mən də yoxam,
 Sən olmasan, mən olmaram!
 Mən də yoxam! Mən də yoxam!

Təranə VAHİD

“40-CI
PARALEL”

DƏFN NƏĞMƏLƏRİ

*...dilindən itburnu çicəkləri kimi ağ
kalmalar töküldərdi...*

Cəmogilin kəndi dünyanın axırında yerləşirdi, elə bir yerdə ki, burdan o yana nəyin olub-olmadığını Allahdan başqa kimsə bilməzdi. Kənd də deyəndə yekə çıxır, Cəmogilin kəndi qayaların arasına sığınmış, daha doğrusu, qayaların arasında gizlənmiş bapbalaca bir obayıdı. Kəndin ayağında Əmir kişi asqıranda kəndin yuxarısında Ədil kişi qımışa-qımışa “öz başını ye” – deyərdi. Ya da kəndin yuxarısında Pilə Lətif tütəyini püfləyib “Çoban-bayatı” çalanda kəndin ayağında Tutu arvad yaylığının ucuyla gözünün yaşını silib “Ürəyinə qurvan olum, a Lətif, bizi qırıf batırdın” – deyib köks ötürərdi.

Cəmogilin obası belə bir obayıdı. Beş-on ev, hər evdə beş-altı uşaq, bir az mal-qara, bir sürü qoyun-quzu, hər qapıda da çinqıl kimi xeyli toyuq-cücə... və bir də, bir də dünyanın heç bir yerində olmayan, kəndin başının üstündən göy qurşağı kimi asılıb qalan rəngli adət-ənənələr...

Cəmogilin kəndi demiskən, bəs Cəmo kimdi, nəçidi, nə karədi ki, kənd onun adıyla birgə çekilir? Cəmo bu kəndin gözü, möcüzəsi, hamının xeyrinə-şərinə yarayan, yaşı bəlli olmayan, uzunşüllət, qısqıvraq bir adamdı. Civə kimi oynaq gözləri qaşlarının altında parıldayır. Bəlkə, heç rəhmətlik anası da Cəmonun gözünün hansı rəngdə olub-olmadığını sonacan bilməyib. Uzunsov sifətində Allahın verən günü, lap elə dumanlı,

çışkinli, qar-boranlı havalarda da günəşə-oxşar təbəssüm dolaşır. Halını xəbər alana, kətə bişirənə, kətmənlə yer belləyənə, danası itənə alqış eləyə-eləyə gəzib-dolaşır, əlsizə əl, köməksizə arxa olur.

Belə baxanda Cəmonun nə varı var, nə dövləti, kənddəkilərin çoxundan pis dolanır, amma gözü- könlü o qədər toxdu ki, elə bil sürü-sürü dəvəsi Yəməndən gəlir. Dəvəsi yoxdu, amma Cəmonun yaxşı ürəyi, sapsağlam səsi, ağ nəgmələri var. Əslində, bu kənd üçün Cəmo qənimət adamdı. Cəmo olmasa, dünyanın unutduğu obanın diriləri bir yana, ölülərinin hali necə olar? Kim dünayadan köçənləri dəf-dumbulla, nəgməylə yola salar? Cəmo olmasa, ölenlərin ruhunu isti sözlərlə kim yuyub-təmizləyər, günahlarını bağışlamaq üçün kim Tanrıya əlcim-əlcim nəgməli dualar yollayır, ölenin yeddi arxa dönəninə kim təskinlik verər, kim onları kiridər, kim?

Axi bu yer dünyanın qurtaracağındadı. Hərdənbir bu yerə çoxdan boyat olmuş xəbərlər, təkəmseyrək kitablar ya gələrdi, ya gəlməzdı. Televizordan, kompüterdən kimsənin xəbəri olmazdı. Çünkü sildirimlərin arasına sığınmış bu obanın yolu yoxuydu. Yol çəkmək də havayı söhbət idi. Hökumət neçə dəfə istəmişdi ey, yol çəksin, amma çəkə bilməmişdi. Təklif eləmişdilər kəndin camaatını daha rahat yerə köçürsünlər, kəndin başbilənləri yalvarıb-yaxarmışdır ki, giley-güzərimiz yoxdu, bu balaca dünyamızı dağıtmayın, qoyun yer üzündə belə bir kənd də olsun. Bu sözdən sonra gələnlər çıxıb getmişdilər. Sildirim qayaları Fərhad çapa bilərdi, amma dağın təpəsində Şirin nə gəzirdi? Bu kəndin qızları, əslində, pəriyə oxşayırdılar. Su pərisinə yox, dağ pərisinə. Amma kör-köhnə paltarları, qara qaloşları bir az işləri korlayırdı. Obanın kişilərisə özlərini bəy sayırdılar. Babalarının, atalarının dediyi kimi, bu yerdə doğulub, bu yerdə ölmək elə bəylik kimi bir şeydi.

Ölüməndən söz düşmüsəkən, Cəmogilin kəndində kimsə dünyasını dəyişəndə, bu elə

gec-gec baş verirdi ki, hərdən adamların ölüm, daha doğrusu, dəfn mərasimi üçün burunlarının ucu göynəyirdi, adamların çıçəyi çirtlayırdı. Sevinirdilər ki, nə yaxşı, Tanrı onları unutmayıb, yada salıb. Belə xoş anlarda Cəmo belinə Narın nənənin əbrəş qoyunun tükündən əyirib toxuduğu mil-mil şalı qurşayıb çıxardı ortalığa. Əlinə dəf alıb meyidin baş tərəfində yerini rahatlayar, kəndin adamları da cənazənin yan-yörəsində oturub gözlərini Cəmoya dikərdilər. Handan-hana Cəmonun təbi gələrdi, yavaş-yavaş hallanardı, uzun, çöp kimi barmaqları dəfi diksindirərdi. Dinq, dinq, dinqqq... dinqlitini eşidəndə qadınların ürəyi birtəhər olardı, kirpikləri bir-birinə sıxılar, ilk damcılar səssiz-səmirsiz yanaqları aşağı süzülərdi.

Sonra Cəmonun burun pərələri titrəyər, boğazının hülqumu qızarmış dərisinin altında oynardı. Əvvəlcə mızıltı eşidilərdi. Elə bil içindəki səs dünyanın o başından gələrdi. Səsin yolu açıldıqca Cəmo ritmə oturardı. Cəmonun dilindən itburnu çıçəkləri kimi ağ kəlmələr töküldərdi. Mənası da belə olardı ki, darıxma, indi səni ağ yuxularına büküb gəldiyin yerə göndərəcəyik. Bilirik ki, günahsızsan, elə gəldiyin kimi tərtəmizsən,

vicdanına toz qonmayıb, ruhun yaralanmayıb, Tanrı canını alıb, amma səndən əlini üzməyib, kənd buna şahiddi.

Bu yerdə bütün kənd qıyya çəkib "şahidik!" – deyərdi. Elə içdən qışqırardılar ki, ölünen üzünə təbəssüm qonardı.

Cəmonun dəfn nəgmələrində ölenin həyatı, sevinci, duaları bircə-bircə sadalanardı. Dəfndəki adamlar elə bil mərhumun kinosuna baxardılar. Bütün kadrlar gerçək olardı. Dünyadan köçənin yeri, duruşu, gülüşü, subaşına getməyi belə epizodik də olsa kadrlardan keçərdi. Dəfn nəgməsində o adamın sevgi hekayəti ayrıca bölmə olardı. Cəmo göz yaşlarının içində zərif gülüş qatar, mərhumun sevgisini işıqla boyayardı. O vaxtacan kimsə rəhmətliyin belə böyük sevgisi olduğunu eşidib-bilməzdi. Ölenin ömür-gün yoldaşı da ilk dəfə əlli il bir yastiğa baş qoyduğu adamı Cəmonun nəgmələrindən tanıydı. Elə bil Cəmo bu kəndin yaddaş kitabıydı. Dediklərinin heç biri uydurma olmadığından hamı ona inanardı.

Mərasimin sonunda dünyasını dəyişəni uğurlayardı, dəfi əldən düşənəcən döyəcləyərdi.

Bu o demək idi ki, hamı ayağa qalxıb mərhumu son mənzilə yola salsın. Kişi lər el-

ələ verib halay çəkirlərmiş kimi cənazəni dövrələyər, qəfildən əllərini buraxıb geri çəkilərdilər. Bu o demək idi ki, halaydan biri ayrıldı, amma gedənlə kim gedib ki, həyat davam edir, yolu uğurlu, son mənzili mübarək olsun!

Bu kənddə molla-filan olmadığı kimi, qəbiristanlıq da olmazdı. Adamlar cənazəni qaldırıb elə öz həyətlərində basdırardılar. "Ölünə sahib çıx" məsəli, deyəsən, elə Cəmogilin kəndində yaranmışdı. Adam da öz doğmasını, əzizini, həyatının bir parçasını özündən uzaqlaşdırarmı?

Düzdü, beş-on ildən sonra nəvələri yetapmayanda babalarının, ya da nənələrinin başdaşının həndəvərini subaşına döndərərdilər, amma bu ayıb sayılmazdı, əksinə, yaxşı əlamət sayılardı.

Bu kəndin toylarını da Cəmo yola verərdi. Sadəcə, yas mərasimindəki sözlərə bir balaca əl gəzdirərdi. Büyüklərdən eşitdiyi nağılları, dastanları çələng kimi bir-birinə bənd edib danışar, arada qızılıgül ətirli nəgmələr söylər, bütün danışdıqlarının sonu xoşbəxtliklə, bəxtəvərliklə, işıqla bitərdi. Hə, toy demişkən, toy günü bəy Cəmonun yanına gedər, ondan xeyir-dua alardı. Cəmo da bəyin qulağına nəsə piçildiyib onu utandırdı. Onun nə piçıldadığını kimsə bilməzdi. Sözün düzü, burda adamlar çox az danışardı. Çünkü dağların başında, göylərə yaxın yerdə çörək kimi, su kimi, söz də müqəddəs sayılardı.

Gün günorta olanda Cəmo uşaqdandan-böyük hamını səsləyər, bütün kənd bir süfrədə oturub kəklikotu ətirli yeməklərdən dadardı. Axşama yaxın Pilə Lətif tütəyini dilləndirər, dünyanın kədərindən qopmuş bu zərif musiqilər adamların sümüyünü titrərdərdi. Pilə Lətinin pilə ürəyini dinləyəndən sonra Cəmo dəfini döyəcləyər, şən nəgmələr söylərdi.

Göydə ulduzlar, evdə lampalar yananda toy bitər, gözə görünməz bir əl bu kəndin üstünü ipək yuxuya örterdi, oba yuxuya gedərdi. Dünyanın yenidən bölüşdürülməsi,

soyuq müharibə, ozon qatının deşilməsi, iqlim dəyişkənliyi, terror və ilaxır, ilaxır qorxulu şeylərdən xəbərsiz adamlar Yer üzündə heç kimin görmədiyi rəngli, ətirli yuxular görərdilər.

Tanrı ölümü də sevinclə qarşılayan, dəfn nəgmələri oxuyan, sabaha inanan bu adamları hələ ki, əlçatmaz bir yerdə - qayaların arasında qoruyub saxlayırdı.

Pisliyin, yamanlığın, nankorluğun nə olduğunu bilməyən bu adamlarsa sevinəndə də, darixanda da, ağlayanda da başlarını qaldırıb göyə baxardılar. Baxardılar, baxardılar, baxardılar...

QARIŞQA TƏQVİMİ

*Bütün yuvaların üstündə
şifrlənmiş bir yazı var:
yadların girməsi qəti qadağandır!*

Gözünü açanda ala-qaranlıq bir yerdəydi. Üzünə toxunan yad nəfəsdən, yad səsdən üşəndi.

Başının üstündə dayanan bədheybət:

– Bu tifil işimizə yarıyacaq, – dedi.

Kürən xortumunu büzüsdürdü:

– Bilmək olmaz, bunun necə dikbaş, inadçı, özündənrazi tayfadan olduğunu bilmirsən. Yadında saxla, bu yaramazı gözdən qoymaq olmaz. Yoxsa əməyimiz zay olar, ana qarışqa bizi cəzalandırar.

Yumurtadan yenicə çıxmış körpə qarışqanın ilk eşitdiyi bu qorxunc, soyuq, boz sözlər oldu. Bapbalaca olduğundan nə baş verdiyini, böyüklerin nə dediyini anlamadı.

Qarışqa təqvimiyə vaxt bugda saatıyla döyüñə-döyüñə axındı. Qarışqa balası hələ

özünə gəlməmiş, əlləri-ayaqları bərkiməmiş onu on üçüncü mərtəbədə tunel qazmağa apardılar. İki nəhəng, donqabel qarışqa başının üstünü kəsdirib əldən düşənəcən onu işlətdi. Elə hey torpaq qazıyır, qazdığı torpağı daşıyır, vahiməli tunellə iynənin ucu boyda irəliləyirdi. Hara getdiyi, nə iş gördüyü özünə də bəlli deyildi. Hərdən ona elə gəlirdi ki, tunelin o üzündə aydın, şəffaf, doğma nəsə var. Amma nə? Azacıq vaxt tapan kimi bu suala cavab axtarmağa başladı.

Bir müddətdən sonra böyüdüyünü, qollarının gücləndiyini, ayaqlarının bərkidiyini hiss elədi. Buynuzları daha gözünün üstünə tökülmüşdü, içində xırımxırda hislər də baş qaldırmışdı.

Günlərin birində heç bir səbəb-filan olmadan nəzarətçilər onu təpiklərinin altına salıb o ki var əzişdirdilər. Qarışqa balası özündə cəsarət tapıb “Niyə, axı niyə məni döyürsüz?!” – dedi. Söz ağzından çıxar-çıxmaz dilinin bəlasına keçdi. Az qala, iki gözünü bir deşikdən çıxaracaqdılar.

Yekəpər qarışqa buynuzlarından tutub
onu yuxarı qaldırdı:

- Danışırsan, hələ üstəlik sual da verirsən. Özünü nə hesab edirsən, hə? Bəlkə, Ağ Kralıçanın nəvəsisən? Sən bilirsən kimsən? Hardan biləsən, ay yazıq, sən köləsən! - dedi.

Qarışqa balası qorxdu, çox qorxdu. Amma marağdı qorxuya üstün gəldi, titrək səslə: – Məəəəən kölə deyiləm – dedi.

- Köləsən!

Nəzarətcilər evni vaxtda bağırıldılar.

Oarisqa balası udqundu;

= Kölə nə deməkdi?

Kürən qarışqa buynuzlarını arxaya
daraqlayıb səstlə dilləndi:

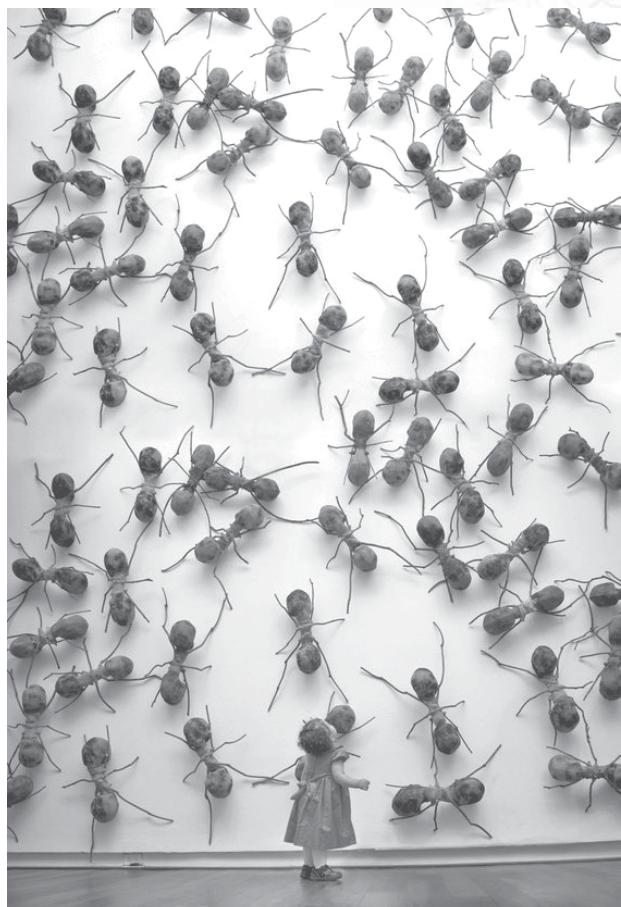
- Kölə o deməkdir ki, sən bizdən deyilsən, bizdən deyilsənsə, sən heç kimsən. Heç kimsənsə, heç vaxt azadlığın nə olduğunu bilməyəcəksən. Biz nə desək, təsdiqləyəcəksən, biz hara desək, ora gedəcəksən, biz nə istəsək, onu edəcəksən, biz nə versək, onu yeyəcəksən.

Ələbaxımın, mağmının, fağırin biri ola-
caqsan. Hər yerdə özünü axtaracaqsan, amma
heç yerdə özünü tapmayacaqsan, heç vaxt
özün olmayacaqsan. Dərinin üstündə həmişə
yad dəri gəzdirəcəksən. Bu dərini yırtıb
parçalamağa cəsarətin, hünərin, fərasətin
çatmayacaq, hamının yanında başısağı,
gözükölgəli olacaqsan, hamidan qorxacaqsan,
hamı səndən uzaq gəzəcək, sən ömrünün
sonunacan yaşamağın nə olduğunu bil-
məyəcəksən.

Qarışqa balası eşitdiyi sözlərdən büzüşüb yumağa döndü. Zorba qarışqa tir-tir titrəyən qarışqa balasını nifrətlə sözüb ona “iyrənc” – deyib yerə tulladı.

Qarışqa balası çasmışdı, nə baş verdiyini, nə olduğunu anlamırkı. Yerdən qalxıb üst-başının tozunu çırpıldı, sonra gözlərini qaldırıb altdan yuxarı kürən qarışqaya baxdı, dili dolaşa-dolaşa soruşdu:

- Sizdən deyiləmsə, bəs onda mən kiməm?

- Səni yumurtada olanda oğurlamışıq. Başqa yuvalardan qənimət kimi oğurladığımız yumurtalardan çıxan balaları sənin kimi köləyə çeviririk, sonra da necə lazımdırsa, o cür də rəftar edirik. Qulaqlarını aç, eşit, sən ömürlük bizim köləmizsən. Bu tuneldə əldən düşənəcən işləyəcəksən, bu tuneldə də oləcəksən.

Qarışqa balası başını tamam itirmişdi. "Kölə, kölə, kölə" sözleri qulağında uğuldayırdı.

Yekəbaş qarışqa son məsləhətini verdi:

- Sənin heç adın da olmayacaq, ay yazıq, adsız doğulub, adsız da oləcəksən.

Qarışqa balasının ümidləri oləzidi, qolları yanına düşdü. Onu sürüyüb zağaya atdilar.

O gecə qarışqa balası səhərəcən yuxuda qorxunc səslər eşidib sayıqladı. Yuxudan oyananda doğma yuvalarını düşündü, hərdansa içiñə işiq axdı. Adının olmamağı ona ağır, lap ağır gəldi. Bəlkə, özünə ad qoysun? Ağlına gələn fikirdən kefi kökəldi. Hə, özünə ad qoysun. Amma hansı adı? Axi o çox az söz bilirdi. Eşitdiyi sözlər də "islə, qaz, dayanma, sürətli ol, cəld tərpən, yoxsa, yaramaz, döyülcəksən..." sözləriydi. Düzdü, son günlər təzə sözlər də eşitmışdı, yumurta, kölə, öz, yuva, doğma... elə bil axtardığını tapdı: "Qoy adım Doğma olsun" - dedi. Nədənsə bu söz ona doğma gəldi.

Səhəri gün Doğmanı başqa kaloniyaya - özü kimi minlərlə kölənin olduğu yerə köçürdülər. Burdakı qarışqalar ancaq işləyir, verilən azacıq yeməyi yeyir, heç bir səbəb olmadan döyülib-söyüür, sonra yorğun düşüb yatırlılar.

O, tezliklə başa düşdü ki, burdakı qarışqalar ümidlərini çoxdan torpağa tapşırıblar. O, bunları düşünürdü ki, yanından keçən qoca, əldən düşmüş qarışqanın piçiltisini eşitdi: "Taleyi ilə barişanı Tanrı xilas edə bilməz". Bu sözlər qarışqa balasının taleyini dəyişdirdi. Gecələrin birində nəzarətçinin arxasınca düşüb koloniyanın sonunacan getdi. Görünür, yuvada əlamətdar hadisə baş vermişdi, birinci

mərtəbədə zireh geyinmiş nəzarətçi qapıçılarının kefi yerindəydi. Kolgə kimi nəzarətçilərin gözündən yayınıb keçdi, daha üç qapıdan keçməliydi, ya da kölə kimi ölməliydi. Cəsarəti içindəki qorxuya üstün gəlirdi. Sonuncu qapının - ana qapının o üzündəki həyat onu səsləyirdi.

Zibil daşıyan qarışqa yükünü yerə qoyanda o vaxt itirmədən yükü götürüb qapıdan çıxdı.

Təmiz hava bir anda ağlinı başından aldı, İlahi, dünya dedikləri necə gözəlmış, necə qəşəngmiş. Çiçəklərin ətri onu bihus etdi. Yükünü yerə qoyub var gücü ilə qaçmağa başladı. Yollar onu harasa aparırdı, hisləri onu tələsdirirdi, elə bil nəsə baş verəcəkdi, heç vaxt ağlına gətirmədiyi yaxşı nəsə...

Qarışqa təqvimi ilə nə qədər yol getdiyini xatırlaması da, arzuları onu günəşə tərəf aparırdı.

Sübə açılanda tanış, çox tanış qoxu yaddaşını oyatdı. Büyük bir qarışqa yuvasının ağzında dayananda qəlbi sevincdən titrədi.

Bu yuva da eynən gəldiyi yuva kimi, dörd bir yandan mühafizə olunurdu.

Amma nədənsə bu yuvaya qanı qaynadıcazəsiz, filansız içəri keçmək istəyəndə uzunşüllət nəzarətçi onu saxladı:

- Ey, dayan, hara soxulursan?

Qarışqa balası donub yerində qaldı.

- Mən, mən, mən Doğmayam, bu yuvadanam, - dedi.

Moruğu rəngli qarışqa şaqqanaq çəkib güldü:

- Yalançı! Sən yuvaya soxulmaq istəyən balaca oğrusan, - deyib onu şərlədi.

- Yox, and içirəm, mən, mən sizdənəm.

- Bu yuvadansansa, şifrəni söylə.

Doğma özünü itirdi. Şifrənin nə demək olduğunu bilməsə də, yaddaş kodu qımidandı. Elə bil uzaq keçmişdən qulağına ulu babasının səsi toxundu. O, sadəcə eştidiklərini təkrarladı:

- Təslim olma!

Nəzarətçi diksindi:

- Bir də söylə!
Doğmanın gözləri doldu, var gücüylə
bağırdı:

- Təslim olma!!! Təslim olma!!! Təslim
olma!!!

Nəzarətçi tələsik başını yuvaya salıb nəsə
piçildədi.

Artıq hava tamam işıqlanmışdı. Doğma
həyatında ilk dəfə günəşi, otları, gülləri,
gullərin üstündəki şəh damcılarını görürdü.
Sevincindən ağlamaq istəyirdi, qışqırmaq
istəyirdi, amma özünü ələ almağı bacardı. Bir
kənarda dayanıb olanlara tamaşa elədi.

Qarışqa yuvasının ağızı açılanda əvvəlcə
kəşfiyyatçı qarışqalar, sonra işçi qarışqalar
yuvanı tərk etdilər. Körpə qarışqalar həyat
dərsi keçmək üçün müəllimləriylə birlə
yuvadan çıxdılar.

Doğma bir tərəfdə dayanıb öz doğma
lärlə sevgiylə, məhəbbətlə, heyranlıqla
baxındı.

Axır ki, onun növbəsi çatdı, yuvanın
qarşısındaki meydanda məhkəmə quruldu.
Doğma həyəcanlı idi. Əvvəlcə yuvanın ekspert
heyəti onu DNT analizindən keçirdi. Yu-
murtanın nə vaxt oğurlandığı aşkar olundu.
Qarışqa təqvimi ilə 11 gecə və 11 gündüz
bundan əvvəl anadan olduğu təsdiqləndi.

Son qərarı Ana qarışqa verəcəkdi. Doğma
anasını görmək, onun qoxusunu duymaq
istəyirdi.

Nədənsə qərar yubanırdı. Doğma əvvəlcə
buna əhəmiyyət verməsə də, getdikcə
həyəcanı artır, nigarənciliqlə sağa-sola
boylanırdı.

Axır ki, gedənlər qayıtdılar. Qarışqalar
xərəkdə məhkəmənin qosqoca sədrini - 63
günlük müdrik qarışqanı gətirdilər. O, başı
əsə-əsə yarpağa yazılmış qərarı höccələyə-
höccələyə oxudu:

- Yuva heç bir halda köləni qəbul edə
bilməz. Çünkü kölə düşməndən də təhlükəlidir.
Son qərar: dərhal edam olunsun.

Doğma edamin nə olduğunu bilməsə də,
ayaqları titrədi, ölümün nəfəsini duydu.

Mühafizəcilər onu gölməçənin yanına
gətirdilər. O, ilk dəfə gölməçənin suyunda
əksini, başının üstündə isə ölümün kölgəsini
gördü. Kölə sözündən elə qorxmuşdu ki,
ölümə xilaskarı kimi baxındı.

Şəkildəki əksinə baxa-baxa son kərə
sakitcə dedi:

- Mən kölə deyiləm.

Yuva onu qəbul etməsə də, müdrik ölüm
onu doğması kimi qarşıladı. Axı köləlikdən
azadlığa can atmağın başqa adı qəh-
rəmanlıqdır...

GÖY ÜZÜ QANAMIŞDI

*...yaddaşı iri qırxayaq kimi
üstünə yeriyirdi...*

O lənətə gəlmış qırmızı bulud göyün
üzünə gələndə çox qorxmuşdu. Qaçıb
daldalanmaq, bu qırmızı buludun xəta-
balasından uzaq durmaq istəmişdi. Ürəyinə
dammışdı, bu bulud adı bulud deyildi,
başlarına gələcək fəlakətlərin, müsibətlərin,
olacaqların son işarəsi, xəbərcisiydi.

Bunları düşündükcə başı dumanlanır,
ağaclar, sal daşlar gözündə əriyib əyilir,
qulağına qorxulu səslər dəyirdi. Qırmızı bu-
ladun gözündən oğurlanıb daldalana
bilsəydi...

Başını qaldırıb göyə baxdı, sonra içindəki
qorxu əlinə-ayağına dolaşa-dolaşa qaçmağa
başladı.

Arabir özünü toparlayıb geriyə, əslində,
gözünün ucuya göyə baxındı. Qırmızı bulud
aşından alov çıxan əjdaha kimi üstünə
yeriyirdi. Elə bil başqa dərdi-səri yoxuydu,
qurbanı bu mağmin bəndəsiydi.

Dərəni arxada qoyub təpəni aşdı, düzəngaha çathaçatda dayandı, dumanlı başla ətrafa boylanıb sığınacaq axtardı. Gümanı uzaqdakı qaraltıya gəldi, xeyli qaçandan sonra qaraltının ağac olduğunu görüb toxdadı, yel kimi ağaca tərəf götürüldü. Qaçdıqca ağac böyüyür, böyüdükcə qorxunun içindən ümid göyərirdi.

Çölün düzündə əl-qolunu göyə açıb pirə çevrilən qoca armud ağacı ona pənah gətirəni naümid qoymadı. Ağacın gövdəsindəki koğuşu görəndə uşaq kimi sevindi, təpimiş dodaqlarının arasından sarı, çürük dişləri göründü. Barmaqlarını ağacın kələ-kötür koğuşuna sürtdü, nəmiş çürüntü barmaqlarına toxundu. Burda gizlənsə, lənətə gəlmış o bədheybət bulud onu axtarıb tapa bilməyəcəkdi.

Şimşek elə bil armud ağacının başında çaxdı, ağac titrədi, əvvəl keçiməməsi boyda iri yağış damcıları düşdü, sonra leysan başladı. Göydə sanki zəlzələ baş vermişdi. Gök yarılib şaqqalandıqca ağac koğuşuna sığınmış Səfinin çənəsi əsir, qorxudan kəsik-kəsik nəsə deyib mızıldanır, arabir qorxuya üstün gəlib başını koğuşdan çıxarıb, budaqların, yarpaqların arasından göy üzünə boylanırdı.

Göy üzü mis rəngindəydi. Elə bil alışib-yanan göy üzündən iri alov dilimləri bu dəqiqə lopa-lopa yerə tökülcəkdi. Bu qorxunc mənzərədən bəni-biyaban səsini içinə salıb susmuşdu.

Səfi yaşlı adamlar kimi əlini üzünə çəkib salavat çəkmək istəyəndə ovcundan isti, nəmiş qan qoxusu gəldi. Eyməndi, əlini tez geri çəkdi. Yerin-göyün kişnərtisindən yaddaşı indi-indi macal tapıb üstünə qayıdırıldı. Yox, qayıtmırıldı, iri qırxayaq kimi yaddaşı üstünə yeridikcə qırmızı rəngli hadisələr kələf kimi bir-birinə dolaşındı.

Atası əlindəki çatını havada yellədirdi, anası qorxaq baxışlarıyla ilan dili çıxarıb ərinə yalvarırdı:

– Bir qələtdi eləyib, başını daşa döyüb, olan olub...

Atasının gözlərini qan örtmüştü.

– Dəli köpəyin qızı, oğlun da sənə çəkdi, səy bir gədə doğdun, başımı yerə soxdun. İt oğlu it, kişinin arzusu varmış, arzularının dalınca gedəcəkmiş!

Çatı havada firlandı, anası Səfini qorumaq üçün özünü qabağa verdi, atası əlinin arxasıyla anasını kənara itələdi, çatı ilan kimi havada oynayıb Səfinin ortasına dolandı, Səfinin bağırtısı aləmi başına götürdü.

Anası ərinin ayaqlarına düşdü:

– Allah evini yıxsın, xəstə balanı öldürəcəksən?! – deyib əlini üzünə atdı.

Atası quduz it kimi dörd tərəfinə ağız atırdı.

Çatı havada açılıb-yığıldılqca Səfi bar-bar bağırır, atasını söyür, arada imkan tapıb “yaxşı eləmişəm, yaxşı eləmişəm” – deyib atasını cin atına mindirirdi. Sonra nə olduğu yadında deyil.

Səfi armud ağacının koğuşunda niyə bunları xatırlayırkı, niyə o qorxulu gün yaddaşında itib indi peyda olmuşdu. Yaddaşı niyə qaçmışdı, ona nə olmuşdu?

İldirim haranısa vurdu, harasa zavala gəldi. Səfi ağacın koğuşunda sümüyünəcən yandı, büzüşdü, dodağı əsdi. Titrək səslə:

– Keşkə ildirim bu ağacı vurayıb, – dedi.

Dedikləri ağlına batdı. Pişik cəldliyilə birbaşa ağacın başına dırmaşdı. Gökə baxdı. Gök üzü qan rəngindəydi. Var gücüylə bağırıb yerini nişan vermək istədi. İri yağış damcıları başını göyə tutub ulayan Səfinin üz-gözünə yağdı, yaddaşına, narahat ruhuna yağdı. Səfinin qurumuş yaddaşı islandı. Damcılar axıb gözünün çuxurunu doldurub yanağı aşağı süzüləndə ağızını geniş açıb qırmızı buludun suyundan doyunca içmək istədi. İçinin odunu söndürə bilsə, qırmızı buludun suyu söndürəcəkdi.

Şimşek bu dəfə elə çaxdı ki, Səfinin çıxdığı ağac qanbağır olub titrədi. Nə sirri-xudaydisa bu dəfə Səfi qırmızı buluddan qorxmadi. Seyrək ağılı işıqlandı, ağlına gəldi ki, geriyə, gəldiyi dərəyə dönməlididi. Ağaca dırmaşlığı

kimi, düşməyi də bir oldu. Əslində, Səfinin ağacın başına dırmaşmağı möcüzəydi. Səfi hündürlükdən it kimi qorxurdu, ömründə bir kərə də olsun ağaçca çıxmamışdı. Ağlı üstündə olsaydı, boynuna diri ilan da salsan, bu qələti eləməzdı. Səfi ağaçın dibindəydi. Yağış getgedə güclənirdi. Koğuşa girib nəfəs almaq istədi. Amma ağlı onu gəldiyi yerə - dərəyə çağırırdı.

Qırmızı buluddan yağan ağ yağış zehnini açmış, qorxusunu dağıtmışdı. Göyün hədə-qorxusu indi eyninə də deyildi. Var gücüylə yağışın altında qaçı, biçənəklər, kövşənlər, qarşısına çıxan kündə təpələr arxada qalırdı. Dərəyə çathaçatda dayandı. Bu yer ona tanış gəldi, nəyisə ona xatırlatdı. Gözü dərənin yuxarısındakı sıldırım ağ daşa sataşanda duruxdu, daşa qanlısı kimi baxdı. Bilmədi irəli getsin, yoxsa geri.

Göy bu dəfə yaxında yox, uzaqda, çox uzaqda guruldu. Dağların seli-suyu dərəni yerində oynatmışdı. Bir az da yuxarı qalxdı, zahmanın başında dayanıb bulanıq gözləriylə bulanıq selə baxdı.

Əlini üzünə çəkib şükür eləmək istədi, ovcundan qan iyi gəldi. Yerə çöküb ovcunu yaş otlara sürdü, sonra dərə aşağı yüyürüb suyun əl verdiyi yerdə əllərini bulanıq suda yorulub əldən düşənəcən yaxaladı. Kəndə qayıtməq üçün bu dərədən keçməliydi. Keçə bilməyəcəyini bilirdi. Ağlının dar zolağında buna sevindi. Çevrilib dərə yuxarı çıxmaga başladı. Üst-başından su süzülürdü. Köhnə ayaqqabalarının altı surüşkən olduğundan sürüsür, arabir dizini yerə qoyub əlləri üstə yoxusu dırmaşırdı.

Dikdirə çatanda doğma, çox doğma bir səs eşitdi.

- Allah sənə şükür, min şükür! Məni bu yaşimdə, bu başımda bala qatılı eləmədin.

Atasının dediklərini eşidəndə yenə Səfinin ağlı qaçıdı. Beyninin dar zolağı bir az da daraldı, qırmızı başlı qara bir ilan yaddasından şütyüb keşdi. İlanın uzaqlaşmağıyla zehninin işiqlianması bir oldu.

Qırmızı bulud üstlərinə gəlməmişdən əvvəl dərədəki ağ daşın yanında birdən-birə başı çönmüşdü. Hər dəfə tutması tutub kəndi bir-birinə qatanda atası onu mal damına salıb şallaqlayır, uzun müddət pəyədə ac-susuz saxlayardı. Səfi pəyədən çıxan kimi qonşusu Salmangilə gedib ağıllandığını deyərdi. Çubuqların ucunu yonqarlayan Salman kişi "Sən onsuz da ağıllısan" - deyərdi. Elə sakit-sakit deyərdi ki, Səfi onun sözünə inanardı.

Amma atası ona inanmadı...

Ağ daşın yanında halı birdən-birə qarışında dəhrənin iti ucunu atasının boğazına dırədi...

Yox, dəhrə-filan yox idi, bu dəfə odun qırmağa atasıyla gəlməmişdi. İki gün əvvəl ağlı yerindən oynamamışdı, günortayacaq kəlçələri otarıb tələsik evə qayıtmışdı. Quzu Bəbirdən eşitmışdı ki, bu gün El yolundan köç keçəcək. O bu fürsəti əldən verməyəcək, elatdan at alıb ən böyük arzusuna çatacaqdı. Ata minib dərdinin dərmanını axtarmağa gedəcəkdi. Aylardı ki, gözünün altıyla atasının yük yerində gizlətdiyi pulları hərləşdirirdi. Atası pul yiğirdi ki, inişil Əmirin oğlunun qaçırdığı qızına cehizdən-zaddan alıb versin. Atası bu pulu qəpik-qəpik yiğmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxırdı. Amma bunlar Səfinin vecinə də deyildi. Ağlı kəsəndən at istəmişdi. Qıvrıq yerişli, ipək yallı, iri gözlü, qar kimi ağ rəngli at. Bu at hardan ağlına girmişdi, hardan gedib-gələn yaddaşında yuva salmışdı, heş özü də bilmirdi. Amma uşaqqən Yaxşı nənəsi ona bir nağıl danışmışdı. Elə Səfi yaşıda olan Xəstə Bilalın nağılini. Xəstə Bilal bir gün qaşqa ata minib dərdinin dərmanını axtarmağa gedir. Gedir, gedir, gedir və dünyanın qutardığı yerdə günəş rəngli bir çiçək tapır. Ciçəyin ətri bütün xəstəlikləri Bilalın canından qovub çıxarır. Bilal qaşqa atın belində kəndlərinə qayıdanda kimsə onu tanımır. Necə tanışınlar, axı Bilal çolaq, xəstə bir uşaq idi. Amma indi yanağından qan damırdı, boy-buxunu göyəcən millənmişdi, yumruğu sal daşı ikiyə bölürdü. Kəndin ən

gözəl qızı Süsən də o gün Bilala könül verir. Sonra da qırx gün, qırx gecə toyları olur.

Nənəsi nağılin bu yerində köks ötürərdi. Axı onun toyu olmamışdı, kindiri vurmüş Səfinin babası onu bostandanca götürüb qaçırmışdı.

Səfi bu nağılı nənəsinə o qədər danışdırılmışdı ki, yazıq arvad nağıla bir düjün əhvalat qoşmuşdu. Səfi seyrək ağlıyla hər şeyə inanırdı, amma bu nağıla elə inanmışdı ki, bu inam yaddaşında kök atıb ruhuna qarışmışdı.

Amma hər dəfə ağızını açıb atdan söz açanda atası “bircə atımız çatmir” – deyib Səfinin ağızından vurmüşdu. Anası da oğlunu kiritmək üçün “başına dönüm, heç inəyimizə ot-ələf tapmir, at bilirsən bir gündə nə qədər ot yeyir?” – deyib onu qorxutmaq istəmişdi.

– Nə qədər? – deyib Səfi gözünü anasının üzünə dikmişdi.

– Bir taya.

Bu cavab Səfini qorxutmuşdu. Elə qorxutmuşdu ki, uzun illər içindəki at xəyalını qovub özündən uzaqlaşdırılmışdı. Hər gün bir taya ot yeyən heyvandan kim qorxmaz ki? Amma illər sonra Yaqubgilin, Lətifgilin atlarının çox az yedyini görmüşdü. Bir qısa bircə taya yemişdi qonşuların atlari. Başa düşmüştü ki, anası onu başından eləmək üçün belə deyib.

İndi yekə kişiydi, 17 yaşı vardi, at istəyirdi, istəyirdi ki, ata minib getsin, uçub gedən ağlını tapıb gətirsin.

...Allahdan evdə kimsə yox idi. Səfinin barmaqları yükün altındakı pula toxunanda bədəni çımcəşdi. İstədi əlini geri çəksin, duruxdu, istəyi qorxusuna üstün gəldi. Pulu götürüb tələsik cibində gizlətdi. Ora-bura baxa-baxa El yoluna yollandı. El yolu kəndlərindən xeyli aralıydı. Səfi dikdirləri, dağları quş kimi aşırıldı. Payızın son ayı olduğundan köçlər arana yollanırdı.

Səfinin gözləri ilxiya sataşdı. Ağ, qırmızı atlar alov kimi işiq saçırı. Səfi burnunu çəkə-çəkə elatin başçısını soruşdu. Eşmə bıgli

adamı nişan verdilər. Başqa vaxt olsayıdı, Səfi bu bədheybət adamdan qorxar, dil-dodağı quruyardı. Amma Səfi çal bıgli, həbəş dodaqlı adamdan qorxmadı.

Barmağını sürüyə tuşlayıb:

– O ağ atı istəyirəm, – dedi.

Eşməbiğ adam Səfinin təhər-tühərindən bir şey anlamasa da, gözündəki işartisini görüb:

– Pulun var? – dedi.

Səfi əl atıb cibindəki dəsmala bükülü pulu top çıxarıb adama uzatdı. Sövdələşmə baş tutdu. Atın başına noxta salıb Səfiyə verdilər.

Səfi heç vaxt ondakı qədər xoşbəxt olmamışdı, elə bil ürəyi qıdıqlanırdı, ayağı yerə dəymirdi, atın başını çəkə-çəkə öz-özünə danışır, gülür, arada fit çalırdı. Yol boyu payipiyada getdi, qiyib ata da minmədi. Gör neçə illər bu iri gözlü, ipək yallı, ağ atın yolunu gözləmişdi. Bircə Allah bilirdi ki, Səfi bu atı nə qədər arzulayıb, gecələr neçə dəfə atdan ötrü gözünün yaşını töküb.

Səfi kəndə qayıdırdı, qayıdırdı ki, atına yəhər alıb minib getsin buralardan. Uçub gedən ağlını tapıb Bilal kimi sağalıb geri dönsün. Gözükögəli anasını atasının danlağından qurtarsın, məhəllədəki pis uşaqlar ona söz atmasın, xırda qızlar onu görəndə əllərini ağızlarına aparıb gülməsin, eh, Səfinin o qədər dərdləri vardı ki... Amma bir şey qalmamışdı, Səfi azrularının dalınca gedəcəkdi...

Dərədən keçəndə at başını uzadıb xeyli su içdi, Səfi heş vaxt heş kimə demədiyi sözləri utana-utana atına piçıldadı:

– Başına dönüm sənin, mənim yaxşı atım.

At narahat-narahat finxırıb Səfinin sözlərinə məhəl qoymadı...

...Atası ağ atı həyətlərində görəndə... Səfinin yaddaşı yenə qarışdı. Atası əvvəlcə evə qaçıdı. Hə, qaçıdı, sonra gullə kimi özünü həyətə atdı, səsi titrəyə-titrəyə, “az, Həmayıl, pul yerində yoxdu” – dedi.

Əlində ələk tutmuş anasının sıfəti un kimi ağardı.

– Nə danışırsan, a kişi? Dəli olmuşsan, nədi?

- Yoxdu da, ay evi yıxılmışın qızı, yoooxdu!

Atası məsələni anlayanda onu çatıyla döydü, amma ürəyi soyumadı, bir də özünü evə təpdi. Əlində təklülə geri qaydanda anası əl atıb başını yoldu. Gullə açıldı, Səfinin ürəyi ayağının altına düşdü. Səfi dönüb qorxulu səslər çıxaran atına baxdı. Dördgöz olmuş at, finxırıb şahə qalxmaq istədi, dizləri büküldü, başından qan bulaq kimi fışqırıb hər tərəfi qana boyadı. Sonra böyrü üstə yerə yıxıldı, bağlandığı dirəyin üstünə aşdı. Səfi olanları görürdü, amma gördüklorini ağlina sığışdırı bilmirdi. Əli-ayağı qurumuşdu. Handan-hana qurmuş ayaqlarıyla özünü atın üstünə atdı. Atın bütün bədəni tir-tir titrəyirdi, iri gözləri qorxu saçırı. Səfinin arzuları, xəyalları, inamı atın gözündə ölürdü. Səfi sümüyünəcən yansa da, əl uzadib arzularını xilas edə bilmirdi. At Səfinin gözündə, Səfi atın gözündə ölürdü...

Qonum-qonşu səsə gəlmışdilər. Heç kim dinmirdi, hamı ölümə tamaşa eləyirdi, Səfi də olən atı kimi titrəyirdi. Sonra kölgə kimi adamların içində əriyib yox oldu...

...İndi atası ilə üz-üzə dayanmışdı. Ağlinın dar zolağından işildaqurdı kimi işıqlar sayrışırıdı. Atası burda nə gəzirdi? Atası onun arzularını öldürmüdü, o da atasını öldürəcəkdi. Öldürəcəkdi, sal daşın yanında, odun kəsdikləri dəhrəylə... Soyuqdan qızarmış əllərini qorxa-qorxa ağızına apardı. Əlindən qan iyi gəlmirdi, yaşı otun zərif qoxusu gəlirdi.

- Qorxdum, başına bir işin gələcəyindən, səni itirəcəyimdən qorxdum. İki gündü çölübiyabəni qarış-qarış gəzib səni axtarıram. Lənətə gəlsin o pulları, sənə at alacam, yaxşı bir at alacam. Gedək evimizə, anana yazığın gəlsin.

Səfi ağlayırdı, zülüm-zülüm ağlayırdı. Göz yaşları tüklü üzüylə diyirlənib boynuna-boğazına, qoynuna töküür, atası günah-karcasına susurdu.

Birdən elə bil atası diksindi, əlini köhnə pencəyinin cibinə salıb bir ovuc quzuqulağı çıxarıb Səfiyə uzatdı.

Atasının ovçunda Səfinin ölmüş arzularının qanı vardı. Səfi başını qaldırıb göyə

baxdı. Qırmızı bulud atasının əlindəki qanı yuya bilməmişdi, qırmızı bulud atın çapılıb getmişdi...

MONOKƏDƏR

*...başqasının sevincindənsə,
öz kədərini sev, o sənindi...*

Hərdən üzündəki kədəri barmaqlarının ucuya sıyırib kənara atmaq istəyirdi. İstəyirdi nədi, əlacı olsayıdı zəhləsi getdiyi bu qaramatı dırnaqlarıyla qaşıyb atardı üzündən. Amma bacarmırdı. Bu lənətə gəlmış kədərin kökləri dərində, lap ruhunun mayasındaydı. Nədən ki, onun dünyaya gəlişini anasından başqa kimsə istəməmişdi. O dünyaya gələndə anasından başqa kimsə sevinməmiş, kimsə qollarını geniş açıb “dünyama xoş gəldin!” - deməmişdi. Anası da bu sözləri deyəndən sonra tezcə də peşman olmuşdu. Yağlılı bir gündə onu sinəsinə sixib doğum evindən birbaşa kirayə qaldığı toyuq hini boyda evə gətirmişdi. Sonra da səhərəcən yumub tökmüşdü.

Beləcə hər dəfə anasının döşünü əməndə bir az da kədər əmmışdı, anasının həyecanı, təlaşı, qorxusu qanına, sümüyünə işləmişdi. Anası gözlərinin dərinliyindəki kədərlə, dodağındağı zərif titrəyişlə, qanadsız söz-ləriylə onu əzizləyəndə, ağlayıb anasından isti hənirti istəmişdi. Ana balasının nə istədiyini bilirdi, amma neyləsin ki, bu sevginin kökləri yanmışdı, sevgidə bəxti gətirməmişdi.

Bunları sonra biləcəkdi, böyükündə, üzündəki kədər həyatına qənim kəsiləndə. Amma nə fərqi, kədər öz işini görmüşdü.

Yaxşı yadindadır, ağlı kəsəndən anası şəhadət barmağını dodağının üstünə qoyub: “Çinqırını çıxarsan ev sahibləri xəbər edəcək, xoxan da gəlib bizi aparacaq”- deyərdi.

O da balaca barmağını dodağının üstünə qoyub başını yelləyər:

- Xoxanın evi hardadı? - deyərdi.
- Cəhənnəmin tən ortasında - açıqla deyərdi anası.

Cəhənnəmin tən ortasının harda olduğunu soruşmazdı qorxusundan. Səsini içində salıb qonşuları Bəsti xalanın verdiyi gözüyox kuklayla oynayardı.

Get-gedə danışmağı yadırğayıb, susmağa alışdı. Məktəb yaşı çatanda bir sürü çətinliklə qarşılaştı. Atası soyadını vermədi, "atasından xəbərsiz" damgası məktəb illərində kölgə kimi onu izlədi, közükölgəli, başıqapazlı oldu. Sinifdəki qızlar ondan uzaq qaçdı, oğlanlar ələ saldı, həmişə arxa partada tək oturdu, kimsə onun kölgəsinə belə yaxın düşmədi. Müəllimləri xalaxətri ayda-ildə bir dəfə ondan dərs soruşdular, ya da heç soruşmadılar.

Yuxarı sinfə çatanda iki ayağını bir başmağa dirəyib məktəbə getmədi.

Anası onu dərzi yanına qoydu. O da öz yerini tapdı, iynə-sapın arasında kədəriylə baş-başa qaldı. Amma bir müdətdən sonra ustası: "Əllərin qızıl olmasına qızıldır, amma tikdiyin paltar birtəhərdi eyyy, elə bil üstündə qaramat var, müştərinin ürəyini açır. İncimə, get başqa sənət seç" - dedi.

... Qonşu qız marketdə onu işə düzəldəndə çox sevindi. Hər işə yaradı, halallığı sınandı, bacarıqda heç kim ona çatmadı, amma üzündəki kədər işləri korladı.

"Yaxşı qızsan, amma başqa yerdə iş axtar, bizə gülərüz işçi lazımdı" - dedilər.

O axşam işdən evə qayıdan anası qızının işdən qovulduğunu biləndə zülüm-zülüm ağladı, bütün uğursuzluqlarının günahını qızının ayağına yazdı, "dünyaya gəldiyin günə daş yağıydi" - dedi. O daşlardan biri havada oynayıb-oynayıb ruhunu zədələdi.

Amma yenə də anasına cavab qaytarmadı, gözünün yaşını səhərəcən axıtdı. Səhər anası evdən çıxandan sonra güzgünen qənşərinə keçib anasının ucuzvari ənlik-kirişanı ilə sifətini yüz kərə boyadı, nə illah eləsə də,

kədərini ört-basdır edə bilmədi. Anladı ki, o elə kədərin özüdür. Bunu başa düşəndə rahatlandı, dərindən nəfəs alıb kədəriylə barişdi.

Günlərin birində tək-tənha şəhərə çıxdı. Yadındadı, boz-bulanıq bir havaydı. Adamlar gözünə yad, qorxunc görünürdü. Bir xeyli şəhərdə veyil-veyil dolaşdı. Şəhərin mərkəzinə necə gəlib çıxdığından özünün də xəbəri olmadı. Yorulub oturacaqların birində oturub kədəriylə baş-başa qaldı.

İçindəki firtinanın səsini aydınca eşidir, arabir başını qaldırıb ötüb-keçənlərə tamaşa edirdi. Qarşı oturacaqda oturmuş ağ saçlı, ağ saqqallı qocanın ona necə heyranlıqla tamaşa etdiyini görəndə diskindi. Qoca yerindən qalxıb ona yaxınlaşdı, hiyləgər sıfəti işıqlandı:

- Füsünkarsan!

Qız qocanın sözlərindən eyməndi.

Qocanın iri gözləri bir az da böyüdü.

- Sən əsl möcüzəsən!

Qız qorxdu, dili dolaşa-dolaşa:

- Möcüzə haaaa.

Sonra dodağının altında deyindi:

- Başdanxarab.

Qoca bu sözləri eşitsə də, özünü o yerə qoymadı.

- Sən çox gözəlsən.

Tanımadığı adamdan eşitdiyi sözlər qızın nəfəsini kəsdi. Yanaqları qızardı. Bugünəcən kimsə ona belə sözlər deməmişdi. Heç qocanın dediyi sözlərə də inanmadı. Amma bu sözlər ruhunu titrətdi, ürəyinin döyüntüsünü aydın eşitdi.

Qoca bunu hiss etdi.

- Tələbəsən?

- Yox.

- İsləyirsən?

- İş var... - qız Mizildandı.

- Əger işin yoxdusa sənə iş verəcəm, çətin iş deyil, amma yaxşıca qazancın olacaq. Hə, nə deyirsən?

Qız eşitdiklərinə inanmırıldı. Gün hardan doğmuşdu, qoca əvvəlcə ona gözəl dedi, indi də iş təklif edir.

- İstəmirəm.

- Niyə?

- İnanmiram.

Qoca:

- Gedək mənimlə - dedi.

Qız özünü itirsə də qocanın arxasında düşüb gedirdi. Yol boyu ağılna qorxulu fikirlər gəlir "bəlkə bu qoca adam alverçisidi, manyakdı, canidi?" deyib içini yeyirdi.

Qənbər döşənmiş yollar, dar dalanlar arxada qaldı. Qız bu yerlərin İçərişəhər olduğunu bilirdi, amma hardan gəlib hara getdiyini bilmirdi. Qoca arada ayaq saxlayıb balaca təndirxanadan isti çörək aldı, çörəkdən kəsib qızı uzatdı. Qız almadı. Qoca "hım... özün bilərsən" - deyib kəsdiyi çörəyi gəvələyə-gəvələyə yoluna davam elədi.

Labirintlər arxada qaldı, qoca köhnə taxta qapının qarşısında dayanıb, açarı çıxarıb qapını açdı. Dönüb qızı "gəl" - dedi.

Qız qorxudan uçunurdu, bir ayağını qaçaraq qoymuşdu. Titrək səslə:

- Qorxuram, - dedi.

Qoca soyuqqanlılıqla.

- İstəmirsən qayıt get, sən iş istəyirsən?

- Mən, mən, mən, namuslu iş...

Qoca ürəkdən şaqqanaq çəkib güldü.

- Axmaq qız... şəkilini çəkəcəm, əvəzində

də sənə yaxşıca pul verəcəm.

Qocanın rəssam olduğunu qız indi anladı.

Qız qorxa-qorxa içəri boylandı. Qocanın gümrah səsi eşidildi:

- Qorxma, bura emalatxanadı. Yəqin ki, heç vaxt belə yerdə olmamışan.

Ehtiyatlı ol, emalatxana zirzəmidədir, pilləkənlərlə ehtiyatla düş.

Qoca işığı yandırdı, qız qocadan əvvəl zirzəmiyə endi, gözlərinin qarşısında nağlıvari bir mənzərə açıldı. Elə bil qədim dünyaya düşmüdü. Divardakı şəkillər, rəng qoxusu... saxsı qablar, solğun xalçalar...

...Taxta stulda yanpörtü oturub gözlərini tavana dikmişdi. Divardakı işiq sıfətini iki yerə böldürdü. Tərpənmirdi, heç gözünü də qırpmırıldı. Qoca dayanmadan kətana nəsə çəkirdi.

Axır ki, yorulub dayandı, qolçağını çıxardı. Əlini bir xeyli yumub açdı.

- Bugünlük bəsdi, azadsan - dedi qızı.

Qız gözlərini tavandan endirdi, şax dayanmaqdan yorulmuş ciyinlərini bükdü, dərindən nəfəs alıb ayağa qalxdı. Qocanın nə çəkdiyinə baxmaq istədi, amma ürək eləmədi. Qoca bunu hiss elədi:

- Olmaz, icazə vermirəm. Əgər çəkdiyim şəklə baxdığını görsəm işdən qovulacaqsan - dedi.

Sonra qoca siqaret alışdırıb ləzzətlə sümürdü, divardan düşən qırmızı işığın altında qocanın ağ saqqalı, uzun barmaqları qızın diqqətindən yayınmadı.

Qoca siqaretini sonacan çəkmədi, stolun üstündəki gümüşü rəngli külqabının kənarına qoyub:

- Bugünlük iş bitdi, hər saatına 5 manat verəcəm. Qolundakı saata baxıb üç saat oldu - deyib əbindəki portmanatı çıxarıb, qızı 15 manat uzatdı.

Qızın barmaqları pula toxundu.

Sabah iki tamamda burda olarsan.

- Buranı tapa bilmərəm - qız sadəlövlüklə dilləndi.

- Sabah saat ikidə bu gün görüşdürüümüz yerdə ol - dedi.

Qız qanadlanıb bir anda uçdu...

Son vaxtlar günlərlə evə gəlməyən anası pulları necə qazandığını belə qızından soruşmadı. Anasına heç nə deməsə də, o gecə xeyli ağladı...

... Hər gün emalatxanaya gedir, saatlarla heykəl kimi oturub qocanın nə vaxt yorulacağını gözləyirdi. Qoca hər gün məvacibini bir-iki manat artırırdı. Əslində bu iş ona getdikcə əyləncəli görünürdü.

Arabir bura gözəl, çox gözəl qızlar gəlirdilər. Ondan fərqli olaraq bu qızlar qocayla deyib-gülür, zarafatlaşır, başına it oyunu açıb çıxıb gedirdilər.

Onun varlığıyla yoxluğu duyulmurdu. O buna çoxdan alışmışdı. Bu yer də onun xoşuna gəlirdi. Hər gün pul qazanmanın sevincini yaşayırdı.

Amma günlərin birində qoca sevinclə "İş bitdi" – dedi.

Qoca rəsmiñ qarşısında dayanıb şəklə baxa-baxa öz-özünə danışındı.

– Yaxşıdı, çox yaxşıdı, təvazökarlığı bir kənara qoyum, başqasının işi olsayıdı əla deyərdim. Görək necə qarşılanacaq. Sənətşünəslər, kolleqalar, kolleksiyaçılar... nə deyəcək? Məncə alındı. Hə, alındı. Bu nadir bir tapıntıdır.

Qoca rəsmiñ üstünü yatmış körpəsinin üstünü örtən ana kimi ağ ipəklə ehtiyatla örtüb qızı yaxınlaşdı.

– Səninlə vidalaşmağın vaxtı çatdı.

Əlini cibinə salıb əvvəlcədən hazır qoyduğu pulu qızı uzatdı:

– Mənə elə gəlir ki, borclu qalmadım!?

– Yox, amma mən... heç olmasa... qız rəsmə tərəf boylandı... əslində, mən o şəklə baxmaq istəyirdim – demək istədi.

Qoca ona imkan vermədi:

– İndi özünə başqa iş axtar, yaxşımı – dedi.

Qız heç nə demədən pilləkənləri qalxıb öyrəşdiyi emalatxananı tərk etdi...

... Yenə iüssiz günləri başlamışdı, hara gedirdisə üzündəki kədər yollarını bağlayırdı.

Bir gün yolunu yenə emalatxanadan saldı.

Qoca qızın gəlişinə elə bil sevindi:

– Sabahdan işə gəl, hələ mənə lazımsan – dedi.

Avans kimi qızı pul da verdi, həmişəkindən daha çox.

Qız yenə işləyirdi, son vaxtlar qoca ona qəribə paltarlar alır, bahalı salonlarda saçlarını rənglədir, qəribə bər-bəzək taxmasını istəyirdi.

17 yaşı tamam olan gün emalatxanada idi. Həmin gün qocanın iki qonağı da vardı. Onlar konyak içir, zarafatlaşır, arada nə barədəsə uzun-uzadı mübahisə edirdilər. Qoca xeyli xoşbəxt görünürdü. Bir-iki qədəhdən sonra içki qurtardı, qoca içki dalınca zirzəmidən çıxdı.

Qız arakəsmənin o üzünə keçsə də danışılanları aydın eşidirdi.

– Xəbərin var, qoca bu quşcuğazın şəklini neçəyə satıb?

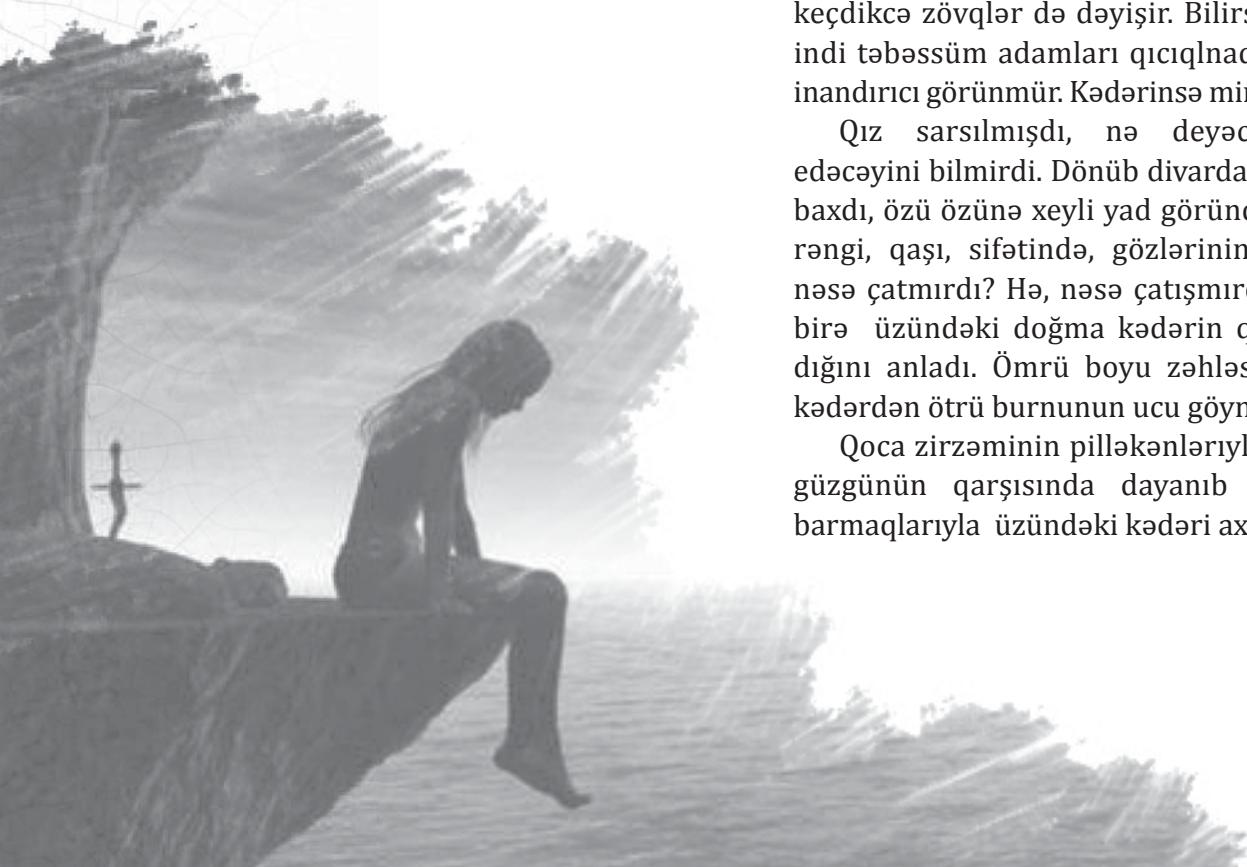
– Xəbərim var, yarım milyona. Ola bilsin bir az da məbləği şişirdirlər. Amma möhtəşəm əsərdi, deyərdim ki, sənətkarın ən uğurlu əsəridir.

O biri adam kəkələyən adamin sözlərini təsdiqlədi:

– Qeyri-adidi. Adı da gözəldi, Monokədər. Əla sövdələşmədi, qız kədərini satır, qoca da kədəri alıb yaxşıca qiymətə satır. Zaman keçdikcə zövqlər də dəyişir. Bilirsən nə var, indi təbəssüm adamları qıcıqlanadır. Gülüş inandırıcı görünmür. Kədərinsə min çaları var.

Qız sarsılmışdı, nə deyəcəyini, nə edəcəyini bilmirdi. Dönüb divardakı güzgüyə baxdı, özü özünə xeyli yad göründü. Saçının rəngi, qaşı, sıfətində, gözlərinin giləsində nəsə çatmirdi? Hə, nəsə çatışmındı. Birdən-birə üzündəki doğma kədərin qəhətə çıxdığını anladı. Ömrü boyu zəhləsi gedən o kədərdən ötrü burnunun ucu göynədi.

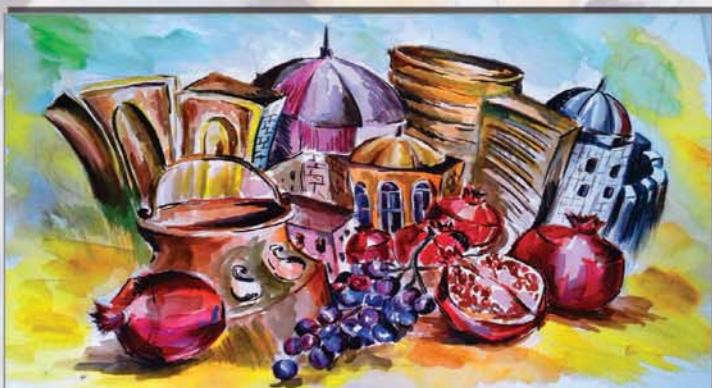
Qoca zirzəminin pilləkənləriylə enir, qız güzgüün qarşısında dayanıb dəli kimi barmaqlarıyla üzündəki kədəri axtarırdı...

Günel Hüseynli

Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq
Akademiyasının tələbəsi

ISNN 0134-522
İNDEKS AZ 1000 2 AZN

